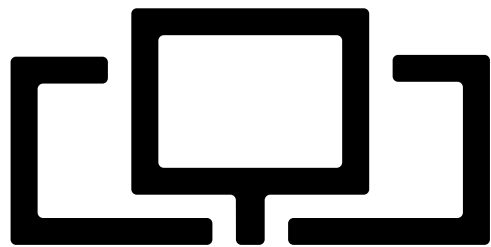
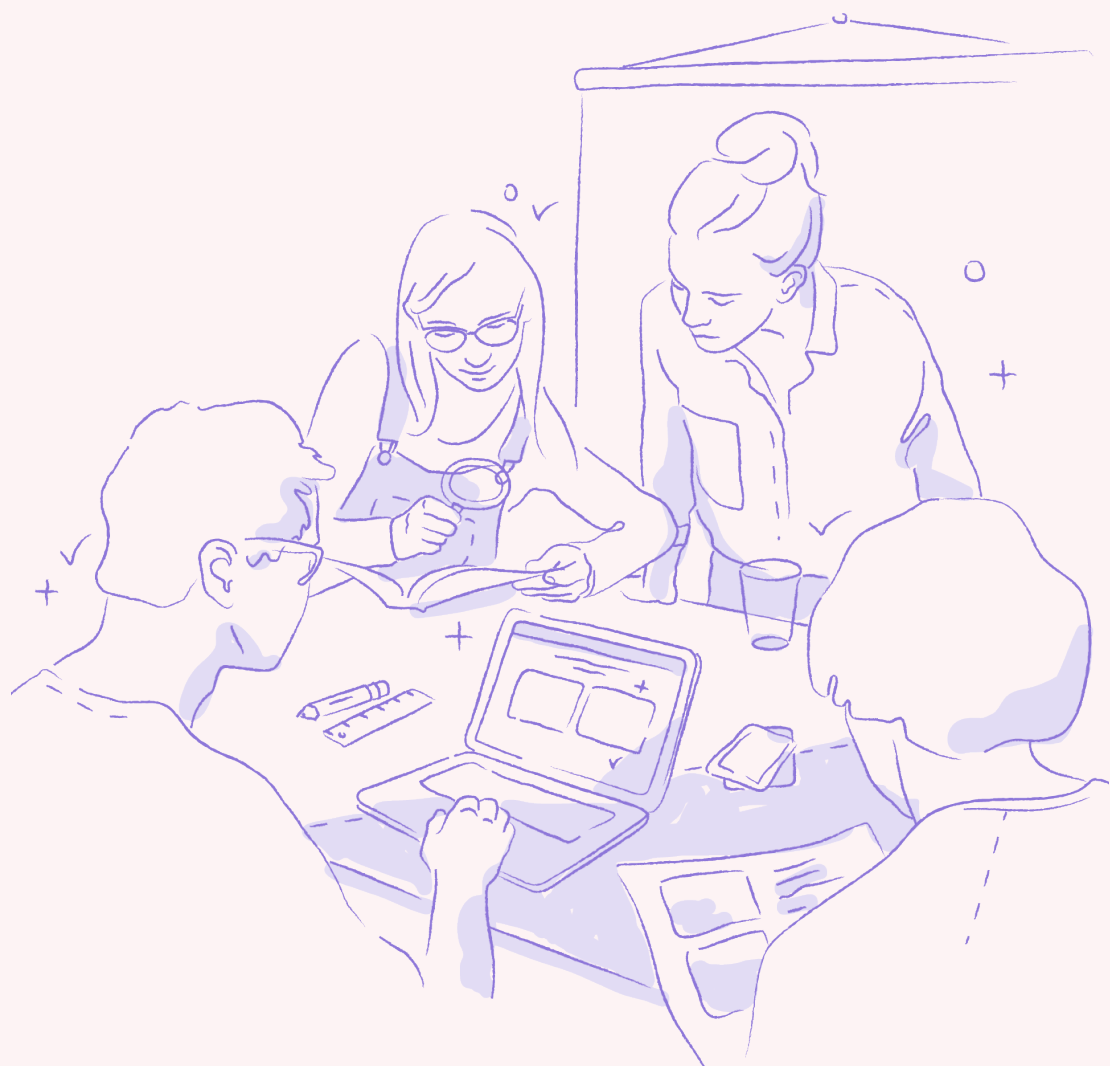

Metodika

HistoryLabu

ÚSTR
Praha 2021

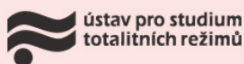
Metodika HistoryLabu

Kamil Činátl a kol.

T A
Č R

Aplikace Historylab je vyvíjena v rámci projektu „Historylab: využití technologií k rozvoji historické gramotnosti“ č. TL01000046, řešeného s finanční podporou Technologické agentury ČR.

Na vývoji aplikace spolupracuje od roku 2016 řada institucí, které usilují o efektivní využití digitálních technologií při inovaci výuky dějepisu. Mimo rámec projektu TAČR spolupracují s konsorciem i další partneři (např. Český rozhlas).

PEDAGOGICKÁ
FAKULTA
UNIVERZITY KARLOVY

anti-komplex

mia

MASARYKŮV ÚSTAV
A ARCHIV AV ČR, v.v.i.

FAKULTA
ELEKTROTECHNICKÁ
ČVUT V PRAZE

FRAUS

ISBN 978-80-88292-90-6

Úvod

Aplikace HistoryLab podporuje badatelskou výuku. Analýza a interpretace pramenů není běžnou součástí hodin dějepisu, a tak tento přístup založený na pedagogickém konstruktivismu naráží na řadu bariér. Mezi nimi hraje klíčovou roli tradiční důraz na frontální výuku od tabule a tlak na zvládnutí rozsáhlé učební látky. Při překonávání těchto bariér by měla pomoci metodika. Při její tvorbě jsme řešili, jaký formát je vhodný, abychom učitele přesvědčili o výhodách badatelské výuky a příklonu k ní.

Zvolili jsme formát rozptýlené interaktivní metodiky, která nemá povahu rozsáhlého textu sevřeného v knize. Zkušenosti z vývoje obdobných metodik¹ nás poučily, že učitelé nemají čas rozsáhlejší texty studovat. Rozptýlená interaktivní metodika je začleněna přímo do aplikace. Na různých úrovních digitálního prostředí pomáhá uživateli, aby se zorientoval, mohl efektivně využívat dostupné nástroje a sledoval přitom konkrétní vzdělávací cíl. S metodickou instrukcí se tak uživatel setkává v momentu, kdy se zvyšuje pravděpodobnost, že ji potřebuje a využije. Zde předkládaný text tedy nepředstavuje jádro metodiky HistoryLabu, ale spíše reflexivní komentář k mnohvrstevnatému a interaktivnímu souboru kratších metodických komentářů a instrukcí, které jsou rozptýleny v digitálním prostředí aplikace.

Propojení textů s digitálním prostředím vtisklo metodice prostorový rozměr. Uživatel se s obsahem metodiky seznamuje, když aplikaci prochází, přičemž může využít různorodé vstupy a trasy, aby se s obsahem HistoryLabu seznámil. Metodika není sevřena v knize, která se čte lineárně podle pevně daného postupu, ale má variabilně přizpůsobivou podobu. Konkrétní posloupnost krátkých metodických textů určuje vnitřní architektura digitálního prostředí. Metodika reaguje na to, kudy uživatel prochází a jaký cíl sleduje. Možnosti procházení jsou přitom různorodé, od nezávazného bloumání, které nabízí galerie, po jasně cílený postup strukturovaný vyhledáváním v katalogu aplikace.

Model rozptýlené interaktivní metodiky blíže osvětlí popis její žánrové variability a stručná charakteristika žánrů objasňující funkci různých metodických instrukcí v digitálním prostředí i v procesu praktického využití HistoryLabu ve školní praxi.

Anotace pro učitele. Objevuje se na dlaždicí cvičení v katalogu aplikace, na kartě cvičení v časové ose a na samostatné stránce cvičení. Poskytuje učiteli základní orientační informace o použitých pramenech a o dovednostech, které žáci při práci s cvičením rozvíjí.

Anotace pro žáka. Je umístěna na vstupní stránce cvičení z pohledu žáka. Má motivační funkci. Rozvíjí badatelskou otázku či téma zmíněné v názvu cvičení. Klade důraz na aktualizaci tématu a jazyk blízký žákům.

Doporučený postup. Je ke stažení v pdf na samostatné stránce cvičení. Krok po kroku učitel popisuje postup práce v cvičení. Vytisknutý postup umožňuje učiteli, aby neztratil přehled nad průběhem práce s cvičením. Poskytuje mu podpůrné informace (podrobnější historický kontext, příklady možných reakcí žáků), doporučuje komentáře ve směru k žákům a přináší další možnosti pro využití ve výuce.

¹ ČINÁTL Kamil, PINKAS Jaroslav a kol. Dějiny ve filmu, film ve výuce dějepisu. Praha, ÚSTR 2014. HAVLŮJOVÁ Hana, NAJBERT Jaroslav, Paměť a projektové vyučování. Praha, ÚSTR 2014.

Instrukce ve cvičeních. Krátké pokyny jsou umístěny na jednotlivých slidech cvičení. Orientují žáka v postupu badatelské práce. Jazyk instrukcí je ustálen. Pokud žák narazí na stejný badatelský úkon, instrukce se opakuje. Tato standardizace podporuje osvojování dovedností.

Instrukce v systému plánování výuky & správy výsledků. Krátké popisy seznamují učitele s prostředím LMS a podporují ho, aby se rychle zorientoval a byl schopen založit třídu, zadat cvičení či vyhodnotit výsledky práce žáků a poskytnout zpětnou vazbu.

Klíčová slova. Jsou dostupná na několika místech aplikace: na filtrovací liště katalogu, dlaždicí cvičení v katalogu (po najetí myší), na kartě cvičení v časové ose, na samostatné stránce cvičení a v doporučeném postupu. Mají klíčovou orientační funkci, neboť konkrétní cvičení situují ve vztahu ke kategoriím, podle nichž je obsah aplikace organizován: učební látka („RVP“), historiografická témata („témata“), rozvíjené dovednosti („dovednosti v HistoryLabu“) a principy historického myšlení („historické myšlení“). Více o klíčových slovech se dozvíte v samostatné kapitole.

Nápověda. Orientuje učitele v prostředí katalogu a systému plánování výuky & správy výsledků. Na pohyb myši reagují pop up okna, která stručně osvětlují funkci jednotlivých nástrojů v daném prostředí. Umožňují začínajícímu uživateli, aby se efektivně seznámil s možnostmi aplikace při vyhledávání, zadávání a vyhodnocování cvičení.

Popiska. Objevuje se ve cvičeních u jednotlivých pramenů. Doplnuje informace podstatné k řešení badatelské otázky.

Metodika stejně jako vlastní aplikace vznikala v režimu průběžného ověřování. V rámci testovacího provozu HistoryLabu jsme zjišťovali, nakolik jsou metodické instrukce funkční a co zvyšuje jejich efektivitu. Průběžně jsme upravovali specifické žánry rozptýlené interaktivní metodiky a také konkrétní formulace. V rámci focus groups s testujícími učiteli jsme si ověřovali závěry z testování a debatovali nad možnostmi optimálního řešení metodiky.

Modelovým příkladem proměny žánru v rámci průběžného ověřování může být doporučený postup, který nabízí metodickou podporu při využití konkrétního cvičení HistoryLabu. Soubor těchto postupů tvoří jádro zde předkládané metodiky. V prvotní fázi vývoje jsme vytvářeli rozsáhlé metodiky, které extenzivně popisovaly vzdělávací cíl cvičení, užité prameny, navržený metodický postup, možné výstupy žáků a historický kontext tématu. Navržený postup byl navíc odlišen dle způsobu práce (společně ve třídě, skupinová práce, individuální práce z domova), takže tato metodická instrukce měla tři verze. K extenzivnímu formátu metodiky nás dovedla snaha poskytnout učiteli maximální informační servis. V testovacím provozu se však ukázalo, že důkladně připravené metodiky učitelé z řady důvodů nepoužívají: jsou příliš rozsáhlé; nemají na čtení čas; nedokážou se v nich rychle zorientovat, aby našli potřebnou informaci; instrukce se opakují; raději si sami udělají kratší plán postupu; šetří papír a tisk.

Z průběžného ověřování postupně vznikl formát doporučeného postupu, který zohlednil představu učitelů o krátkém plánu s poznámkami. V návaznosti na focus groups jsme používali pracovní název „papír do hodiny“. Došlo k několika zásadním změnám, v nichž se odráží principy rozptýlené interaktivní metodiky. Doporučený postup je provázán se strukturou cvičení, kterou v instrukcích přesně kopíruje. Zdůrazněn je tak prostorový rámeček postupu: učitel přesně ví, kde se nachází (jednotlivý slide cvičení odpovídá konkrétnímu kroku postupu). Byla zdůrazněna role klíčových slov, která

úsporně osvětlují pozici cvičení v celku aplikace. Došlo k zásadnímu krácení rozsahu a odstranění duplicitních formulací. Byl kladen důraz na provázanost formulací v instrukcích ve cvičení s formulacemi v postupu. Jazyk metodických instrukcí byl průběžně redigován, aby se ustálily formulace spojené s konkrétními situacemi ve cvičení. Opakování formulací a jejich transparentní vazba na konkrétní krok metodického postupu, na konkrétní digitální nástroj aplikace a na konkrétní typ cvičení zefektivnily funkčnost a efektivitu metodik v praxi.

Příběh proměn doporučeného postupu ve zkratce vystihuje vývoj metodiky HistoryLabu jako celku. Od původní představy o knižním formátu jsme se v procesu průběžného ověřování dostali k formátu rozptýlené interaktivní metodiky, která dle výsledků testování lépe odpovídá potřebám uživatelů aplikace, efektivně a funkčně podporuje zapojení badatelské výuky s prameny do školní praxe.

Na vývoji Metodiky HistoryLabu se v rámci projektu TAČR HistoryLab: využití technologií k rozvoji historické gramotnosti podílelo v letech 2018–2021 několik institucí. Roli koordinátora konsorcia plnil Ústav pro studium totalitních režimů. Technologický vývoj aplikace zajišťovala Fakulta elektrotechnická Českého vysokého učení v Praze. Roli interního aplikačního garanta plnilo Nakladatelství Fraus. V realizačním týmu dále působili didaktici a historici z Masarykova ústavu a Archivu Akademie věd, z Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy a z Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd. Roli externího aplikačního garanta plnila nevládní organizace Antikomplex z. s. Na starším projektu TAČR Inovace výuky dějepisu: vývoj digitální aplikace pro práci s prameny z let 2016–2017 se navíc podílely Matematicko-fyzikální fakulta Univerzity Karlovy a Židovské muzeum Praha. K vývoji Metodiky HistoryLabu přispěla i partnerská instituce Český rozhlas, byť nebyla přímou součástí konsorcia.

Autorský tým Metodiky HistoryLabu se skládá z rozsáhlé skupiny didaktiků a historiků. Klíčovou roli sehrál tým Oddělení vzdělávání ÚSTR ve složení: Kamil Činátl, Jaroslav Najbert, Andrea Průchová Hružová, Jaroslav Pinkas, Čeněk Pýcha, Vojtěch Ripka, Josef Řídký, Václav Sixta, Petr Sedlák a Martin Váňa. Na grafickém řešení metodiky a jazykové redakci pracovala Michaela Veselá. Za Antikomplex z. s. se na vývoji metodiky podílela Terezie Stiborková (Vávrová), za Pedagogickou fakultu Hana Havlůjová a Pavla Sýkorová, za Masarykův ústav a Archiv Akademie věd Michal Frankl a Michal Kurz, za Ústav pro soudobé dějiny AV ČR Petra Švardová a Matěj Spurný. Pojetí rozptýlené interaktivní metodiky nestojí jen na práci didaktiků a historiků. Na technologickém řešení se významně podíleli i vývojáři. Vedle Jiřího Mahy z Ústavu pro studium totalitních režimů to byli Miroslav Bureš, Karel Frajták, Václav Smítka a Petr Tácha z Fakulty elektrotechnické ČVUT.

Za tým HistoryLabu Kamil Činátl

Klíčová slova v HistoryLabu

Michal Kurz, Václav Sixta, Pavla Sýkorová a Josef Řídký

Katalog aplikace HistoryLab tvoří systematickou soustavu, jejíž páteř představují klíčová slova. Slouží k vyhledávání cvičení, plánování výuky a propojování cvičení do smysluplných celků. Dělíme je do čtyř kategorií: RVP, témata, historické myšlení a dovednosti v HistoryLabu.

CO JSOU TO RVP KLÍČOVÁ SLOVA?

RVP klíčová slova umožňují plánovat výuku pomocí rámcově vzdělávacích programů a využívat cvičení dlouhodobě k naplnění očekávaných výstupů v nich formulovaných. Vznikla propojením očekávaných výstupů a učiva.

Např. očekávaný výstup deklarovaný v RVP „na příkladech vyloží antisemitismus, rasismus a jejich nepřijatelnost z hlediska lidských práv“ je v rámci aplikace HistoryLab shrnut pod slova: antisemitismus (*Kdo byl jejich nepřítel? Jaký příběh vyprávějí kufry?*) a rasismus (*Proč vydávali Můj boj?*).

Klíčové slovo dle RVP	Cvičení v HistoryLabu
české země ve třech stoletích	<i>Proměny města Zlína</i>
české země ve 20. století	<i>Co se stalo v Abertamech?</i> <i>Netradiční mezníky československých dějin?</i>
Československo 2. pol. 20. století	<i>Jaký příběh vypráví tank?</i> <i>K čemu jsou nám výročí?</i>
první světová válka	<i>Co dělají ženy na fotografii?</i> <i>Proč vydali známku?</i>
důsledky první světové války	<i>Co přinese mír?</i> <i>Jak první světová válka změnila hranice?</i>
vznik ČSR	<i>Prezident Masaryk na fotografii</i> <i>Proč vznikl školní obraz?</i> <i>Jak první světová válka změnila hranice?</i>
politický vývoj ČSR	<i>Jaké národní symboly potřebujeme?</i> <i>Mnichov 1938</i>
národnostní problémy ČSR	<i>Jaké národní symboly potřebujeme?</i> <i>Mnichov 1938</i> <i>Proč byli vysídleni?</i> <i>Proč demonstrovali?</i> <i>Proč řešit židovskou otázku?</i>

druhá světová válka	<p>Co se učíme kromě počítání? Jaký příběh vyprávějí kufry? Komu psal Fučík? Proč fotili vlajku znovu? Vztyčování vlajky</p>
důsledky druhé světové války	<p>Co tvrdil atlas? Jaký příběh vypráví tank? Kam zmizeli čeští Němci? Měl si kleknout? Proč byli vysídleni? Proč odčinit Bílou horu? Proč přejmenovali ulice? Proměny obce Horní Vysoké Proměny obce Kyselka</p>
antisemitismus	<p>Co se stalo na letišti Croydon? Kdo byl jejich nepřítel? Jaký příběh vyprávějí kufry? Měl si kleknout? Proč řešit židovskou otázku?</p>
rasismus	<p>Proč vydávali Můj boj?</p>
totalitní režimy	<p>Co si mohli myslet lidé v bufetu? Jeden znak, dva významy Kdo byl jejich nepřítel?</p>
Československo 50. léta	<p>Jak měly děti trávit volný čas? Jak viděli ženu? Kam ho umístit? Politika na náměstí Proč bránili průjezdu? Proč je v československé škole? Proč jezdit bezpečně? Proč seděli ve škole? Proč vytvářeli mapu? Proč žáci psali rezoluci? Vánoční změna?</p>
Československo 60. léta	<p>Co ministr vzkazuje učitelům? K čemu vyzývaly Dva tisíce slov a Charta 77? Proč vystavovali obraz T. G. Masaryka? Vidět a slyšet srpnovou okupaci</p>
Československo 70. léta	<p>Co natáčeli? Co se stalo v zimě 1970? Jak obhájit píseň? Proč očišťovali krávy? Proč zasedali? Proměny města Mostu To byla sláva! K čemu vyzývaly Dva tisíce slov a Charta 77?</p>

Československo 80. léta	<i>Jak oslavovali státní svátek? Jakou budoucnost nabízeli?</i>
vznik České republiky	<i>Deset let po revoluci? Děkujeme, odejděte! Jak si připomínáme Listopad na Albertově? Jakou budoucnost nabízeli?</i>
střetávání západního a východního bloku	<i>Napalm Girl Proč byli uneseni?</i>
důsledky studené války	<i>S trabanty za svobodou</i>
kolonialismus	<i>Jak vyobrazili své vítězství u Omdurmánu? Proč je Velká Británie zemí čaje?</i>
dekolonizace	<i>Co přinesla nová univerzita?</i>
problémy současného světa	<i>Co připomíná pomník Proč vydávali můj boj?</i>
technika	<i>Jakou ženu vybrali pro reklamu Proč bránili průjezdu Proměny města Mostu Rozruch na náměstí To byla sláva!</i>
vzdělání	<i>Co ministr vzkazuje učitelům Co přinesla nová univerzita Co se učíme kromě počítání? Jak měly děti trávit volný čas? Proč je v československé škole? Proč jezdit bezpečně? Proč seděli ve škole? Proč vznikl školní obraz? Proč žáci psali rezoluci?</i>
zábava	<i>Jak vnímali boxerský zápas?</i>
sport	<i>Jak vnímali boxerský zápas?</i>

CO JSOU TO TÉMATA?

Tematická klíčová slova jsou založena na vybraných konceptech a tématech historické vědy a příbuzných disciplín. S jejich pomocí lze vyhledávat cvičení podle různých přístupů ke zkoumání minulosti.

Koncepty nám umožňují reagovat na události, které známe z dnešní doby, provázat cvičení s aktuální situací (vytvářet funkční paralely) a inspirovat se historií. Zajímá vaše žáky klimatická změna? Vyberte si koncept „člověk a životní prostředí“. Probíhají ve vašem okolí velké protesty? Vyzkoušejte „občanskou společnost“. Blíží se nějaké výročí a ve virtuálním prostoru se k němu vyskytují protichůdné interpretace? K tomu jsou určena cvičení „vzpomínková kultura“. Chcete žáky vyzvat, aby se důkladněji dívali kolem sebe? V tom vám pomohou cvičení na téma „dějiny ve veřejném prostoru“. Společnosti se šíří pro- či protiimigrační nálady? Podívejte se, jak probíhala migrace dříve pomocí klíčového slova „migrace“ atp. Koncepty umožňují připravovat projektové dny na různá témata napříč historií - propaganda v dějinách, migrace napříč dvacátým stoletím atp.

každodennost

- Cvičení představující běžný život člověka v dějinách.
- Žáci si uvědomí, jak na pozadí „velkých“, zejména politických dějin probíhal život běžných lidí, jak je velké dějiny ovlivňovaly či neovlivňovaly.
- Cvičení: *Co dělají ženy na fotografii?, Co se stalo v zimě 1970?, Co si mohli myslet lidé v bufetu?, Jak měly děti trávit volný čas?, Jak vnímali boxerský zápas?, Kam ho umístit?, Proč jezdit bezpečně?, Proč očišťovali krávy?, Proč zasedali?, Rozruch na náměstí, Proč seděli ve škole?, To byla sláva!, Vánoční změna?*

propaganda

- Cvičení zahrnující různé formy propagandy, tj. šíření myšlenek, názorů a informací za účelem vyvolání nebo zesílení určitých postojů nebo jednání.
- Žáci se naučí rozeznávat propagandu a její záměry.
- Cvičení: *Co ministr vzkazuje učitelům?, Co natáčeli?, Co se učíme kromě počítání?, Co tvrdil atlas?, Jak měly děti trávit volný čas?, Jak oslavovali státní svátek?, Jak viděli ženu?, Kdo byl jejich nepřítel?, Politika na náměstí, Prezident Masaryk na fotografii, Proč bránili průjezdu?, Proč byli uneseni?, Proč fotili vlajku znovu?, Proč odčinit Bílou horu?, Proč seděli ve škole?, Proč vydávali Můj boj?, Proč vytvářeli mapu?, Proč žáci psali rezoluci?, To byla sláva!, Vánoční změna?, Vztyčování vlajky*

symboly

- Cvičení zaměřující se ve větší míře na fenomén symbolů - těmi máme na mysli zjednodušené reprezentace idejí, abstraktních pojmů i světů názorů.
- Správné rozklíčování symbolů pomáhá odpovídat na složitější otázky.
- Žáci poznávají symboly v dějinách, hledají a interpretují jejich dobové i současné významy, dokáží identifikovat, co a proč konkrétní symboly zastupují.
- Cvičení: *Co přinese mír?, Jaké národní symboly potřebujeme?, Jakou budoucnost nabízeli?, Jakou ženu vybrali pro reklamu?, Jeden znak, dva významy, K čemu jsou nám výročí?, Měl si kleknout?, Napalm Girl, Prezident Masaryk na fotografii, Proč demonstrovali?, Proč fotili vlajku znovu?, Proč přejmenovali ulice?, Proč vystavovali obraz T. G. Masaryka?, Proč vznikl školní obraz?, Proč vytvářeli mapu?*

migrace

- Cvičení zahrnující problematiku migrace v nejširším slova smyslu - tj. dobrovolný i nucený pohyb lidí z jedné oblasti do druhé.
- Žáci si uvědomí, že migrace je fenomén procházející napříč dějinami, dokáží rozlišit jeho rozdílné příčiny i důsledky.
- Cvičení: *Co připomíná pomník?, Co se stalo na letišti Croydon?, Kam zmizeli čeští Němci?, Proč byli vysídleni?, Proč je v československé škole?, Proč přejmenovali ulice?, Proměny obce Horní Vysoké, Proměny obce Kyselka, S trabynty za svobodou.*

gender

- Cvičení, která poukazují na identitu a společenskou roli žen nebo mužů a vývoj těchto rolí v dějinách.

- Žáci si uvědomí, jak se proměňovala role žen a mužů v dějinách.
- Cvičení: *Co dělají ženy na fotografii?, Jak viděli ženu?*

umění

- Cvičení, která poukazují na historický význam umění (výtvarného umění, literatury, hudby), uměleckých děl a jejich autorů.
- Žáci si uvědomí, jak dějiny ovlivňují umění a jak umění ovlivňuje dějiny (tj. jak se historické události a procesy mohou odrážet v umění, a jak umělecká díla a jejich autoři mohou spoluutvářet dějiny).
- Cvičení: *Jak obhájit píseň?, Jaký příběh vypráví tank?, Jakou ženu vybrali pro reklamu?*

občanská společnost

- Cvičení, která upozorňují na kolektivní projevy a aktivity společnosti (probíhající na dobrovolné bázi, státem neorganizované), reflektují problematiku lidských práv.
- Žáci v těchto cvičeních analyzují jednání konkrétních společenských skupin a zjišťují, jaké má příčiny a důsledky.
- Cvičení: *Deset let po revoluci? Děkujeme, odejděte!, Jak si připomínáme Listopad na Albertově?, K čemu jsou nám výročí?, K čemu vyzývaly Dva tisíce slov a Charta 77?*

vzpomínková kultura

- Cvičení, která poukazují na různé formy vzpomínání, tj. jak se minulost připomínala kdysi a jak se na ni vzpomíná dnes.
- Žáci se v těchto cvičeních učí pracovat s rozdílnými časovými perspektivami a hledat, co ovlivňuje způsoby, kterými vzpomínáme na minulost.
- Cvičení: *Jak si připomínáme Listopad na Albertově?, Jaký příběh vyprávějí kufry?, Jeden znak, dva významy, Měl si kleknout?, Netradiční mezníky československých dějin?, Proč odčinit Bílou horu?, Proč vydali známku?, Proč vystavovali obraz T. G. Masaryka?, Vidět a slyšet srpnovou okupaci.*

dějiny ve veřejném prostoru

- Cvičení, která ukazují, jak se dějiny odehrávaly a odehrávají všude kolem nás. Zdůrazňují vazbu historických událostí na konkrétní místa a poukazují na stopy, které historické procesy zanechávají ve fyzickém prostoru.
- Žáci se učí dívat kolem sebe a hledat odpovědi na otázky, jak historie ovlivňuje místa, kde žijeme.
- Cvičení: *Co natáčeli?, Co se stalo v Abertamech?, Co připomíná pomník? Deset let po revoluci? Děkujeme, odejděte!, Jaký příběh vypráví tank?, Jak oslavovali státní svátek?, Netradiční mezníky československých dějin?, Politika na náměstí, Proč demonstrovali?, Proměny obce Horní Vysoké, Proměny obce Kyselka, Rozruch na náměstí.*

člověk a životní prostředí

- Cvičení podněcují k přemýšlení nad tím, jak člověk ovlivňoval životní prostředí v minulosti a jak ho ovlivňuje dnes.

- Žáci se učí vnímat zásahy člověka do životního prostředí (přírodního i člověkem vytvořeného) z hlediska dobových příčin a dlouhodobějších důsledků.
- Cvičení: *Proč očišťovali krávy?*, *Proměny města Mostu*, *Proměny města Zlína*.

CO JE TO HISTORICKÉ MYŠLENÍ?

Oblasti historického myšlení nám umožňují rozvíjet historickou gramotnost žáků. Představují základní otázky, které si vždy klademe v kontaktu s minulostí. Pomáhají žákům utvářet a pochopit vztah k minulosti (jejich i ostatních), rozpoznávat příčiny a důsledky historických dějů, vnímat historii z dobové perspektivy aktérů, přemýšlet, proč nějaké děje trvají, přetrvávají a jakým způsobem dochází ke změně.

Tým HistoryLabu se inspiroval zejména angloamerickými teoriemi historického myšlení, které adaptoval na specifika českého prostředí. Klíčovou inspiraci představovaly práce Petera Seixase, Sama Wineburga.

příčiny a důsledky: Proč se události dějí a jaké mají dopady?

- Každá změna je způsobována mnoha příčinami a ústí v mnoho důsledků. Příčiny i důsledky jsou krátkodobé i dlouhodobé, vzájemně propletené do složité sítě vztahů.
- Příčiny, které způsobily konkrétní historickou událost, mají různou míru vlivu. Některé mohly být důležitější než jiné.
- Historičtí aktéři nedokážou nikdy zcela odhadnout vliv podmínek, protichůdného jednání ani neočekávaných reakcí. Každé jednání tak může mít řadu nezamýšlených důsledků.
- Žádná historická událost nebyla nevyhnutelná, stejně jako nejsou ani události budoucí. Stačilo by změnit jediný čin nebo podmínku jednání a událost by se byla bývala odehrála jinak.
- Lidské jednání ovlivňují konkrétní podmínky, ale i dobové představy o minulosti a budoucnosti.
- Porozumění příčinám a následkům nám umožňuje plánovat budoucnost.
- Do vztahů příčin a následků je zapojeno také životní prostředí.
- Cvičení: *Co natáčeli?*, *Co přinese mír?*, *Co se stalo na letišti Croydon?*, *Co se stalo v zimě 1970?*, *Co se učíme kromě počítání?*, *Co tvrdil atlas?*, *Dějiny na náměstí*, *Jak první světová válka změnila hranice?*, *Kam zmizeli čeští Němci?*, *Mnichov 1938*, *Proč byli uneseni?*, *Proč byli vysídleni?*, *Proč přejmenovali ulice?*, *Proč řešit židovskou otázku? S trabanty za svobodou*

trvání a změna: Jak najít logiku ve složitých historických procesech?

- Uspořádání událostí může být dobrý začátkem pro pochopení jejich propojení.
- Změna je proces, který vykazuje různý průběh i charakter pohybu. Body obratu jsou momenty, kdy se změni směr či tempo procesu.
- Pokrok či úpadek jsou obecným hodnocením změn, které proběhly v určitém čase. Záleží na důsledcích těchto změn, neboť pokrok pro jedny může být úpadkem pro druhé.
- Cvičení: *Co dělají ženy na fotografii?*, *Co se stalo v Abertamech?*, *Deset let po revoluci? Děkujeme, odejděte!*, *Jak viděli ženu?*, *Jakou budoucnost nabízeli?*, *Jakou ženu vybrali pro reklamu?*, *Netradiční mezníky československých dějin?*, *Politika na náměstí*, *Proměny města Mostu*, *Proměny města Zlína*, *Proměny obce Horní Vysoké*, *Proměny obce Kyselka*, *Rozruch na náměstí*.

dobové perspektivy: Jak lépe porozumět lidem, kteří žili v minulosti?

- Je nutné nejen zkoumat různé dobové úhly pohledy, ale také vysvětlit kritéria, na jejichž základě některé z nich zohledňujeme při našem výkladu minulosti.
- Mezi pohledy na svět, ať už se týkají víry, hodnot či motivací, které utvářely názory lidí v minulosti a které je utvářejí dnes, leží celý oceán rozdílů.
- Je třeba se vyvarovat anachronismu, tj. připisovat historickým aktérům soudobé představy. Obezřetné odkazy k univerzální lidské zkušenosti nám však zároveň pomáhají vytvořit si ke zkušenostem historických aktérů vlastní vztah.
- Dobové perspektivy historických aktérů dokážeme lépe pochopit, když zvážíme jejich historický kontext.
- Různí historičtí aktéři pohlíželi na události, jichž byli součástí, z rozdílných úhlů pohledu. Zkoumání těchto rozmanitých perspektiv je klíčem k porozumění historickým událostem.
- Cvičení: *Co ministr vzkazuje učitelům? Co přinesla nová univerzita?, Co si mohli myslet lidé v bufetu?, Jak měly děti trávit volný čas?, Jak obhájit píseň?, Jak oslavovali státní svátek?, Jak vnímali boxerský zápas?, Jak vyobrazili své vítězství u Omdurmánu?, K čemu vyzývaly Dva tisíce slov a Charta 77?, Kam ho umístit?, Kdo byl jejich nepřítel?, Proč bránili průjezdu?, Proč demonstrovali?, Proč je v československé škole?, Proč očišťovali krávy?, Proč odčinit Bílou horu?, Proč seděli ve škole?, Proč vydali známku?, Proč vystavovali obraz T. G. Masaryka?, Proč vytvářeli mapu?, Proč zasedali?, Proč žáci psali rezoluci?, To byla sláva!, Vidět a slyšet srpnovou okupaci.*

vztah k minulosti: K čemu jsou nám dějiny?

- K minulosti se vztahujeme vždy z našeho současného pohledu. V různých dobách a situacích jsou tak různé události a témata z minulosti považována za významné.
- Každé pojednání o minulosti obsahuje skryté nebo otevřené hodnocení.
- K minulosti se nevztahujeme jen jako jednotlivci, ale také jako společnosti. Slouží k tomu různé instituce, které k minulosti přistupují z různých důvodů a odlišnými způsoby.
- Nelze dojít k definitivnímu pohledu na minulost. Součástí vztahování se k minulosti je kontroverze.
- Minulost se neopakuje, ani nenabízí jednoduchá poučení. Zároveň na základě poznávání minulosti si můžeme lépe představit naši budoucnost.
- Cvičení: *Co připomíná pomník?, Jak si připomínáme Listopad na Albertově?, Jaké národní symboly potřebujeme?, Jaký příběh vyprávějí kufry?, Jaký příběh vypráví tank?, Jeden znak, dva významy, K čemu jsou nám výročí?, Měl si kleknout?, Napalm Girl, Prezident Masaryk na fotografii, Proč fotili vlajku znovu?, Proč je Velká Británie zemí čaje?, Proč jezdit bezpečně?, Proč vydávali Můj boj?, Proč vznikl školní obraz?, Vánoční změna?, Vztyčování vlajky.*

CO JSOU TO DOVEDNOSTI V HISTORYLABU?

Klíčová slova z oblasti dovedností v HistoryLabu předznamenávají průchod cvičením a ukazují činnosti, které jsou důležité pro zodpovězení badatelské otázky.

V podstatě všechna cvičení v HistoryLabu obsahují badatelský proces složený z několika fází či aktivit. Klíčové slovo naznačuje, kterou část tohoto procesu chceme v daném cvičení zvýraznit a do

hloubky procvičit (což neznámá, že by cvičení neobsahovalo jiné fáze/aktivity). Dovednosti jsou vázány buď na interpretační, nebo na analytické schopnosti, případně na obojí.

hledáme klíčové detaily

- Žáci budou muset při odpovídání na badatelskou otázku důkladně prozkoumat pramen (fotografii, text, mapu...) a objevit klíčové detaily (jde o prvky, které nemusí být na první pohled patrné, přesto jsou zásadní pro další práci); důraz je kladen na samotné hledání, v rámci průchodu cvičením je možné na něj upozornit a je důležité mu věnovat dostatek času.
- Jak poznáme, že žáci dovednost neovládají: pokud žáci klíčové detaily nenajdou, nejsou schopni odpovědět na závěrečnou otázku, nebo je jejich odpověď povrchní.
- Jak poznáme, že žáci dovednost ovládají: správná odpověď na závěrečnou otázku potvrzuje, že si žák umí všimnout klíčových detailů.
- Cvičení: *Deset let po revoluci? Děkujeme, odejděte!, Jak vyobrazili své vítězství u Omdurmánu?, K čemu jsou nám výročí?, Napalm Girl, Proč vytvářeli mapu?, Proměny města Mostu, Proměny města Zlína, To byla sláva!, Vztyčování vlajky.*

porovnáváme prameny

- Porovnání dvou pramenů žákům pomůže odpovědět na badatelskou otázku (někdy je kompozice širší).
- Jak poznáme, že žáci dovednost neovládají: žáci neumí najít rozdíly a shody v obou pramenech, nejsou schopni najít mezi nimi paralely a odpověď na závěrečnou otázku je tudíž povrchní.
- Jak poznáme, že žáci dovednost ovládají: žáci v pramenech dokážou najít shody a rozdíly, umí sledovat rozdíly a proměny mezi prameny, rozpoznají rozdílnou dikci atp. Z rozdílů a podobností v pramenech jsou schopni vyvodit odpovídající závěry.
- Cvičení: *Jak první světová válka změnila hranice?, Jak vnímali boxerský zápas?, Jakou budoucnost nabízeli?, K čemu vyzývaly Dva tisíce slov a Charta 77?, Proč byli vysídleni?, Proč fotili vlajku znovu?, Proč přejmenovali ulice?, Proč vydali známku?, Proč vznikl školní obraz?, Proměny obce Horní Vysoké, Proměny obce Kyselka, Vidět a slyšet srpnovou okupaci.*

odhalujeme skrytý význam pramene

- Žáci pracují s prameny, které jsou tím či oním způsobem rizikové, protože využívají určité manipulativní strategie. Pramen proto umožňujeme žákům zpochybňovat (tj. uvědomit si, že prameny nemusejí být pouze zdrojem neutrálních a objektivních informací, ale že mohou také sledovat nějaký nepřiznaný záměr).
- Jak poznáme, že žáci dovednost neovládají: reprodukují daný pramen doslova, nezískají odstup od jeho nepřiznaného sdělení, neprohlédnou záměr autora, pramen nekriticky přijímají jako relevantní (neutrální, objektivní) zdroj informací, přestože jím není.
- Jak poznáme, že žáci dovednost ovládají: prohlédnou dobový záměr autora, chtějí pramen ověřit nebo jej rovnou ověřit a vytvářejí si k němu kritický odstup.
- Cvičení: *Co se učíme kromě počítání?, Co tvrdil atlas?, Jak viděli ženu?, Kdo byl jejich nepřítel?, Proč odčinit Bílou horu?, Proč řešit židovskou otázku?*

domýšlíme významy

- Prameny obsahují symbolické prvky, jejichž význam mají žáci rekonstruovat.
- Žák analyzuje prvky, domýšlí, co prvky znamenají a jak přispívají k řešení badatelské otázky.
- Jak poznáme, že žáci dovednost neovládají: pokud žáci symboly nenajdou a správně je neinterpretují, nejsou schopni odpovědět na závěrečnou otázku, nebo je jejich odpověď povrchní.
- Jak poznáme, že žáci dovednost ovládají: správná odpověď na závěrečnou otázku potvrzuje, že žák pochopil význam symbolů.
- Cvičení: *Co přinese mír?, Jeden znak, dva významy, Prezident Masaryk na fotografii, Proč vystavovali obraz T. G. Masaryka?*

diskutujeme

- V průběhu cvičení žáci formulují vlastní stanovisko a na základě práce s kompozicí pramenů jej podloží konkrétními argumenty; cvičení je vhodné zakončit společnou diskusí ve třídě.
- Jak poznáme, že žáci dovednost neovládají: žáci nejsou schopni utvořit si názor, nejsou schopni podložit svůj názor argumenty vycházejícími z analýzy pramenů.
- Jak poznáme, že žáci dovednost ovládají: na základě pramenů jsou schopni obhájit svůj názor.
- Cvičení: *Co připomíná pomník?, Jak si připomínáme Listopad na Albertově?, Jaké národní symboly potřebujeme?, Jakou ženu vybrali pro reklamu?, Kam ho umístit?, Měl si kleknout?, Netradiční mezníky československých dějin?, Proč vydávali Můj boj?*

tvoříme

- Žáci se postupně seznamují s větším množstvím pramenů, které prozkoumávají, třídí, kombinují jejich výpovědi a na závěr z nich vytváří výstup v podobě souvislejšího textu (např. popisek, text průvodce, obhajobu, reportáž) - důraz je kladen na kreativnější přístup žáků (nestačí jedna jednoduchá odpověď), odpovídají „hravějším“ způsobem.
- Jak poznáme, že žáci dovednost neovládají: žáci nejsou schopni vytvořit vlastní text podložený prameny.
- Jak poznáme, že žáci dovednost ovládají: žáci vytvoří text podložený informacemi z pramenů.
- Cvičení: *Co se stalo na letišti Croydon?, Co se stalo v Abertamech?, Co se stalo v zimě 1970?, Co si mohli myslet lidé v bufetu?, Jak obhájit píseň?, Jaký příběh vyprávějí kufry?, Jaký příběh vypráví tank?, Mnichov 1938, Proč byli uneseni?, Proč je Velká Británie zemí čaje?, S trabynty za svobodou.*

formulujeme a ověřujeme hypotézu

- Ve cvičení žáci na základě předloženého pramene vytvářejí hypotézu, následně mají možnost ji revidovat (tj. ověřují ji, upravují či doplňují pomocí dalších pramenů), na závěr mohou vyslovit otázky, které by jim hypotézu pomohly dále upřesnit.
- Jak poznáme, že žáci dovednost neovládají: žáci nejsou schopni formulovat hypotézu, nebo ji nejsou schopni na základě předložených nových informací upravit.
- Jak poznáme, že žáci dovednost ovládají: žáci jsou schopni vytvořit hypotézu, přičemž hypotéza nemusí být nutně správná, na základě dalších informací jsou ale schopni svoji hypotézu upravit.
- Cvičení: *Co natáčeli?, Jak měly děti trávit volný čas?, Proč bránili průjezdu?, Proč demonstrovali?, Proč*

je v československé škole?, Proč jezdit bezpečně?, Proč očišťovali krávy?, Proč seděli ve škole?, Proč zasedali?, Rozruch na náměstí.

sestavujeme podloženou odpověď

- Žáci v průběhu cvičení postupně sbírají podklady pro badatelskou otázku, na základě podkladů dokážou formulovat odpověď, opírají svou argumentaci o konkrétní informace z pramenů.
- Jak poznáme, že žáci dovednost neovládají: žáci nedokáží na základě analýzy odpovědět na otázku, odpověď žáků nevychází z analýzy pramenů ve cvičení.
- Jak poznáme, že žáci dovednost ovládají: odpověď je podložená analýzou pramenů.
- Cvičení: *Co dělají ženy na fotografii?, Co ministr vzkazuje učitelům?, Co přinesla nová univerzita?, Jak oslavovali státní svátek?, Kam zmizeli čeští Němci?, Politika na náměstí, Proč žáci psali rezoluci?, Vánoční změna?*

Doporučené postupy

Co dělají ženy na fotografii (Kamil Činátl)	16
Co ministr vzkazuje učitelům (Kamil Činátl)	18
Co natáčeli (Kamil Činátl)	20
Co přinese mír (Jaroslav Najbert)	22
Co přinesla nová univerzita (Václav Sixta)	24
Co připomíná pomník (Václav Sixta)	26
Co se stalo na letišti Croydon (Michal Frankl)	28
Co se stalo v Abertamech (Tereza Vávrová)	30
Co se stalo v zimě 1970 (Josef Řídký)	32
Co se učíme kromě počítání (Pavla Sýkorová)	34
Co si mohli myslet lidé v bufetu (Petr Sedlák)	36
Co tvrdil atlas (Martin Váňa)	38
Deset let po revoluci? Děkujeme, odejděte (Pavla Sýkorová)	40
Jak měly děti trávit volný čas (Pavla Sýkorová)	42
Jak obhájit píseň (Pavla Sýkorová)	44
Jak oslavovali státní svátek (Jaroslav Najbert)	46
Jak první světová válka změnila hranice (Michal Kurz)	48
Jak si připomínáme Listopad na Albertově (Vojtěch Ripka)	50
Jak viděli ženu (Jaroslav Pinkas)	52
Jak vnímali boxerský zápas (Josef Řídký)	54
Jak vyobrazili své vítězství u Omdurmánu (Petr Sedlák)	56
Jaké národní symboly potřebujeme (Andrea Průchová)	58
Jakou budoucnost nabízeli (Kamil Činátl)	60
Jakou ženu vybrali pro reklamu (Andrea Průchová)	62
Jaký příběh vyprávějí kufry (Václav Sixta)	64
Jaký příběh vypráví tank (Kamil Činátl)	66
Jeden znak, dva významy (Petr Sedlák)	68
K čemu jsou nám výročí (Petra Švardová)	70
K čemu vyzývaly Dva tisíce slov a Charta 77 (Kamil Činátl, Čeněk Pýcha)	72
Kam ho umístit (Pavla Sýkorová)	74
Kam zmizeli čeští Němci (Tereza Vávrová)	76
Kdo byl jejich nepřítel? (Roman Anýž, Jaroslav Najbert)	78
Měl si kleknout (Kamil Činátl)	80

Mnichov 1938 (Martin Váňa, Vojtěch Ripka)	82
Napalm Girl (Kamil Činátl)	84
Netradiční mezníky československých dějin (Petra Švardová)	86
Politika na náměstí (Michal Kurz)	88
Prezident Masaryk na fotografii (Kamil Činátl)	90
Proč bránili průjezdu (Vojtěch Ripka)	92
Proč byli uneseni (Kamil Činátl)	94
Proč byli vysídleni (Kamil Činátl)	96
Proč demonstrovali (Tereza Vávrová, Kamil Činátl)	98
Proč fotili vlajku znovu (Kamil Činátl)	100
Proč je v československé škole (Karina Hoření)	102
Proč je Velká Británie zemí čaje (Václav Sixta)	104
Proč jezdit bezpečně (Čeněk Pýcha)	106
Proč očišťovali krávy (Kamil Činátl)	107
Proč odčinit Bílou horu (Michal Kurz)	109
Proč přejmenovali ulice (Petr Sedlák)	111
Proč řešit židovskou otázku (Michal Frankl)	113
Proč seděli ve škole (Michal Kurz)	115
Proč vydali známku (Petr Sedlák, Radovan Lovčí)	117
Proč vydávali Můj boj (Václav Sixta)	119
Proč vystavovali obraz T. G. Masaryka (Kamil Činátl, Čeněk Pýcha)	121
Proč vytvářeli mapu (Michal Kurz)	123
Proč vznikl školní obraz (Kamil Činátl)	125
Proč zasedali (Michal Kurz)	127
Proč žáci psali rezoluci (Kamil Činátl)	129
Proměny města Mostu (Matěj Spurný)	131
Proměny města Zlína (Michal Kurz)	133
Proměny obce Horní Vysoké (Tereza Vávrová)	135
Proměny obce Kyselka (Tereza Vávrová)	136
Rozruch na náměstí (Josef Řídký)	138
S trabanty za svobodou (Pavla Sýkorová)	140
To byla sláva (Pavla Sýkorová)	142
Vánoční změna (Pavla Sýkorová)	144
Vidět a slyšet srpnovou okupaci (Andrea Průchová)	146
Vztyčování vlajky (Kamil Činátl)	148

Co dělají ženy na fotografii?

Vzdělávací cíl: Žáci formulují hypotézy vysvětlující příčiny jednání zachyceného na fotografii. Otevírají otázky související s dopady studené války na každodenní život obyvatel ČSSR.

Klíčová slova: Československo 70. léta, každodennost, člověk a životní prostředí, dobové perspektivy, sestavujeme podloženou odpověď

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ FOTOGRAFIE (3 min.)

Prohlížení fotografie s pomocí lupy.

Na snímku z 16. září 1918 jsou zachyceny mladé ženy, které v americkém velkoměstě rozvážejí led. Tato informace není žákům zpočátku dostupná. V první fázi jde o dojem ze snímku.

Bližší informace o snímku naleznete na webu National Archives USA.

2 POPIS FOTOGRAFIE (5 min.)

Označování důležitých postav a prvků na fotografii a jejich popis.

Žáci označují postavy dvou žen, mohou komentovat jejich „mužské“ oblečení. Popisují objekty, s nimiž ženy manipulují. Nemusí nutně rozpoznat, že se jedná o led. Popisují i další prvky (nástroje, dřevěný vůz, vozovka, muž v pozadí).

3 FORMULOVÁNÍ HYPOTÉZY (6 min.)

Formulování hypotézy ohledně situace, kterou fotografie zachycuje, do textového pole.

Žáci zatím stále nemají k dispozici popisku, a tak jen volně, bez znalosti kontextu, odhadují, co se na fotografii děje. Učitel podněcuje historickou představivost žáků (K čemu tak mohli lidé využívat led?).

4 ČETBA POPISKY A DOPLNĚNÍ ANALÝZY FOTOGRAFIE (6 min.)

Četba popisky, která osvětluje širší souvislosti. Doplnění popisu ústřední fotografie.

Žáci by měli zohlednit kontext války. Pokud neurčili objekty jako led, opravují své hypotézy. Získávají základní informace o ledařství. Informace o zániku povolání ledařů by je měly vést k úvaze nad použitím ledu (při skladování potravin).

5 INTERPRETACE FOTOGRAFIE (5 min.)

Žáci na základě předchozí analýzy fotografie a popisky odpovídají do textového pole na otázky: ? Proč se zavážel led? ? Proč tak těžkou práci dělaly ženy?

Žáci zohledňují kontext války. Muži jsou v roce 1918 ve válce, a tak ženy mohou (musí) pracovat i v tradičně mužských profesích. Válka tímto podnítila celkovou proměnu společnosti ve směru rovnoprávnosti mužů a žen. Pokud mají žáci problém zavážení ledu zasadit do historických souvislostí, může učitel doplnit další informace. Před rozšířením kompresorových ledniček se potraviny buď rychle spotřebovaly, nebo chladily ve sklepích s pomocí ledu. První lednička vznikla v USA v roce 1911. Do sériové výroby se prosadily až v roce 1927 (model Monitor Top firmy General Electrics). Jedná se o jednu z nejrychleji přijatých technologických inovací, která rychle rozšířila do většiny amerických domácností.

Další možnosti zapojení do výuky:

- a) Učitel může doplnit další příklady dopadů první světové války na práci žen. Prosadily se v profesích, které byly dosud vyhrazeny mužům. Týkalo se to nejen zaměstnání s vysokými nároky na vzdělání (lékařky), ale též těžké fyzické práce v továrnách.
- b) Zapojení rodinné paměti. Žáci pátrají, jak se měnily běžné domácí práce vlivem technologií (jak se pralo bez automatické pračky, jak se telefonovalo před nástupem mobilních telefonů). Obdobné příklady rozvíjejí představy žáků o proměnách životního stylu v 20. století a o dopadu moderních technologií na společnost.

Co ministr vzkazuje učitelům?

Vzdělávací cíl: Žáci se pomocí fotografických a textových pramenů zorientují v kontextu počínající normalizace. Dokáží formulovat možné dopady projevu ministra školství na postoje učitelů.

Klíčová slova: Československo 60. léta, vzdělání, propaganda, dobové perspektivy, sestavujeme podložnou odpověď

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 POSLECH NAHRÁVKY A ZKOUMÁNÍ DALŠÍCH PRAMENŮ (5 min.)

Poslouchání zvukového záznamu projevu ministra a prohlížení galerie s fotografiemi a faksimile novinového článku.

Projev ministra školství Hrbka k zahájení školní roku ilustruje nástup normalizace ve školství. S pomocí galerie žáci vnímají dobové souvislosti projevu. Fotografie připomínají okupaci Československa v srpnu 1968 a první výročí této události, kdy občanské nepokoje potlačila československá bezpečnost již bez pomoci sovětské armády.

2 ANALÝZA PROJEVU (5 min.)

Zápis hlavních myšlenek určených učitelům do dvou předznačených polí ve fotografii.

Žáci by měli postřehnout, že představitel strany a vlády zde odsuzuje reformy z roku 1968 jako pokus o převrat a obhajuje invazi vojsk Varšavské smlouvy. Oznamuje učitelům, že začíná očista škol od „nepřátel strany a státu“. Učitel podněcuje žáky, aby zapsali několik konkrétních sdělení, jež se týkají učitelů. Vede je k tomu, aby dále promýšleli jejich dopad na učitele. Žáci by mohli postřehnout, že ministr promlouvá autoritativně a v závěru hrozí těm, kteří oficiální výklad roku 1968 nepřijmou. Vytvoří tlak na učitele, aby se přizpůsobili změnám a „našli své správné místo“. Pokud uznají, že se v roce 1968 mylili, mají šanci ve školství zůstat.

3 OZNAČOVÁNÍ KLÍČOVÝCH PASÁŽÍ (5 min.)

Označování pasáží projevu, v nichž ministr ovlivňuje postoje učitelů.

V případě nejistoty učitel vede žáky, aby si všimli pasáží, které se nějak dotýkají učitelů. Mohli by postřehnout, že ministr často používá výraz musí: „učitelé musí převzít největší část odpovědnosti“. Již rozdělení učitelů do tří skupin představuje formu nátlaku, neboť může u učitelů vzbudit strach z toho, že by mohli patřit do třetí skupiny, v níž jsou „nepřátelé strany a státu“, pro něž na školách „nebude místo“. Žáci mohou označit pasáže, v nichž ministr naznačuje, co by se stalo s učiteli, pokud by se nepřizpůsobili novým pořádkům: „s nepřítelem nejdáme, nýbrž bojujeme ze všech sil“.

Projev vzbuzuje strach z budoucnosti („každý učitel ponese plnou odpovědnost“), zároveň však nabízí východisko. Po přijetí podmínek nebudou učitelé za své někdejší názory a postoje dále pronásledováni („přechodně se stali obětí dezinformací“, „nelze přece trestat svedenou obětí“). Označování pasáží podněcuje žáky k tomu, aby o projevu přemýšleli perspektivou dobových aktérů - učitelů.

4 ŠKÁLOVÁNÍ KLÍČOVÝCH VÝRAZŮ (10 min.)

Zvětšování či zmenšování konkrétních výrazů z textu dle jejich důležitosti pro vyznění projevu.

Zvětšování a zmenšování konkrétních výrazů funguje jako interaktivní nástroj, který podporuje analýzu textu. Žáci si při klikání na výrazy ujasňují, která slovní spojení jsou pro vyznění projevu klíčová, což jim usnadňuje návaznou interpretaci. Učitel připomíná rámcovou otázku: „Co ministr vzkazuje učitelům?“ Mohou se též vracet k pasážím, které označili na předchozím slidu.

5 INTERPRETACE PROJEVU (5 min.)

Žáci na základě předchozí analýzy projevu a dalších pramenů odpovídají do textových polí na otázky: ? Jak mohli projev ministra v roce 1969 vnímat učitelé? ? K jakému postoji projev učitele vyzýval?

Normalizační režim věnoval očistě školství velkou pozornost. Po zkušenostech z roku 1968 kladli normalizátoři silný důraz na ideologický rozměr výchovy a vzdělávání, a tak byli učitelé pod přísným dohledem. Ministr vymezuje tři typy učitelů a nabízí většině, aby se začlenila do druhé skupiny. Učitelé reformy často podporovali. Ve školách se v roce 1968 změnila atmosféra, otevřeně se diskutovalo. Pokud by učitelé v září 1969 neuznali, že se v roce 1968 stali obětí dezinformací, tak jim dle ministra hrozilo, že ponесou plnou zodpovědnost. Důsledný morální postoj tak mohl vést až k propuštění ze zaměstnání. Učitelé mohli projev vnímat jako nastavení nových pravidel: ideálem je konformní učitel, který respektuje shora stanovená pravidla, aniž by se s nimi vnitřně ztotožnil. Žáci se mohou zamýšlet nad tím, jak mohlo přijetí podmínek nastavených ministrem ovlivnit podobu normalizačního školství.

Učitel může doplnit další kontextové informace. V roce 1970 probíhala systematická kontrola postojů učitelů. V rámci kádrových pohovorů museli učitelé souhlasit se vstupem vojsk, pokud chtěli ve školství zůstat. Po projevu tedy následovaly další kroky, které ministrové plány naplňovaly.

Další možnosti zapojení do výuky:

- Učitel může využít školní kroniku, aby ilustroval průběh normalizace na dané škole. Případně lze zohlednit rodinnou paměť. Žáci se ptají prarodičů, jak prožívali coby žáci a studenti nástup normalizace ve škole. Je možné využít i dobové učebnice dějepisu či občanské nauky.*
- Učitel může vést žáky k diskuzi nad postoji, které mohly doboví učitelé zaujmout. Podněcuje reflexi ve vztahu k etickým hodnotám.*
- Dobové perspektivy je možné rozšířit o pohled žáků a rodičů. Jak mohli změny spojené s nástupem normalizace vnímat žáci a jak rodiče? Žáci dále rozvíjejí schopnost nahlížet události z pohledu dobových aktérů.*

Co natáčeli?

Vzdělávací cíl: Žáci analyzují fotografii a návazně odhadují, co zobrazuje. S pomocí dalších pramenů ověřují své hypotézy. Seznamují se s normalizačním výkladem poválečné historie.

Klíčová slova: Československo 70. léta, propaganda, dějiny ve veřejném prostoru, příčiny a důsledky, formulujeme a ověřujeme hypotézu

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ FOTOGRAFIE (3 min.)

Prohlížení fotografie s pomocí lupy.

Na fotografii jsou komparzisté a filmaři při natáčení snímku Vítězný lid na Staroměstském náměstí v Praze v únoru 1977. Tato informace není žákům na začátku dostupná. V první fázi jde o dojem ze snímku.

2 POPIS FOTOGRAFIE (7 min.)

Označování důležitých postav a prvků na fotografii a jejich popis.

Žáci by měli rozpoznat místo. Mohou se pokusit určit i dobu (například podle automobilů). Díky radniční věži mohou určit přesný čas. Při označování osob na snímku by mohli rozlišit dav komparzistů s transparenty, volně procházející občany a filmaře v popředí. K dalším důležitým prvkům patří klapka s informacemi o filmu a hesla z transparentů.

3 FORMULOVÁNÍ HYPOTÉZY (7 min.)

Formulování hypotézy ohledně situace, kterou fotografie zachycuje, do textového pole.

Žáci zatím stále nemají k dispozici popisku, a tak jen volně odhadují, aniž by znali kontext. Učitel podněcuje imaginaci žáků.

4 ČETBA POPISKY A DOPLNĚNÍ ANALÝZY FOTOGRAFIE (3 min.)

Četba popisky, která osvětluje širší souvislosti. Doplnění popisu ústřední fotografie.

Žáci by měli situaci na snímku vztáhnout k událostem z roku 1948, o nichž má film s příznačným názvem Vítězný lid vyprávět. Informace v popisce orientují pozornost žáků k roli historických filmů v normalizační propagandě.

5 INTERPRETACE FOTOGRAFIE (5 min.)

Žáci na základě předchozí analýzy fotografie a popisky odpovídají do textového pole na otázky: 🕒 Proč natáčeli film? 🕒 Co byste se o situaci nebo fotografii chtěli ještě dozvědět?

Žáci zasazují scénu z natáčení filmu do historických souvislostí. Zamýšlejí se nad důvody, které vedly státní kinematografii k natáčení filmu o převzetí moci KSČ v únoru 1948. Mohou zmínit kontext třicátého výročí v roce 1978 a poukázat na snahu režimu ospravedlnit vedoucí roli KSČ jako síly, jež vždy hájila zájmy lidu proti údajným vykořisťovatelům. Učitel podněcuje kladení otázek, na něž může volně navázat v následném výkladu o normalizaci či o nástupu KSČ k moci v únoru 1948.

Další možnosti zapojení do výuky:

- a) Lze využít záznam snímku Vítězný lid na [YouTube](#). Scéna ze Staroměstského náměstí je od 1:16:30 do 1:21:10. Další možný prostor pro srovnání nabízí [Rudé právo](#) z 22. února 1948, které popisuje průběh demonstrace z předchozího dne.
- b) Debatu o historických filmech z období normalizace může oživit vazba na rodinnou paměť. Učitel podněcuje žáky, aby s prarodiči zavzpomínali na dobovou produkci a refletovali jejich názor na způsob zobrazení minulosti, případně i dobové využití takových filmů ve škole.

Co přinese mír?

Vzdělávací cíl: Na příkladu reakce britského tisku na obsah mírové smlouvy ve Versailles žáci rozvíjejí schopnost porozumět symbolickým prostředkům komunikace charakteristickým pro karikaturu. Zaujmají historickou perspektivu novin, které už v roce 1919 kritizovaly mocenskou politiku vítězů a mírové podmínky ukládané smlouvou poraženým.

Klíčová slova: *důsledky první světové války, symboly, příčiny a důsledky, domyšlé významy*

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ KARIKATURY (3 min.)

Prohlížení karikatury s pomocí lupy a četba popisky.

Karikaturu vytvořil známý australský ilustrátor a politický karikaturista Will Dyson. Vyjadřuje v ní znepokojení nad způsobem, jakým představitelé vítězných mocností přezíravě rozhodují o podmínkách smlouvy s poraženými státy. Zejména díky vizionářské předpovědi dalšího konfliktu (Dyson ho datuje k roku 1940) se stala později velmi populární. Publikována byla ještě před podpisem smlouvy v britském deníku Daily Herald 13. května 1919. Typickými čtenáři těchto novin byli dělníci a stoupenci Labour party. Učitel může karikaturu propojit s historickými okolnostmi jednání ve Versailles, upozornit žáky na informace v popisce a předpokládanou recepci (Kdo byl běžný čtenář Daily Herald?). Neměl by zatím žákům karikaturu interpretovat (například zmínkou, že se stala známou tím, jak předpověděla budoucnost).

2 POPIS KARIKATURY (7 min.)

Označování a popis jednotlivých prvků karikatury.

V této fázi se žáci snaží porozumět symbolickým významům karikatury, jež mohou navíc propojit s konkrétními historickými informacemi. Karikaturista pracuje s napětím mezi politikou vítězů (postavy politiků a jejich typické oblečení - frak, cylindr, hůlka) a dopady jejich rozhodování na život běžných obyvatel (nahé dítě). Žáci nemusí identifikovat jednotlivé postavy, ale měli by být schopni označit rozdíl mezi vnímáním situace politiky a dítětem. Porozumět významu karikatury pomohou překlady anglických nápisů „Mír a budoucí potrava pro děla“, „ročník 1940“ (myšleno ročník vojenské služby), text „Mírová smlouva“ a zvolání „Tiger: Zvláštní, jako bych slyšel plakat dítě“.

3 PŘIŘAZOVÁNÍ ŠTÍTKŮ (5 min.)

Přiřazování pojmů z nabídky ke karikatuře pomocí přetahování.

Žáci přiřazují k jednotlivým místům karikatury konkrétní charakteristiky z nabídky pojmů. Cvičení je vhodné pro první zkušenost s karikaturou. Pomáhá žákům osvojovat si interpretační postupy tím, že jsou místa předznačená. Žáci s rozvinutou schopností symbolického myšlení by tuto fázi měli zvládnout bez problémů. Poslouží jim jako zpětná vazba a srovnání k jejich vlastní analýze a interpretaci, kterou učinili v předcházejícím kroku. Méně zkušené žáky upozorní na některé symboly, které jsou pro porozumění karikatuře podstatné. Postavy zachycují Davida Lloyda George, Vittorio Orlanda a Georgese Clemenceaua (ministerští předsedové Británie, Itálie a Francie) společně s americkým prezidentem Woodrowem Wilsonem, jak se vrací z jednání o smlouvě. Clemenceau, přezdívaný pro svůj politický styl „Tygr“, svým údivem dává najevo, že si neuvědomuje

(nebo ho nezajímá), jaké důsledky může mít neúprosný, i když z hlediska dopadů války na jeho zemi pochopitelný, postoj Francie k Německu.

4 INTERPRETACE KARIKATURY (10 min.)

Žáci na základě předchozí analýzy karikatury odpovídají do textových polí na otázky: ? Koho nebo co symbolizuje dítě a proč pláče? ? Co si o obsahu mírové smlouvy myslela redakce Daily Herald, která karikaturu otiskla?

Dyson v karikatuře předpovídá, že navrhované podmínky mírové smlouvy nezajistí trvalý mír. Jsou pro Německo příliš pokořující. Názor to nebyl ojedinělý (například francouzský maršál Ferdinand Foch: „To není mír, ale příměří na dvacet let“). Žáci, kteří se s tématem versaillského systému teprve seznamují, budou potřebovat od učitele přiblížit historický kontext mírových podmínek (Německo jako jediný viník války, který se má podřídit demilitarizaci své branné moci a má škody odčinit formou vysokých reparací; Německo přijalo podmínky pod nátlakem). Nezamýšlené, resp. podceněné důsledky vysoké politiky vítězů symbolizuje dítě, které si přečetlo text mírové smlouvy. Nápis „ročník 1940“ předpovídá, že toto dítě bude bojovat v další válce, ke které Evropa v případě podpisu smlouvy bude směřovat. To vysvětluje jeho pláč. Žáci mají tendenci dítě zaměnit za Německo - nahé a bezbranné. Vzhledem k politické profilaci novin však předpokládáme, že dítě v tomto případě nesymbolizuje cizí zemi, ale spíše sociální (třídní) postavení - dítě britského dělníka. Historičti aktéři nedokážou nikdy zcela odhadnout vliv podmínek, protichůdného jednání ani neočekávaných reakcí na své činy. Žádná historická událost však není nevyhnutelná, stejně jako nejsou ani události budoucí. Karikatura vychází šest týdnů před finálním podpisem smlouvy. Redakce nevyjádřila pouze nesouhlas s obsahem smlouvy, ale mohla také mobilizovat veřejné mínění. Spoluutvářela tím nátlak na britskou vládu, aby nekompromisní postoj ve Versailles odmítla podpořit dřív, než bude pozdě.

Co přinesla nová univerzita?

Vzdělávací cíl: Žáci se skrze analýzu dobových pramenů z různých perspektiv zamýšlí nad rolí Československa v procesech dekolonizace.

Klíčová slova: dekolonizace, vzdělávání, dobové perspektivy, sestavujeme podloženou odpověď

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ FAKSIMILE (5 min.)

Prohlížení faksimile dokumentu s pomocí lupy a četba přepisu.

Ukázka pochází z oficiálního textu, který se ohlíží za činností Univerzity 17. listopadu po deseti letech její existence. Univerzita 17. listopadu byla založena jako instituce pro studenty ze zemí tzv. třetího světa v roce 1961. Díky stipendiu mohli do Československa přijíždět studenti z mimoevropských zemí, kteří zde absolvovali jazykový kurz a poté odborné vzdělávání. Univerzita byla zrušena v roce 1974.

2 OZNAČOVÁNÍ KLÍČOVÝCH PASÁŽÍ (7 min.)

Označování pasáží, které vypovídají o účelu, za jakým nová univerzita vznikla.

Žáci mohou zaznamenat témata jako je rozvojová pomoc, boj proti „imperialismu a kolonialismu“ nebo příprava studentů na budoucí povolání v zemích jejich původu.

3 SHRUTÍ ANALÝZY TEXTU (3 min.)

Odpovídání na otázku do textového pole na základě předchozí analýzy textu:

🔍 Za jakým účelem podle oficiálního textu univerzita vznikla?

Žáci mohou zdůraznit jak pomoc rozvojovým zemím, navazování mezinárodních vztahů, boj proti chudobě, tak politický rozměr: boj proti kolonialismu a imperialismu. Lze si také povšimnout, že text představuje Československo jako vysoce rozvinutou zemi, která „civilizuje“ jiné společnosti skrze práci univerzity. Žáci také mohou formulovat odstup od textu s ohledem na to, že jde oficiální tiskovinu univerzity.

4 KONTEXTUALIZACE DOKUMENTU (10 min.)

Prohlížení pramenů v doplňkové galerii s pomocí lupy. Odpovídání na otázku do textového pole: 🔍 Jaké politické zájmy Československa byly spojeny s Univerzitou 17. listopadu?

Žáci se seznamují s dalšími prameny vztahujícími se k Univerzitě 17. listopadu:

- *Zpráva předsednictvu ÚV KSČ o situaci na Univerzitě z roku 1973. Text ukazuje na úzké propojení politických a ideologických zájmů s existencí univerzity. Důležitá je zde i formální část analýzy: významem Univerzity se zabývalo i ÚV KSČ. Pro stručnost je vyznačena jen polovina textu, nicméně je možné pracovat s celým textem.*

- *Pasáž z knihy Josefa Hotmara Afrika první generace z roku 1976. Josef Hotmar byl významný český publicista a autor literatury faktu 70. a 80. let. Vydal celou řadu knih ze svých cest do zahraničí.*
- *Poštovní známka ke Dni přátelství československého a afrického lidu z roku 1961.*
- *Fotografie z návštěvy prezidenta Ghany Kwame Nkrumaha z roku 1961. Poštovní známka i fotografie zastupují ve výběru pramenů oficiální obrazy československo-afrických vztahů. Právě s Ghanou mělo Československo velmi úzké vztahy, což se odráželo jak v kulturních kontaktech, tak v kontaktech politiků na nejvyšší úrovni.*
- *Fotografie studentů Univerzity 17. listopadu před budovou univerzity. Univerzita 17. listopadu sídlila na Senovážném náměstí 26 v Praze.*

Otázka směřuje pozornost žáků k tomu, že Univerzita 17. listopadu byla součástí zahraniční politiky Československa a že s ní byly spojovány politické, ideologické a hospodářské cíle.

5 INTERPRETACE PRAMENŮ (5 min.)

Žáci na základě předchozí analýzy textu a dalších pramenů odpovídají do textového pole na rámcovou otázku: **?** Co přinesla nová univerzita československému státu? **?** Co přinesla nová univerzita zemím původu studentů?

V odpovědích žáků by měl být znát posun od odpovědi na otázku z kroku 3. Žáci by měli zvažovat různé stránky fungování univerzity.

Československému státu mohla přinést posílení vztahů s čerstvě dekolonizovanými státy Afriky, které umožňovaly československému průmyslu se uplatnit v zahraničí. Důležitý je také kontext studené války, kdy se africké státy staly předmětem zájmu obou bloků. V tomto smyslu lze také chápat snahy o „šíření myšlenek socialismu“ do afrických států. Československá společnost také mohla sdílet představu o své „vyspělosti“ v kontrastu s rozvojovými zeměmi.

Zemím, odkud studenti pocházeli, mohla univerzita přinést vzdělané elity a hospodářské investice. Tyto projekty však lze také vnímat jako součást politiky studené války. Československo v éře studené války vysílalo stovky expertů do afrických zemí a podílelo se zde na budování hospodářské infrastruktury.

Další možnosti zapojení do výuky:

- Tématu vztahu dekolonizace a Československa se věnuje také cvičení HistoryLabu [Proč byli uneseni?](#)*
- Vhodný pramen k situaci zahraničních studentů v Československu představuje kniha Terezy Stejskalové *Filmaři všech zemí, spojte se!* z roku 2017, která přístupnou formou představuje téma jak z politické, tak každodenní perspektivy a přináší také rozhovory s několika absolventy pražské FAMU.*

Co připomíná pomník?

Vzdělávací cíl: Žáci pomocí srovnání fotografie uměleckého díla a jeho předlohy pronikají do reflexe občanské války v Sýrii a mají prostor interpretovat umělecké dílo. V závěrečné otázce pak žáci rozvíjí svou schopnost číst veřejný prostor a „dívat se kolem sebe“.

Klíčová slova: problémy současného světa, migrace, dějiny ve veřejném prostoru, vztah k minulosti, diskutujeme

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ FOTOGRAFIÍ (5 min.)

Prohlížení fotografií s pomocí lupy.

Žáci by si měli povšimnout motivu vztyčených autobusů a zaznamenat základní spojitosti a rozdíly mezi fotografiemi.

2 POPIS FOTOGRAFIÍ (5 min.)

Označování důležitých prvků na fotografiích a jejich popis.

Žáci označují klíčové body na obou fotografiích a všimají si, co je na fotografiích stejné a co jiné. Žáci mohou označovat autobusy, ale také jejich rozdílný stav, městské prostředí, lidi, které fotografie zachycuje, či si povšimnout stavu obou měst (čisté, upravené Drážďany proti poničenému, ochromenému Aleppu).

Fotografie nalevo představuje provizorní barikádu z vraků autobusů, která měla chránit obyvatele města před odstřelovači armády režimu Bašára al-Asada (Existují fotografie téhož místa s vlajkou koalice Ahrar aš-Šám, která bojuje proti zmíněnému režimu). Fotografie se stala jednou z ikon občanské války v Sýrii a zejména bitvy o Aleppo (2012–2016). Posloužila jako předobraz pro dílo Monument (2017) německo-syrského umělce Manafa Halbouniho, které je zachyceno na druhé fotografii.

Dílo se skládá ze tří autobusů evokujících barikádu proti odstřelovačům z Aleppa. Důležitou součástí díla je jeho umístění na náměstí Neumarkt v Drážďanech. Kostel Frauenkirche na pozadí fotografie byl zničen během bombardování Drážďan na konci druhé světové války a obnoven po sjednocení Německa. Dílo se stalo předmětem protestů zejména ze strany krajně pravicového hnutí Pegida. Monument byl později vystaven také v Berlíně či Moskvě. Oficiální stránky umělce: <https://www.manaf-halbouni.com/work/monument>.

3 ČETBA POPISEK A DOPLNĚNÍ ANALÝZY FOTOGRAFIÍ (5min.)

Četba popisek, které osvětlují širší souvislosti. Doplnění popisu ústředních fotografií.

Žáci doplňují kontextuální informace z popisek do fotografií, případně upravují své původní hypotézy. Mohou si povšimnout krátkého časového rozestupu mezi vznikem fotografie a zhotovením díla, zaměření na civilní oběti války či motivu obnovy měst po válce.

4 ŠKÁLOVÁNÍ KLÍČOVÝCH TÉMAT (5 min.)

Zvětšování či zmenšování konkrétních témat dle toho, jak vystihují vyznění díla.

Žáci mají k dispozici osm potenciálních témat díla, která zvětšují a zmenšují podle toho, jakou jim přiřkládají váhu. Jsou mezi nimi čtyři historické události s datací: bombardování Drážďan (1945), bitva o Aleppo (2012–2016), migrační krize (2014–2015) a obnova chrámu Frauenkirche (1994 - 2005). Kromě nich mohou žáci pracovat s obecnými tématy: utrpení obyvatel ve válce, vynalézavost lidí v době války, nesmyslnost války a obnova zničených měst po válce.

Všechny možnosti s dílem nějak souvisejí, nelze tedy mluvit o nějaké „chybné“ kombinaci či souvislosti. Zde, stejně jako v následujícím kroku platí, že interpretujeme umělecké dílo: nelze mu tedy dát jeden definitivní význam. Učitel by měl spíše žáky podporovat v nalézání dalších souvislostí, včetně těch, které cvičení nenabízí. V tomto místě může učitel žáky vyzvat, aby odůvodnili svůj výběr témat, a zahájit tak diskusi.

5 INTERPRETACE UMĚLECKÉHO DÍLA (10 min.)

Žáci v textových polích hodnotí Halbouniho dílo a navrhnou místo v České republice, kam by bylo vhodné jej umístit. Svůj výběr zdůvodňují.

V první instrukci je odpovědnost za interpretaci díla přenesena zcela na žáky. Mohou ve svých odpovědích pracovat s možnostmi z předchozího kroku, ale také rozvinout vlastní porozumění dílu. Jsou mimo jiné vyzváni, aby sdíleli pocity, které v nich dílo vyvolává, k čemuž doposud nebyl ve cvičení prostor.

Následující úkol vyžaduje alespoň základní porozumění souvislosti mezi občanskou válkou v Sýrii a bombardováním Drážďan. V tomto ohledu jde o nejnáročnější část cvičení a vyžaduje zapojení poznatků z předchozí práce. Žáci ve svých odpovědích mohou směřovat k místům spojeným s tematikou války v Sýrii, například k ministerstvu vnitra či zahraničí nebo jiným státním či nevládním institucím, které mohou přispět k řešení situace civilních obyvatel Sýrie. Jiné odpovědi mohou pracovat se spojením minulého utrpení se současnými válečnými konflikty. V českém kontextu se tak nabízí místa, která byla zničena či bombardována za druhé světové války: Lidice, Opava, Ústí nad Labem nebo Staroměstské náměstí či Tančící dům v Praze. Při práci s návrhy žáků je důležité ponechat ve třídě prostor pro diskusi nad důvody, které jsou za výběrem konkrétních míst. Učitel pomáhá žákům doplňovat historický kontext, např. rozdíly v rozsahu poškození českých měst a Drážďan v důsledku bombardování apod.

Další možnosti zapojení do výuky:

Cvičení má potenciál propojovat dějepis s výchovou k občanství či výtvarnou výchovou. V souvislosti s pomníkem je možné se věnovat protestům, které ho provázely. S žáky můžeme hledat odpovědi na otázku: „Čím mohl Monument vadit?“. Materiály o protestech jsou dostupné na internetu, ovšem pouze v německém jazyce (např. wiki.de).

Další zdroje k tématu:

- Jitka Gelnarová: Útěk, nebo invaze? Migrační krize na politických transparentech. Praha: Národní muzeum, 2018.
- Portál Mezinárodní organizace pro migraci: <https://www.iom.int/>
- Encyklopedie migrace: <https://www.encyclopediaofmigration.org/>

Za konzultaci z oboru arabistiky děkujeme Vítu Šormovi.

Co se stalo na letišti Croydon?

Vzdělávací cíl: Žáci na základě analýzy fotografie a dalších pramenů napíší příběh židovského uprchlíka z roku 1939. Zjištěné skutečnosti promýšlejí v obecnějším kontextu mezinárodně politické situace konce 30. let.

Klíčová slova: antisemitismus, migrace, příčiny a důsledky, tvoříme

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ FOTOGRAFIE (3 min.)

Prohlížení fotografie s pomocí lupy a četba popisky.

2 POPIS FOTOGRAFIE (5 min.)

Označování důležitých postav a prvků na fotografii a jejich popis.

Žáci mohou určit odnášenou postavu jako uprchlíka, který se brání vrácení do okupované Evropy. Dále britské policisty, letecký personál či vojáky. Dataci snímku mohou propojit s domácím kontextem, tj. se vznikem protektorátu.

3 FORMULOVÁNÍ OTÁZEK PRO DALŠÍ PÁTRÁNÍ (5 min.)

Žáci přijímají roli novináře, který má k fotografii napsat článek. Vymýšlejí a zapisují do textového pole klíčové otázky, na něž by potřebovali znát odpovědi.

Cílem je vyzkoušet si kritický rozbor emotivního vizuálního pramene. S otázkami budou žáci dále pracovat. Žáci se mohou ptát, proč se muž rozhodl uprchnout do Velké Británie. Odkud utekl? Proč mu vstup do Velké Británie není povolen? Kromě politických souvislostí mohou žáci zohlednit i osobní rovinu: Kdo je odnášený muž? Měl rodinu? Jak jeho pokus dopadl?

4 ČETBA TEXTU A OZNAČOVÁNÍ KLÍČOVÝCH PASÁŽÍ I (3 min.)

Seznámení s postavou uprchlíka Oskara Goldberga prostřednictvím vzpomínek jeho bratra Norberta. Zvýrazňování důležitých informací. Učitel připomíná úkol napsat novinový článek.

Žáci zjišťují, že Goldberg pocházel z rodiny židovských podnikatelů z Moravské Ostravy. Text osvětluje detaily Oskarova úspěšného pokusu o útěk před okupací. Žáci si uvědomují, že se Oskar při pokusu o své vrácení do okupované Evropy bránil a využil přítomnosti novinářů. Mohou reflektovat, že Goldbergovo aktivní jednání zachránilo nejen jeho, ale celou skupinu uprchlíků, kteří měli být vráceni.

5 HLEDÁNÍ ODPOVĚDÍ NA OTÁZKY K PŘÍPADU I (5 min.)

Doplňování odpovědí k vlastním otázkám do textového pole na základě informací z četby rodinné vzpomínky. Možnost upravovat znění otázek.

Žáci se mohou např. ptát, proč britské úřady bránily vstupu občanů protektorátu.

6 ČETBA TEXTU A OZNAČOVÁNÍ KLÍČOVÝCH PASÁŽÍ II (3 min.)

Četba dopisu z rodinného archivu a zvýrazňování důležitých informací.

7 HLEDÁNÍ ODPOVĚDÍ NA OTÁZKY K PŘÍPADU II (5 min.)

Doplňování odpovědí k vlastním otázkám do textového pole na základě nově zjištěných informací z dopisu. Možnost upravovat znění otázek.

8 PSANÍ NOVINOVÉHO ČLÁNKU (5 min.)

Psaní novinového článku k fotografii Oskara Goldberga do textového pole na základě poznámek, které žáci postupně nasbírali při analýze pramenů.

9 ZKOUMÁNÍ FAKSIMILE (3 min.)

Prohlížení faksimile titulní stránky britských dobových novin s pomocí lupy.

Žáci si uvědomí kontext, v němž byla fotografie publikována (hlavní zpráva na titulní straně novin).

10 ČETBA TEXTU A OZNAČOVÁNÍ KLÍČOVÝCH PASÁŽÍ III (3 min.)

Četba překladu článku z britských novin a zvýrazňování důležitých informací.

11 DOKONČENÍ NOVINOVÉHO ČLÁNKU (5 min.)

Úprava vlastního článku v textovém poli na základě informací získaných z dobového tisku.

Žáci mohou doplnit např. informaci, že uprchlíkům pomohla medializace jejich případu. Mohou se ptát, proč Velká Británie v době, kdy z okupovaného Československa utíkali lidé ohrožení na životě, zavedla vízovou povinnost. Dále mohou doplnit údaje o roli Židovského pomocného výboru pro uprchlíky nebo počty uprchlíků.

Co se stalo v Abertamech?

Vzdělávací cíl: Prostřednictvím srovnání čtyř fotografií žáci analyzují proměnu veřejného prostoru obce Abertamy od začátku 20. století do současnosti. Zamýšlejí se nad příčinami a důsledky historických proměn místa a snaží se je popsat v rámci vyprávění.

Klíčová slova: české země ve 20. století, dějiny ve veřejném prostoru, trvání a změna, tvoříme

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ FOTOGRAFIÍ (5 min.)

Prohlížení fotografií s pomocí lupy a četba popisky.

Obec Abertamy (něm. Abertham) leží v Krušných horách. Fotografie dokumentují důležitou část náměstí, kde se odehrávaly významné události a byl zde vztyčen památník.

Fotografie nejsou seřazeny dle časové posloupnosti. První snímek v pořadí je z konce 30. let, zachycuje památník připomínající vojáky z první světové války. Německý nápis „Seinen Helden dankt Abertham.“ = „Svým hrdinům děkují Abertamy.“ Jedná se o původní prvorepublikový památník doplněný po připojení Sudet k Říši o nacistické symboly. Druhá fotografie z roku 2004 ukazuje současný stav místa v obci. Další snímek z roku 1910 zachycuje start tradičního lyžařského závodu. Poslední fotografie je pravděpodobně ze 70. let a ukazuje pionýrskou stráž u pomníku osvobození Rudou armádou. Původní památník byl zcela přestavěn.

2 SROVNÁVACÍ POPIS FOTOGRAFIÍ (10 min.)

Označování stejných (modře) a odlišných (červeně) prvků na fotografiích a jejich popis.

Při analýze může učitel žákům pomoci následujícími otázkami: V jakém státě se památník nachází? - Podle čeho jste to poznali? Komu nebo čemu je památník věnován? - Jaké symboly k tomu odkazují? Jakým jazykem mluví občané na fotografiích? - Podle čeho tak soudíte?

3 SHRNUTÍ ANALÝZY (5 min.)

Odpovídání na otázku do textového pole na základě předchozí srovnávací analýzy fotografií: ? Jak se místo změnilo? Popište tři nejvýraznější rozdíly.

Žáci by měli postřehnout především proměny a mizení památníků. Každý režim využíval tuto část náměstí Abertam po svém a upravoval její podobu, takže památník v průběhu let doznal výrazných změn.

Pro získání podrobnějších informací mohou žáci využít Wikipedii a on-line mapy. Učitel se ptá žáků, co by ještě chtěli nebo potřebovali vědět.

4 ŘAZENÍ FOTOGRAFIÍ (5 min.)

Řazení fotografií podle časové posloupnosti.

5 VYPRÁVĚNÍ PŘÍBĚHU (10 min.)

Žáci na základě identifikovaných proměn památníku na fotografiích sestavují do textového pole rámcový příběh obce Abertamy.

K úkolu se dá přistoupit následujícím způsobem: Abertamy žily v době Rakousko-Uherska čilým společenským životem, jak dokládá snímek z tradičního závodu na lyžích. Po konci první světové války a vzniku Československa se zdejší občané rozhodli vztyčit svým padlým pomník. Nápisy na něm byly s ohledem na řeč místních lidí v němčině. Po zabrání Sudet Hitlerem a jejich připojení k Říši v roce 1938 byl pomník doplněn o nacistické symboly (hákový kříž a vojenská helma). Po válce došlo k vysídlení německy mluvícího obyvatelstva a v Abertamech se usadili noví lidé. Pomník byl upraven (odstraněny německé nápisy a naopak přidána socha rudoarmějce-osvoboditele s dítětem na klíně). Během komunistického režimu se u něj konaly tradiční rituály, např. pionýři drželi na výročí konce války stráž. Po roce 1989 byl pomník rudoarmějce zcela stržen a v současné době na náměstí nestojí nic.

Další možnosti zapojení do výuky:

Učitel může aktualizovat téma památníku a úprav veřejného prostoru obce: Co by na místě památníku mohlo stát dnes? Návrhy zdůvodněte. Případně může dalšími otázkami posílit regionální přesah cvičení: Jaké místo v našem městě prošlo podobnou proměnou? Proč si myslíte, že náměstí v Abertamech zůstalo dodnes prázdné? Proč se některá veřejná prostranství neobnovují?

Co se stalo v zimě 1970?

Vzdělávací cíl: Žáci na základě analýzy různorodých pramenů v roli novináře rekonstruují nástup, průběh a důsledky pandemie hongkongské chřipky na přelomu let 1969–1970.

Klíčová slova: Československo 70. léta, každodennost, příčiny a důsledky, tvoříme

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 POSLECH NAHRÁVKY A ZKOUMÁNÍ FAKSIMILE (6 min.)

Poslouchání zvukového záznamu. Prohlížení faksimile novin s pomocí lupy.

Úryvek z Rozhlasových novin informuje o propuknutí tzv. hongkongské chřipky v Československu. Faksimile celostátního deníku tuto informaci doplňuje o další kontext.

2 ANALÝZA PRAMENŮ A ZÁPIS POZNÁMEK I (4 min.)

Zapisování podstatných informací z nahrávky a novinového článku do textového pole.

Žáci zaujmají roli žurnalistů a dělají si poznámky, které na konci cvičení zpracují ve článek. Zkraje by měli identifikovat základní údaje: V zemi nastupuje vážná epidemie, v jejímž důsledku dokonce umírají lidé. Informace o stavu zdravotnického personálu a dostupnosti léků podtrhují stav pohotovosti. Z drobné informace o Itálii v perexu novinového článku je zjevné, že epidemie má mezinárodní rozměr - jedná se tedy o pandemii. Samozřejmě se nabízí srovnání s událostmi let 2020–2021.

3 POSLECH NAHRÁVEK A ZKOUMÁNÍ FOTOGRAFIÍ (6 min.)

Poslech dalších tří zvukových záznamů z Rozhlasových novin a jejich porovnávání s dobovými fotografiemi.

Žáci doplňují své poznatky o další kontext: kvůli pandemii začíná mít Československo i hospodářské potíže, chybí zaměstnanci v klíčových profesích. Nadto toho roku byla tuhá zima. Problémy začala mít i energetika. Fotky ilustrují, jak taková zima mohla v každodenním životě vypadat. (Fotky zasněžené Prahy jsou sice už z února 1969, ale tehdejší zima byla dokonce mírnější.)

4 ANALÝZA PRAMENŮ A ZÁPIS POZNÁMEK II (7 min.)

Zapisování podstatných informací z nahrávek a fotografií do textového pole.

V zemi řádí pandemie, ale ta není zdaleka jediným problémem. Chybí zaměstnanci v klíčových profesích - v dopravě a službách. Studenti jsou povoláváni na brigády. Přišla tuhá zima a lidem chybí palivo na zátop, problémy mají i teplárny.

Podstatné není zapsat si jednotlivé počty nemocných, ale všimnout si obecných problémů. Vedle zdravotních to jsou i ty hospodářské.

5 ZKOUMÁNÍ FAKSIMILE (3 min.)

Prohlížení faksimile článků z Rudého práva s pomocí lupy.

Kvůli pandemii kolabuje městská doprava a studenti dostali prázdniny. Významné jsou ale i problémy v energetice a hospodářství.

6 ANALÝZA PRAMENŮ A ZÁPIS POZNÁMEK III (7 min.)

Zapisování podstatných informací z dobového tisku do textového pole s předchozími poznámkami.

Pozoruhodné ve srovnání s událostmi let 2020–2021 je především to, že zdravotní rozměr pandemie je rychle vystřídán hospodářskými problémy. Média tak přinášejí informace dvojího druhu: na jednu stranu trvá závažnost chřipkové epidemie, která si vynucuje hygienická opatření jako chřipkové prázdniny, na druhou stranu chybí zaměstnanci a v tvrdé zimě není čím topit.

7 PSANÍ NOVINOVÉHO ČLÁNKU (8 min.)

Žáci v textovém poli přistoupí k sepsání své reportáže na základě předchozích poznámek. Zohledňují při tom odlišné dobové perspektivy různých skupin.

Není rozhodně nutné, aby žáci zohlednili všechny jmenované skupiny. K těm v nabídce se dá přistoupit následujícím způsobem:

Lékaři jsou konfrontováni především s pandemií, tedy s vysokým počtem nemocných a umírajícími pacienty.

Zároveň se začínají potýkat s nedostatkem personálu, lékárny mají pohotovost.

Pracovníci dopravy se potýkají s nedostatkem personálu, mnoho jejich kolegů onemocnělo, a tak jsou nepochybně přepracováni. Nemá kdo vykládat vagóny s uhlím a nastávají problémy v energetice.

Studenti sice dostali chřipkové prázdniny, ale zůstává jistým paradoxem, že zatímco v letech 2020–2021 je hlavním epidemiologickým opatřením karanténa, v roce 1970 byli studenti povoláváni na brigády, aby nahradili nemocné dospělé.

Běžní lidé se museli připravit na fronty v lékárnách. Kromě obav z onemocnění je ale trápila i tuhá zima a to, že si neměli čím zatopit. Do práce se kvůli problémům v dopravě dostávali se zpožděním.

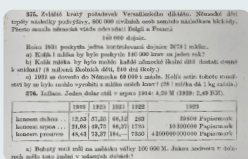
Další možnosti zapojení do výuky:

Srovnání s událostmi let 2020–2021 a pandemií viru SARS-CoV-2 (způsobujícího onemocnění covid-19) se vložně nabízí a může sloužit jako dobrý odrazový můstek. Stejně tak může cvičení o pandemii z roku 1970 pomoci osvětlit současnost či nedávnou minulost let 2020–2021.

Kontextualizace pro učitele:

Hongkongská chřipka, šířená virem A/H3N2, propukla v červnu roku 1968 v Hongkongu, odkud se ve dvou vlnách rozšířila do celého světa a získala tak status pandemie. V první vlně, v zimě na přelomu let 1969–1970, se chřipka šířila jednak přes Pacifik do Severní Ameriky, jednak přes jihovýchodní Asii a SSSR do východní Evropy. První vlna byla v Evropě relativně mírná, kdežto v Severní Americe proběhla dosti významně. Rudé právo o nemocných Čechoslovácích informuje poprvé 28. ledna 1969. Během jara a léta roku 1969 pandemie řádila převážně na jižní polokouli (občas je toto považováno za druhou vlnu a ta následující za třetí).

Druhá vlna byla v Evropě mnohem vážnější než první. 4. ledna bylo v ČSSR hlášeno 90 000 nemocných, v polovině ledna 200 000. Na konci ledna už byla epidemie na ústupu. Prodělalo ji asi 15 % československé populace, ve světě na ni zemřelo 1–3 miliony lidí. V ČSSR zemřelo roku 1970 na nemoci dýchacího ústrojí asi o 1500–2000 lidí více, než bylo běžné. Předchozí pandemie, španělské chřipky z let 1918–1920 (17–50 milionů mrtvých) a asijské z let 1957–58 (1,1 milionu mrtvých), jsou považovány za nebezpečnější.

Co se učíme kromě počítání?

Vzdělávací cíl: Žáci dokáží v textu odhalit propagandistické prvky. Popíší vlastními slovy, co autor propagandou sleduje.

Klíčová slova: druhá světová válka, vzdělání, propaganda, příčiny a důsledky, odhalujeme skrytý záměr pramene

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ FAKSIMILE (3 min.)

Prohlížení stránky učebnice matematiky s pomocí lupy.

2 ČETBA TEXTU A OZNAČOVÁNÍ KLÍČOVÝCH PASÁŽÍ (5 min.)

Četba textu a označování pasáží, které nejsou potřeba pro vypočítání úlohy.

Žáci mohou označit celý první odstavec slovní úlohy, citově zabarvené výrazy („zvláště krutý“), podmiňovací způsob („by bylo“), letopočty, zeměpisné určení („Německo“, „německý“).

3 ŠKÁLOVÁNÍ ZÁMĚRŮ AUTORA (5 min.)

Zvětšování a zmenšování možných záměrů autora dle toho, co se pravděpodobně snaží autor slovní úlohy žákům sdělit?

Všechna tvrzení jsou pravdivá. Důležité je, aby žáci nad každým tvrzením přemýšleli a dokázali vnímat časové roviny textu (úloha mluví o situaci po první světové válce, je otištěna v učebnici z doby druhé světové války). Lze diskutovat, jaký záměr je pro ně ve slovní úloze výraznější a jaký méně.

4 SROVNÁNÍ STRÁNEK (2 min.)

Porovnávání podoby stejné stránky učebnice před válkou a po ní s pomocí lupy.

5 INTERPRETACE SLOVNÍ ÚLOHY (5 min.)

Žáci na základě předchozí analýzy a srovnání stránek učebnice odpovídají do textového pole na otázku: 🤔 Proč se tato úloha vyskytla v českých učebnicích v průběhu 2. světové války?

Žáci by měli přijít na to, že i učebnice matematiky podporovaly soudobé politické názory a politickou situaci. Tím, že jim předložily „tvrdá“ data, která žáci sami vypočítali, měly vytvořit zdání pravdivosti a objektivity údajů.

Pasáže poukazují na utrpení Němců po první světové válce, ospravedlňují konání Němců během druhé světové války a poukazují na „zlé“ státy, které německá armáda okupovala. Aby se žáci dokázali lépe vcítit, ukazuje úloha utrpení stejně starých žáků, jako jsou oni sami.

Po válce bylo potřeba rychle vydat učebnice, v nichž nebude nic německého. Nejrychlejším způsobem bylo úlohu vymazat.

Další možnosti zapojení do výuky:

Poznámky:

- a) Jaké to bylo být školákem v protektorátu? Lze využít např. web skolakemvprotektoratu.pamatnik-terezin.cz.
- b) Mnohé úlohy byly po válce přepisovány, členové NSDAP v nich byli nahrazeni družstevníky. Můžete nechat žáky přeformulovat úlohu podle komunistické propagandy v 50. letech (Např.: Formulujte úlohu tak, aby propagovala sběr mandelinky bramborové při školních brigádách.)
- c) Co by úloha mohla propagovat dneska? Můžete žáky nechat formulovat úlohu např. s roboty, automatizací, vyjádřením vztahu k zahraničním dělníkům atd.
- d) Práce s úlohou č. 376 – Inflace. Co se měli žáci dozvědět z této slovní úlohy kromě výpočtů?

Co si mohli myslet lidé v bufetu?

Vzdělávací cíl: Žáci pomocí analýzy fotografie všednodenní situace a dobového tisku z 25. února 1948 porozumí, jak mohli lidé prožívat vrcholící politickou krizi.

Klíčová slova: totalitní režimy, každodennost, dobové perspektivy, tvoříme

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ FOTOGRAFIE (2 min.)

Prohlížení fotografie s pomocí lupy a četba popisky.

Popisek poskytuje žákům základní kontext snímku. Jedná se o fotografii ze série, kterou nafotil Ladislav Kandelar pro státní informační agenturu ČTK dne 25. února 1948 v Praze.

2 POPIS FOTOGRAFIE (3 min.)

Označování důležitých postav a prvků na fotografii a jejich popis.

Žáci si mohou všimnout postav, výraznějších detailů interiéru (jídelní stoly, koše na použité nádobí, nabídka jídel a nápojů na panelech atd.). Učitel může doplnit, že se jedná o tehdejší způsob rychlého občerstvení, tzv. jídelní automaty (viz další možnosti zapojení do výuky).

3 KONTEXTUALIZACE FOTOGRAFIE (10 min.)

Zkoumání pramenů v doplňkové galerii a doplnění popisu ústřední fotografie.

Žáci si v galerii přečtou dva články ze zvláštního vydání deníku *Práce* z 25. února 1948, do něhož nahlíží dvojice mužů na fotografii. V prvním článku promlouvá smířlivým způsobem k národu prezident Edvard Beneš. Text druhého článku s titulkem „Desetitisíce pracujících zaplavily Václavské náměstí“ je ukázkou, jak prokomunistický tisk interpretoval podporu části veřejnosti KSČ jako údajně spontánní a většinovou. Fotografie z Václavského náměstí má nicméně dosvědčit, že KSČ se mohla opřít o značnou podporu demonstrantů v ulicích. Fotografie je doplněna komentářem historika o stavu politické krize v odpoledních hodinách 25. února 1948.

Na jednom z reklamních štítů na obchodech lze zřetelně přičíst slovo „AUTOMAT“.

Učitel podněcuje žáky, aby do fotografie vepsali klíčové informace ve smyslu, co přítomní muži nejspíše vědí z novin a odjinud odpoledne 25. února 1948. Pro následující krok je klíčové, aby se žáci koncentrovali na stav krize ve chvíli, kdy ještě zůstávala otevřená řešení.

4 VCÍTĚNÍ SE DO POSTAV (5 min.)

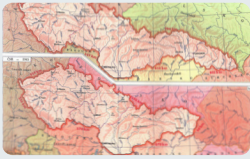
Zaujmutí perspektivy dobových aktérů a vcítění se do jejich situace. Zapisování možných myšlenek a promluv aktérů do předznačených polí ve fotografiích.

Žáci vpisují do bublin k jednotlivým osobám, co si podle nich tyto osoby ze své perspektivy mohly myslet o probíhající politické krizi, a to v hodinách před tím, než byla rozhodnuta ve prospěch KSČ. Učitel může zdůraznit východisko, že myšlenky a prožívání osob na fotografii nebudou nutně a pravděpodobně exaktní politické

komentáře, ale spíše asociace, které krize přímo či nepřímo vyvolává v jejich momentální situaci (např. v případě muže pójíajícího párek předpověď, že díky své příslušnosti ke KSČ povýší a bude si moci dovolit stravovat v restauraci).

Další možnosti zapojení do výuky:

- a) Učitel může vznést hypotézu, zda fotograf nefotografoval scénu v bufetu na politickou zakázku. Jak mohlo znít zadání pro fotografa od ČTK? Jak se ČTK nejspíše stavěla k politické krizi? Pro diskusi využijte i dobový komentář k fotografii: „V době rekonstrukce vlády byl život zcela normální. Přinášíme několik záběrů z pražských peněžních ústavů, automatů, které proti očekávání vykazují v době rekonstrukce vlády klidný provoz. Z pražského automatu, kde při kávě a teplém párečku nezapomínají si návštěvníci přečíst nejnovější zprávy denních listů.“
Komentář ČTK odpovídá rétorice KSČ, která se snažila prostřednictvím médií vyvolat u široké veřejnosti dojem, že strana jedná v zájmu zachování stávajícího pořádku. Obyčejní lidé neměli pocítovat puč jako hrozbu, ale naopak jako krok ke stabilizaci jejich každodenní existence.
- b) V souvislosti s fenoménem jídelních automatů jako dobového způsobu rychlého občerstvení může učitel odkázat na mimořádně cenné filmové svědectví, které přímo v automatu Koruna v roce 1948 natočil Pavel Blumenfeld (Lidé a párky, 1948) a které je k dispozici na [YouTube](#). „Filmový fejeton“ glosuje zvláště typologii některých návštěvníků automatu, a je tak cennou sociální sondou do tehdejší společnosti. Automat Koruna fungoval od roku 1931 do roku 1992. V roce 1974 se zde natáčely proslulé scény z filmu Jáchyme, hod' ho do stroje! (rež. Oldřich Lipský). Medializovány jsou záměry automat obnovit v jeho retro podobě.

Co tvrdil atlas?

Vzdělávací cíl: Na základní úrovni se žáci seznámí s tématem změn hranic ve střední Evropě po druhé světové válce. V druhém plánu se pak učí rozpoznat dobovou propagandu, konfrontovat ji se skutečným historickým vývojem, a získat tak vůči ní kritický odstup.

Klíčová slova: *důsledky druhé světové války, propaganda, příčiny a důsledky, odhalujeme skrytý záměr pramene*

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ MAP (5 min.)

Prohlížení map Československa s pomocí lupy.

2 POPIS MAP (5 min.)

Označování prvků, které mohou napovědět, co je tématem map.

Dvojice map obsahuje jen několik prvků, které by mohly nasvědčovat, že jejich tématem jsou poválečné změny hranic ve střední Evropě. Žáci mohou označit titulky map (ČSR - 1938 a ČSR - 1945) a údaje o délce hranic. Pozornější si mohou všimnout i dobových charakteristik sousedních států („hitlerovské Německo“, „beckovské Polsko“, „horthyovské Maďarsko“).

3 INTERPRETACE TÉMATU MAP I (5 min.)

Žáci na základě předchozí analýzy map odpovídají do textových polí na otázky:

❓ Kdy podle vás list s dvojicí map vznikl? ❓ Co chce dvojice map sdělit?

4 ČETBA POPISKY A DOPLNĚNÍ ANALÝZY MAP (2 min.)

Četba dobové popisky, která přináší nové informace. Doplnění popisu ústředního mapového listu.

Mapový list „Vítězství sovětské armády zabezpečilo naše hranice“ byl součástí Historického atlasu revolučního hnutí z roku 1956.

Popisek odhaluje, že tématem mapového listu není pouhá ilustrace poválečných změn hranic, ale sdělení, že tyto změny měly zabezpečit československý stát. Zásluhy za to jsou přisuzovány vítězství sovětské armády.

5 INTERPRETACE TÉMATU MAP II (3 min.)

Doplnění původní interpretace tématu map a určení doby jejich vzniku v textových polích.

6 ČETBA TEXTU A OZNAČOVÁNÍ KLÍČOVÝCH PASÁŽÍ (10 min.)

Četba doprovodného textu ke dvojici map. Označování výroků faktických (modře) a hodnotově zbarvených (žlutě).

Žáci by jako faktické výroky měli označit údaje o délkách hranic s jednotlivými státy. Jako hodnotící výroky lze označit charakteristiky sousedních států a jejich vztahu k Československu.

V textu se vyskytuje několik termínů, které nemusí být žákům známy. Učitel je může během výkladu vysvětlit nebo nechat žáky, aby pojmy dohledali s pomocí internetu.

7 INTERPRETACE PRAMENŮ I (5 min.)

Žáci na základě předchozí analýzy pramenů odpovídají do textového pole na otázku: **?** Co podle atlasu zabezpečilo československou hranici?

Žáci pravděpodobně odpoví v souladu s propagandistickým záměrem atlasu (např. „Československo zabezpečila společná hranice se SSSR, zkrácení hranice s potenciálně nebezpečným (západním) Německem a změna režimů v Polsku, Maďarsku a východním Německu“). Učitel může propagandistické sdělení zpochybnit už zde nebo na slidu 9.

8 ZKOUMÁNÍ MAPY (5 min.)

Prohlížení mapy srpnové okupace s pomocí lupy.

Mapa rekonstruuje postup vojsk Varšavské smlouvy během okupace Československa v srpnu 1968. Tato mapa otevírá prostor ke konfrontaci údajů zjištěných z atlasu z 50. let s pozdějšími reálnými historickými událostmi.

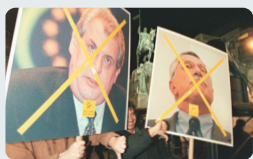
9 INTERPRETACE PRAMENŮ II (5 min.)

Žáci na základě konfrontace ústředního pramene s mapou srpnové okupace odpovídají do textových polí na otázky: **?** Skutečně poválečné změny hranic zabezpečily československý stát? Svou odpověď zdůvodněte. **?** Proč podle vás vznikla dvojice map zobrazující změny státních hranic? O čem měla přesvědčit čtenáře atlasu?

Srovnání map ukazuje, že vojenská intervence přišla ze států, z nichž podle atlasu nemělo Československu hrozit nebezpečí. Za účel map mohou žáci označit podporu dobového spojení Československa se Sovětským svazem a dalšími státy východního bloku nebo snahu negativně vykreslit západní státy.

Další možnosti zapojení do výuky:

- Učitel může téma poválečných změn hranic doplnit o situaci dalších střeoevropských států (posunutí hranic Polska na západ, rozdělení Německa, zánik Východního Pruska atd.) a vysvětlit politické příčiny těchto změn.
- Na cvičení lze navázat výkladem o etnických přesunech v poválečné střední Evropě.

Deset let po revoluci? Děkujeme, odejděte

Vzdělávací cíl: Žáci pomocí fotografie a textu výzvy dokáží charakterizovat náladu části společnosti deset let po sametové revoluci.

Klíčová slova: vznik České republiky, občanská společnost, dějiny ve veřejném prostoru, trvání a změna, hledáme klíčové detaily

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ FOTOGRAFIE (3 min.)

Prohlížení fotografie s pomocí lupy a četba popisky.

2 POPIS FOTOGRAFIE (5 min.)

Označování důležitých postav a prvků na fotografii a jejich popis.

Žáci by mohli poznat škrtnuté obličejové Václava Klause a Miloše Zemana, na nálepkách se zvonečky vyznačit text „Děkujeme, odejděte“, identifikovat místo podle sochy sv. Václava na Václavské náměstí. Palce dolů spolu s přeškrtnutím obličejů znamenají nesouhlas.

Žáci si mohou vyhledat, jaké funkce měli tito politici v roce 1999 - Miloš Zeman byl premiérem, předsedou ČSSD; Václav Klaus předsedou poslanecké sněmovny, předsedou ODS. Vládli pomocí tzv. opoziční smlouvy.

3 ČETBA TEXTU A OZNAČOVÁNÍ KLÍČOVÝCH PASÁŽÍ (12 min.)

Četba textu výzvy Děkujeme, odejděte! Označování pasáží obsahujících, za co autoři výzvy děkovali (zeleně) a proč chtěli odstoupení politické reprezentace (červeně).

Je dobré žákům zdůraznit, že mají červeně vyznačit ze svého pohledu nejdůležitější důvody. Následně lze ve třídě diskutovat nad výběrem žáků, proč vybrali zrovna tyto důvody. Dívají se na výzvu ze své současné perspektivy, nebo perspektivy aktérů v roce 1999? Výzva je krácena, v plném znění je dohledatelná [zde](#).

- Autoři výzvy děkovali za to, že žijí v zásadě svobodné a demokratické zemi, za pozitivní změny a nové možnosti.
- Chtějí odstoupení, protože politická reprezentace se není schopna domluvit na vedení země (a svádí to na občany), poškozují zemi v zahraničí. Politici si neuvědomují, že jsou vzorem, a dopouští se nových chyb a nejsou schopni dostát výzvám nové sjednocující Evropy a být spolehlivým členem NATO.

4 INTERPRETACE PRAMENŮ (5 min.)

Žáci na základě předchozí analýzy pramenů vlastními slovy charakterizují náladu části veřejnosti deset let po sametové revoluci.

Veřejnost žádá odchod hlavních politických představitelů (Václava Klause a Miloše Zemana). Děkuje jim, že žijí v demokratické zemi, ale myslí si, že už nedokáží řešit výzvy, před kterými Česká republika stojí - zapojení do sjednocující Evropy. Argumentuje tím, že už se přežili, nejsou se schopni domluvit na vedení země. Veřejnosti také vadí, že politici nedodržují zákony a neuvědomují si, že jsou vzorem pro ostatní. Volají po návratu slušnosti a morálky.

Další možnosti zapojení do výuky:

- a) Zkoumání na internetu, jaké měly protesty dopad. Pomocí vyhledávání lze najít články [po roce, po třech letech](#).
- b) Cvičení může vzbuzovat v žácích další otázky: Jak na protesty reagovali hlavní političtí představitelé? Jakou roli měli autoři výzvy v roce 1989 a co se s nimi stalo po roce 1999? Jak se výzva šířila a jak se lidé svolávali na protesty bez možnosti sociálních sítí? Dají se najít nějaké rozdíly či paralely s protesty pořádané spolkem Milion chviliek pro demokracii?

Jak měly děti trávit volný čas?

Vzdělávací cíl: Žáci se na základě analýzy fotografie pionýrů zamýšlejí nad odrazem oficiální politiky KSČ po únoru 1948 v oblasti výchovy dětí a mládeže.

Klíčová slova: Československo 50. léta, vzdělání, propaganda, každodennost, dobové perspektivy, formulujeme a ověřujeme hypotézu

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ FOTOGRAFIE (5 min.)

Prohlížení fotografie s pomocí lupy.

2 POPIS FOTOGRAFIE (5 min.)

Označování důležitých postav a prvků na fotografii a jejich popis.

Žáci mohou označit např. heslo „Učit se, učit se, učit se“, fotografie K. Gottwalda, V. I. Lenina, J. V. Stalina, znak SSSR, nástěnnou mapu SSSR, knihy a panenky ve skříni, děti s šátky.

3 FORMULOVÁNÍ HYPOTÉZY (10 min.)

Formulování hypotézy ohledně situace, kterou fotografie zachycuje, do textového pole.

Žáci zatím stále nemají k dispozici popisky, a tak jen volně, bez znalosti kontextu, odhadují, co se na fotografii děje. Učitel podněcuje historickou představivost žáků.

4 ČETBA POPISKY A DOPLNĚNÍ ANALÝZY FOTOGRAFIE (5 min.)

Četba popisky, která osvětluje časové a místní souvislosti. Doplnění popisu ústřední fotografie.

Pionýr – masová organizace založená roku 1949 v rámci Československého svazu mládeže, původně určená pro děti od 9 do 14 let. Nahradila starší mládežnické organizace, které byly po Únoru 1948 zakázány (např. Junák). Jejím záměrem bylo podporovat výchovu dětí v duchu oficiální politiky KSČ (kladný vztah k Sovětskému svazu a lidově demokratickému zřízení v Československu).

5 INTERPRETACE FOTOGRAFIE (5 min.)

Žáci na základě předchozí analýzy fotografie a popisky odpovídají do textového pole na otázku: **?** Jak měly děti trávit volný čas? Formulují vlastní otázky k prameni: **?** Co byste se chtěli o dětech na fotografii dozvědět?

Žáci se zamýšlejí nad oficiální představou trávení volného času dětí v 50. letech. Mohou reflektovat, že ačkoli fotografie zachycuje volnočasové aktivity dětí, celkové aranžmá snímku je v mnoha ohledech podobné škole.

Poznámky:

Mohou dojít k odpovědím, že děti se měly stát pionýry, trávit svůj volný čas v organizovaném kolektivu v dílnách a klubovnách, vzdělávat se četbou sovětských knih a časopisů atp.

Při odpovídání na druhou otázku, se mohou žáci do dětí vcítit a ptát se: „Bavilo vás to?“ Nebo chtít znát dobové realie: „Co dělali pionýři?“ Či se zamýšlet nad vznikem fotografie: „Jak dlouho vás fotograf fotil?“

Další možnosti zapojení do výuky:

- a) Cvičení může vést k zamýšlení nad politickými vlivy a zásahy do sféry volného času.
- b) Žáci mohou zjišťovat, jak na volný čas v 50. letech vzpomínají pamětníci (nakolik ideál vzorných pionýrů, který prezentuje fotografie, odpovídal dobové realitě).

Jak obhájit píseň?

Vzdělávací cíl: Žáci identifikují záminky pro spor komunistické politické moci s kapelou The Plastic People of the Universe. Žáci dokáží formulovat argumenty ve prospěch skupiny.

Klíčová slova: Československo 70. léta, umění, dobové perspektivy, tvoříme

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 POSLECH PÍSNĚ A ZKOUMÁNÍ FOTOGRAFIE (5 min.)

Poslouchání písně, prohlížení fotografie s pomocí lupy a četba popisky.

2 ŠKÁLOVÁNÍ CHARAKTERISTIK (5 min.)

Zvětšování a zmenšování charakteristik písně dle toho, jaký vliv mohly mít na pobouření tehdejší společnosti.

Všechny tyto pojmy zazněly v obžalobě. Odpovědi mohou být ve třídě rozdělené.

3 ČETBA TEXTU A OZNAČOVÁNÍ KLÍČOVÝCH PASÁŽÍ (5 min.)

Četba článku z Rudého práva a označování pasáží, které jsou důležité pro zdůvodnění odsouzení členů skupiny.

Žáci mohou označit: *chuligánství, výtržnictví, narkomanie, dekadence, nihilismus, vulgární, sprosté, oplzlé.*

4 STAVBA OBHAJOBY (15 min.)

Vypisování argumentů k postavení obhajoby do textového pole.

Žáci mohou vystavět obhajobu na faktech, že sprostá slova používají i jiní slavní klasičtí spisovatelé, politici (např. Lenin). Mohou obhajovat, že vulgarismy můžou znamenat odstup od něčeho a v některých situacích nelze jinak vyjádřit svůj postoj. Tudiž že neznamenaají *chuligánství, výtržnictví atp.*

Lze pomoci žákům citací ze skutečné obhajoby, např. z Leninova dopisu z roku 1922: „Všichni se u nás topí v odporném byrokratickém bahně resortnictví. Pro každodenní boj proti tomu je nutno mít pevnou autoritu, důvtip a pevnou ruku. Resorty jsou na hovno, dekrety jsou také na hovno. Vyhledávat lidi, kontrolovat práci, v tom je to všechno.“ Poetrie Jeníka z Bratřic: „Sral, sral, sral, trávy se držel. Tráva se mu utrhla, zmazal si prdel.“

Další možnosti zapojení do výuky:

- Otázka na žáky, zda se jim píseň líbí. Diskuse, za jakých okolností obhajovat skupinu, i když nás texty a hudba neoslovují (V. Havel se skupiny zastával, i když mu hudba a texty nic moc neříkaly).
- Z textu v Rudém právu si přečíst část o zahraniční reakci – proč se tolik komunistická strana bála zahraniční reakce? Co v zahraničí mohlo zaujmout natolik, že se začali o skupinu a její příběh zajímat?

Poznámky:

- c) *Žáci mohou zjišťovat, co to byly přehrávky a jak fungovaly. Je možné sestavit objektivní kritéria hodnocení písní?*
- d) *Možnost pustit krátká videa z youtube.com, např. „Zatčení & proces s Plastic People of the Universe“ (15 min.).*
- e) *Propojení se seriálem České století, epizodou „Je to jen rock'n'roll“.*

Jak oslavovali státní svátek?

Vzdělávací cíl: Žáci díky analýze fotografie májových oslav z roku 1980 získávají představu o podobě a společenské funkci oslav v letech normalizace. Formulují další otázky, které umožní lépe porozumět každodenní perspektivě života v diktatuře.

Klíčová slova: Československo 80. léta, propaganda, dějiny ve veřejném prostoru, dobové perspektivy, formulujeme a ověřujeme hypotézu

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ FOTOGRAFIE (5 min.)

Prohlížení fotografie s pomocí lupy.

2 POPIS FOTOGRAFIE (5 min.)

Označování důležitých postav a prvků na fotografii a jejich popis. Četba popisky.

Snímek zachycuje májové oslavy před budovou radnice v Poličce v roce 1980. Na fasádě domu je množství nápisů, obrazů a symbolů. Žáci si mohou všimnout portrétů Engelse, Marxe, Lenina a Gottwalda, přičemž není nutné, aby je všechny identifikovali. Důležité jsou též letopočty, zkratky názvů států, symbol hvězdy, prapory a nápis připomínající XV. sjezd KSČ a výročí osvobození.

3 FORMULOVÁNÍ HYPOTÉZY (5 min.)

Formulování hypotézy ohledně osob, které se účastnily oslav státního svátku?

Žáci mohou postřehnout, že lidé na fotografii zaujímají různé pozice, jež zřejmě odrážejí jejich společenský význam. Někdo stojí na tribuně, někdo pod tribunou čelem k publiku, jiní u zdi radnice s transparenty či v přítomné kapele, většina lidí je v davu posluchačů. Důležité detaily (lidové a pionýrské kroje, uniformy, medaile, hudební nástroje či transparenty) mohou posloužit k interpretaci fotografie.

4 INTERPRETACE FOTOGRAFIE (10 min.)

Žáci na základě předchozí analýzy fotografie odpovídají do textových polí na otázky: 🕒 Co bylo podle vás smyslem oslavy a proč se jí lidé účastnili? 🕒 Co byste se o fotografii nebo události chtěli ještě dozvědět?

Výklady smyslu veřejných oslav mohou být různé. Ideologická rovina svátku spočívá v odkazování na vůdčí roli KSČ a připomínání závěrů XV. sjezdu závazných pro celou společnost. Připomínání osvobození od nacismu v letech normalizace současně posilovalo pozitivní obraz Rudé armády a Sovětského svazu, narušený okupací ze srpna 1968. Žáci se zpravidla zajímají, zda účast byla vynucená a proč se zapojilo tolik lidí. Učitel může potvrdit, že účast byla vynucována různými formami sociální kontroly (povinná účast škol, postihů v zaměstnání), ale současně bylo možné zaujímat i další strategie. Pro běžné občany, žijící na rozdíl od centra na periferii, mohly květnové oslavy být vítaným narušením rytmu pracovních dní, zábavou a příležitostí pro setkávání s lidmi i vzpomínání na blízké, kteří válku nepřežili.

Další možnosti zapojení do výuky:

Cvičení generuje nové otázky a vybízí ke srovnání se situací v obci, kde žáci žijí/studují. Můžete využít školní kroniku, pokud je dostupná, a seznámit žáky s průběhem obdobných akcí přímo na vaší škole. Lépe pak porozumí politickému rozměru oslav. Žáci se mohou dotázat prarodičů, jak prožívali svátky v době komunismu, nebo vyhledat bývalé žáky školy. Mohou se vypravit do centra obce a oslovit náhodné pamětníky s prosbou o vysvětlení toho, co se na fotografii odehrává. Osobní vzpomínky na podobné slavnosti mohou výrazně obohatit interpretační fázi práce s fotografií.

Jak první světová válka změnila hranice?

Vzdělávací cíl: Žáci na základě srovnání dvojice map znázorňujících Evropu v letech 1914 a 1924 charakterizují změny politického uspořádání, k nimž došlo v důsledku první světové války, včetně proměny postavení českých zemí.

Klíčová slova: *důsledky první světové války, vznik ČSR, příčina a následek, porovnáváme prameny*

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ MAP (3 min.)

Prohlížení map s pomocí lupy.

Žáci za pomoci přepínání vrstev prohlédnou dvojici politických map Evropy, které zachycují stav v letech 1914 a 1924.

2 ANALÝZA A SROVNÁNÍ MAP (4 min.)

Označování států, které nově vznikly po první světové válce (červeně).

Žáci mohou kromě označení jednotlivých států přidávat do mapy i vlastní doplňující komentáře a poznámky, např. u států, které po válce pouze změnilly svou velikost či název (Německo, Rumunsko, Turecko).

3 PŘIŘAZOVÁNÍ ŠTÍTKŮ (3 min.)

Přiřazování charakteristik z nabídky k historickým mapám pomocí přetahování.

Pro Evropu roku 1914 byly příznačné velké říše a méně hranic. V Evropě roku 1924 naopak převažují malé státy s novými hlavními městy a objevuje se více hranic.

4 INTERPRETACE ROZDÍLŮ (10 min.)

Žáci na základě předchozí analýzy a srovnání map odpovídají do textového pole na otázky: **?** Jakým způsobem se po první světové válce změnilo uspořádání států v Evropě? **?** Jak se po první světové válce změnilo uspořádání Čech, Moravy a Slezska?

Učitel může navazujícími otázkami žáky vést k hlubší diskuzi o možných příčinách a důsledcích popsanych změn.

Další možnosti zapojení do výuky:

Názorné srovnání politické mapy Evropy před první světovou válkou a po ní může posloužit jako úvod k podrobnějšímu výkladu tématu versailleského mírového systému a geopolitických okolností vzniku Československa. Učitel může abstraktní změny hranic znázorněné na mapách žákům přiblížit a konkretizovat s pomocí dobových fotografií a ukázat, jaké mohly být jejich důsledky v jednotlivých evropských regionech (rozdělování dosud ekonomicky či dopravně provázaných oblastí, početné národnostní menšiny ocitnuvší se za

Poznámky:

hranicemi „mateřských“ států, vzrůst role měst, která se nově stala metropolemi). Žáci se mohou nad tématem zamýšlet i v obecnější rovině minulosti a současnosti: „Jaké důvody mohou vést ke změně hranic států?“

Jak si připomínáme Listopad na Albertově?

Vzdělávací cíl: Žáci pomocí rozboru dvou pamětních desek rozpoznají dvě odlišné podoby vzpomínání.

Klíčová slova: vznik České republiky, vzpomínková kultura, občanská společnost, vztah k minulosti, diskutujeme

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ PRAMENŮ (2 min.)

Prohlížení fotografie místa a mapy s pomocí lupy.

Žáci si prohlíží celkovou situaci místa na Albertově, kde jsou naproti sobě v jedné ulici umístěny dvě pamětní desky.

2 ZKOUMÁNÍ PAMĚTNÍCH PLAKET (3 min.)

Prohlížení fotografií s pomocí lupy. Četba textu pamětních desek a popisek.

3 PŘIŘAZOVÁNÍ ŠTÍTKŮ (10 min.)

Přiřazování pojmů z nabídky k pamětním deskám pomocí přetahování. Vkládání vlastního textového komentáře.

Mimo připravené možnosti si mohou žáci všimnout odlišné orientace a formátu desek, délky textu, fontu, materiálu atp. Přiřazování a hledání dalších rozdílů pomůže odpovědět na následující otázku.

4 INTERPRETACE PRAMENŮ (10 min.)

Žáci na základě předchozí analýzy pramenů odpovídají do textového pole na otázku: 🗣️ Proč jsou stejné události věnovány dvě pamětní desky?

Žáci získali vlastní prací případné argumenty pro vysvětlení paradoxu, proč jsou velmi podobné desky připomínající stejnou událost na téměř stejném místě. Neurčitá, ale úderná díkce první kontrastuje s druhou, která chce odkázat mimo jiné na připomínkovou slavnost uspořádanou prezidenty středoevropských zemí v roce 2014. Oslavuje tedy nejen studenty, ale všechny statečné lidi, a mimo původní událost též připomínání samotné (25. výročí).

5 VYJÁDŘENÍ POSTOJE (5 min.)

Žáci vybírají sobě blízkou desku či desku, která je podle nich hodná piety. Vycházejí ze svého předchozího porozumění a doplňují do textového pole zdůvodnění.

Cílem není zaujmutí určitého postoje, ale kvalita argumentů, na kterých stojí.

Další možnosti zapojení do výuky:

- a) Námětem k diskusi či dalšímu pátrání je otázka, jak se stane, že se události (či osobě) dostane symbolického uznání, jak se ocení jejich významnost stavbou pomníku či vztyčením plakety a jak pak takový připomínkový předmět vypadá, co je na něm napsáno a podobně.
- b) Situace různých způsobů připomínání historie vedle sebe může být výhodná i v místních podmínkách. Nemáte podobně konkurenční dvojici desek či pomníků?
- c) Není ve vašem okolí pomník či deska, která nepřipomíná „jen“ nějakou událost, ale i samotné připomínání této události?

Kontextualizace (pro učitele či pokročilé žáky):

Protože jsou pomníky konstruovány z trvanlivých materiálů, jsou nejkonzervativnější formou komemorace, poskytují pevný bod, jenž stabilizuje reálnou a poznávací krajinu. Proces komemorace vede často ke konfliktu právě proto, že během definování minulosti je definována také přítomnost. Pomníky – vzhledem ke svému významu depozitářů paměti a mýtů – nejsou jen uměleckými díly nebo symboly diskutované minulosti. Jako místa paměti, jež spojují minulost s přítomností, jsou také ideálním způsobem vytyčení teritoriálních nároků. Zvláště pomníky situované do veřejného prostoru a určené masovému publiku – na náměstích nebo před vládními budovami či jinými stavbami kulturní dominance – se stávají částí společné přítomnosti a mohou být naplněny v pokračujícím sporu politickým významem. Proto jsou v dobách historických kontroverzí vynikajícím cílem k počmáraní, zničení nebo odstranění. (WINGFIELD, N: M.: *Flag Wars and Stone Saints. How the Bohemian Lands Became Czech*. Cambridge – London 2007, s. 39.; český překlad in Pokludová, Andrea, and Pavel Kladiwa. 2011. „Pomníky rozdělující a spojující.“ *Historica - Review in History and Related Sciences* 2 (1): 23–40.)

Jak viděli ženu?

Vzdělávací cíl: Žáci rozvíjejí schopnost porozumění žánru karikatury. Seznamují se s dobovými ideologickými představami o roli ženy v komunistické společnosti. Uvědomují si, že tyto představy jsou podmíněny historickým kontextem a vlivem ideologie, a srovnávají je se současnými postoji.

Klíčová slova: Československo 50. léta, gender, propaganda, trvání a změna, odhalujeme skrytý záměr pramene

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ KARIKATUR (4 min.)

Prohlížení karikatur s pomocí lupy a četba popisek.

Časopis *Dikobraz* vycházel v komunistickém Československu a podléhal cenzurnímu dohledu. Každou karikaturu otištěnou v oficiálním periodiku tak lze vnímat jako výraz dobové ideologie. Karikatury nevyjadřují pouze názor autora, ale měly by odrážet i oficiální ideologický postoj státu. Učitel může žáky upozornit na cíle karikatur - ukazují, jak má vypadat „správná“ žena v kontrastu k „špatné“ ženě. Může se ptát: K jaké společnosti odkazují ty negativní obrazy? Předznačuje zaměření práce na srovnání dobových a současných představ: Můžeme hodnotící postoj karikatury přijmout dnes? Myslíte, že karikatura odrážela názory současníků?

V popisce první karikatury je výraz „brala hodiny“ ve významu výuky a „dávají hodiny“ ve smyslu, že děvčata pracují dobrovolně bez nároku na odměnu. Žáci dobovým významům nemusí vždy rozumět.

2 POPIS KARIKATUR (8 min.)

Označování důležitých prvků a postav na obou karikaturách a jejich popis.

Důležitou roli hraje v karikatuře napětí mezi starou a novou společností, přičemž není zcela jasné, co a koho ty staré obrazy označují (předválečnou společnost, odpůrce komunismu, západní společnost aj.). Žáci by měli postřehnout odlišné zobrazení těla ve staré a v nové společnosti. Zatímco u staré společnosti karikatury zdůrazňují tělesnou krásu ženy, u nové je potlačena. Komunistický obraz zdůrazňuje pozitivní vztah k práci, podobné oblečení symbolizuje rovnost mužů a žen.

3 PŘIŘAZOVÁNÍ ŠTÍTKŮ I (4 min.)

Přiřazování klíčových pojmů z nabídky k první karikatuře pomocí přetahování.

Žáci přiřazují k jednotlivým prvkům karikatur konkrétní charakteristiky z nabídky pojmů. Měli by postřehnout kontrast mezi „buržoazním“ a komunistickým pojetím ženy v karikatuře.

Učitel je upozorňuje, že nejde o popis obrázků, ale o určení symbolických významů.

Žáci mohou do karikatury umístit i pojmy, které v ní nejsou přímo zobrazeny (pojmem „práce“ mohou například označit lopatu, pojmem „vzdělání“ desku s nápisem „musique“. Zajímavý motiv představují dvoje puntíkové šaty - s dekoltem a upnuté ke krku. Zde mohou žáci využít pojem „sexualita“. Pojmy by měly žákům otevřít možnosti porozumění symbolickým významům karikatur a usnadnit jim jejich interpretaci.

4 PŘÍŘAZOVÁNÍ ŠTÍTKŮ II (4 min.)

Přířazování klíčových pojmů z nabídky ke druhé karikatuře pomocí přetahování.

Obraz ženy je opět pojat kontrastně. Žáci mají jistou svobodu v užití pojmů, učitel může zdůraznit, že zde není jediné správné umístění. Pojmem „západ“ mohou například označit nápis „Coca Cola“, označení „rovnost“ mohou přetáhnout k ženě, jež vykonává původně mužskou práci.

5 INTERPRETACE KARIKATUR (10 min.)

Žáci na základě předchozí analýzy karikatur odpovídají do textových polí na otázky: Jakou společenskou roli karikatury odsuzují a jakou hodnotí pozitivně? Jak hodnotíte tyto dobové představy dnes?

Karikatury shodně odsuzují roli ženy v „buržoazní“ společnosti a pozitivně hodnotí údajné osvobození ženy v komunismu. V „buržoazní“ společnosti je žena ukázána jako objekt sexuálních tužeb mužů a orientující se na konzum. V komunistické společnosti se žena dle karikatur vymaňuje z podřízené pozice a rovnocenně se zapojuje do pracovního procesu. Učitel podněcuje kritický odstup od dobových obrazů. Jak změnila práce v továrně společenské postavení ženy?

Zajímavou srovnávací plochu pro interpretaci karikatur z doby stalinismu nabízí současné obrazy žen z pop-kultury (reklama, bulvár, popmusic). Učitel vede žáky k tomu, aby na pozadí tohoto srovnání hodnotili postoje vyjádřené karikaturami. Srovnání může vést k nejednoznačným závěrům (nárok na rovnoprávnost žen a mužů je stále aktuální, ženy jsou stále pod tlakem norem kladených na jejich vnější vzhled), zároveň však může vyvolat podnětné otázky, na něž lze navázat výkladem o průběhu emancipace žen v 20. století.

Žáci často na poslední otázku odpovídají, že se nic nezměnilo. Obdobné odpovědi naznačují, žáci nejsou schopni vnímat historické změny v postavení žen ve společnosti. Stává se též, že žáky baví vstupní analýza, dobře karikatury popíší a přiřadí jim vhodné štítky, nejsou však schopni zodpovědět závěrečné otázky. Cvičení tak lze využít k zjištění úrovně žákovských dovedností a další výuku návazně orientovat na jejich podporu.

Další možnosti zapojení do výuky:

- Cvičení lze využít jako úvod k výuce zaměřené na historické a kulturní rozdíly v postavení ženy v různých obdobích a společnostech. Rozbor symbolických významů může žákům pomoci, aby porozuměli problematice genderových rolí.*
- Učitel může téma více aktualizovat a zaměřit pozornost žáků na zobrazování žen v současné populární kultuře (reklama, hudební klipy, televizní seriály apod.).*

Jak vnímali boxerský zápas?

Vzdělávací cíl: Žáci porovnávají, jak dvě různá média (audio a text) zachycují jedinou událost, sportovní utkání. Uvědomují si rozdíly mezi médii a reflektují dopad nových masmédií na společnost.

Klíčová slova: sport, zábava, každodennost, dobové perspektivy, porovnáváme prameny

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 POSLECH NAHRÁVEK A ZKOUMÁNÍ FOTOGRAFIÍ (4 min.)

Poslouchání zvukového záznamu a prohlížení fotografií v doplňkové galerii s pomocí lupy. Četba popisů.

Nahrávka je fragmentem desátého kola boxerského zápasu, žákům má zprostředkovat některé kvality rozhlasového média: aktuálnost, bezprostřednost, schopnost být přítomný vzdáleným událostem.

2 ANALÝZA NAHRÁVKY (6 min.)

Zaznamenávání podstatných informací z nahrávky do fotografie.

Žáci by si měli poznamenat některé základní údaje: 26. dubna 1931 se odehrává mezinárodní boxerský zápas, je přenášený rozhlasem, komentují ho dva moderátoři, diváci skandují, sbíhají se apod. Rozhodně není účelem reprodukovat průběh zápasu útok po útoku.

3 ANALÝZA FAKSIMILE (4 min.)

Četba úryvku sportovní novinové zprávy a popisky. Vyznačování důležitých prvků a jejich popis.

Žáci vyznačují důležité prvky v novinovém textu, všímají si data vydání a dalších rysů charakteristických pro tištěné médium.

4 VÝBĚR KLÍČOVÝCH SLOV (5 min.)

Porovnávání pramenů. Výběr klíčových slov, která charakterizují rozhlasový záznam a novinovou zprávu po formální i obsahové stránce.

5 INTERPRETACE PRAMENŮ (6 min.)

Žáci na základě předchozí analýzy a srovnání tisku a rozhlasu odpovídají do textového pole na otázky: ? Jak vnímali zápas čtenáři a jak posluchači?

? V čem se liší způsob, jak informuje rádio a jak informuje tisk?

Z předchozích kroků by měly vyplynout některé podstatné rozdíly mezi dvěma masmédií. Rozhlas nabízí okamžité, bezprostřední informace a diváka přenáší na místo dění. Tutéž informaci se divák dozví z novin až o den později. Jejich výhodou je zase stručnost a odstup. Na druhou stranu nenabízí tytéž emoce.

Další možnosti zapojení do výuky:

Učitel může žáky vést k hlubší reflexi dopadu technologických inovací na každodenní život a k srovnání rozhlasu s nástupem televize a později internetu. Může přitom využít i rodinnou paměť. Žáci se mohou ptát rodičů a prarodičů, co pro ně znamená či znamenal rozhlas.

Učitel může také iniciovat debatu o sociálním rozměru médií, např. jaká média mohla být komu dostupná.

Pro učitele může být v tomto ohledu relevantní informací, že pořizovací cena rádia v době vysílání zápasu byla mezi 800–2 000 Kčs, pořízení podomácku vyrobené „krystalky“ mohlo vyjít na 160–200 Kčs, ale takový přijímač byl ilegální. Koncesionářský poplatek stál ve 20. letech 50 Kčs, přičemž plat dělníka byl 27 Kčs. Koncesionářů bylo roku 1923 – první rok vysílání – 47, roku 1925 několik tisíc, až roku 1937 jich byl první milion. Ve 20. letech stálo rádio mezi 3000–14 000 Kčs, a navíc se doma muselo sestavit. Byla to tedy věc pro opravdu movité lidi. Vydání Národních listů, s nímž studenti pracují, stálo oproti tomu 20 haléřů.

Jak vyobrazili své vítězství u Omdurmánu?

Vzdělávací cíl: Žáci se seznámí s typickým způsobem seberepresentace koloniální expanze.

Klíčová slova: kolonialismus, dobové perspektivy, hledáme klíčové detaily

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ OBRAZU (2 min.)

Prohlížení obrazu s pomocí lupy a četba popisky.

Žáci si prohlédnou výjev bitvy a učitel ji zařadí do historie britské koloniální expanze v Africe: bitvou vyvrcholila snaha Velké Británie dobýt zbývající území, které by spojilo její koloniální državy v jižní a východní Africe s Egyptem. Tato snaha nebyla nejdříve úspěšná, neboť v roce 1885 smetlo zárodky britské kolonie povstání, v jehož důsledku zahynul prominentní generál Gordon. Britové museli oblast dočasně opustit a navrátili se právě v roce 1898. Bitvy se účastnilo mírně přes 8 tisíc britských vojáků a dalších téměř 18 tisíc vojáků z řad Egyptanů a Súdánců. Společně odrazili útoky asi 50 tisíc bojovníků z řad domorodých kmenů, které nazývali derviši. Ztráty na straně britského expedičního sboru činily téměř 50 padlých, na straně kmenů ovšem zahynulo asi 12 tisíc mužů.

2 PŘÍŘAZOVÁNÍ ŠTÍTKŮ (3 min.)

Přířazování pojmů z nabídky na odpovídající místa v kompozici obrazu pomocí přetahování.

Žáci si ujasňují, jak odlišné bylo vedení boje na obou stranách, především že Britové disponovali vycvičeným vojskem a palebnou silou znásobenou využitím kulometů a děl.

3 INTERPRETACE OBRAZU (5 min.)

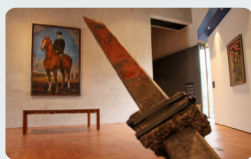
Četba překladu vybraných informací z obrazu. Odpovídání na otázky do textových polí: ? Jak je na obraze znázorněno britské vojsko v porovnání s nepřítelem? ? Co by vám pomohlo dozvědět se více o přístupu britských kolonizátorů k domorodcům?

Za přiměřenou odpověď na první otázku lze považovat takovou, v níž žák svými slovy rozvede pojmy z analýzy obrazu (krok 2) a zohlední dobové charakteristiky ze spodní lišty obrazu, resp. přesvědčivě vyjádří závěr, že Britové se stylizovali do role civilizované velmoci, proti níž bojují primitivním způsobem domorodci.

Vhodnou odpovědí na druhou otázku může být odkaz na písemné prameny o vojenských taženích a správě kolonizovaných území (pokud je Britové vedli a zachovali se), např. rozkazy a pokyny, jak přistupovat k domorodcům. Věrohodnými prameny by mohly být i deníky či dopisy kolonizátorů. Výpověď mohli zaznamenat domorodci samotní.

Další možnosti zapojení do výuky:

- a) Cvičení může vzbuzovat v žácích otázku: Jak naopak domorodé kmeny vnímaly svoji prohru? Promítla se britská koloniální expanze do místní kultury?
- b) Učitel může otevřít téma zobrazování vítězství, které jde napříč dějinami a může odhalovat mnohé o povaze vítězů a jejich vidění světa. V tomto ohledu lze též využít historylabová cvičení [Proč fotili vlajku znovu](#) (dobyť ostrova Iwo Jima americkými vojáky roku 1945) a [Vztyčování vlajky](#) (dobyť Berlína sovětskými vojáky roku 1945).

Jaké národní symboly potřebujeme?

Vzdělávací cíl: Žáci si uvědomují symbolický význam hraničních sloupů v období existence a zániku meziválečné ČSR. Zamýšlejí se nad obsahem pojmu „národní symbol“ a nad významem symbolů pro současnou společnost.

Klíčová slova: *politický vývoj ČSR, národnostní problémy ČSR, symboly, vztah k minulosti, diskutujeme*

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ FOTOGRAFIE (3 min.)

Prohlížení fotografie s pomocí lupy a četba popisky.

2 POPIS FOTOGRAFIE (3 min.)

Označování jednotlivých exponátů na fotografii a jejich popis.

Žáci označují a popisují vzhled exponátů, odhadují jejich funkci. Jezdecký portrét T. G. Masaryka v životní velikosti vytvořil v roce 1929 malíř a bývalý legionář Jaroslav Riedl; dnes je součástí sbírek Vojenského historického ústavu v Praze.

Nízký stůl pod obrazem navrhl ve 20. letech architekt Josip Plečnik pro pracovnu T. G. M. na Pražském hradě. Menší obraz vpravo připomíná tradici prvorepublikové československé armády.

3 KONTEXTUALIZACE FOTOGRAFIE (5 min.)

Zkoumání pramenů v doplňkové galerii. Odpovídání na otázku do textového pole: ? K čemu původně sloužil exponát vystavený na první fotografii uprostřed místnosti?

Žáci za pomoci kontextualizujících historických fotografií a mapy odhalují původní funkci exponátu - hraničního sloupu. Učitel může upozornit na některé prvky (český lev; vysoká koncentrace různých typů označení státní hranice na historickém snímku; atypická podoba hranic na mapě).

Historické fotografie nezachycují tentýž sloup, který je na současném snímku, pouze ilustrují jeho původní funkci (vyznačení průběhu státní hranice) a situaci na podzim 1938, kdy byly sloupy po odstoupení pohraničních území nacistickému Německu na základě mnichovské dohody násilně strhávány a odstraňovány německými vojáky i civilisty.

Sloupy ze železného plechu podle návrhu arch. Josefa Havlíčka začaly být na státní hranici ČSR umístovány roku 1925. Měly podobu státní vlajky opatřené oválným emblémem s českým lvem a nápisem Republika československá.

Historická fotografie zobrazuje lokalitu Trojmezí (Dreieckmark) na Šumavě v místě dotyku historických hranic Čech (ČSR), Rakouska a Bavorska (Německo).

Mapa vydaná roku 1938 jako propagační tiskovina společnosti Kolínská cikorka znázorňuje podobu státní hranice Česko-Slovenska po odstoupení pohraničních území Německu a Maďarsku.

4 ČETBA TEXTU A OZNAČOVÁNÍ KLÍČOVÝCH PASÁŽÍ (10 min.)

Označování pasáží v tiskové zprávě, které kladou důraz na význam sloupu jako národního symbolu. Prohlížení doprovodné galerie s fotografiemi nalezeného sloupu.

Oficiální tisková zpráva informuje o nálezů hraničního sloupu a o záměru jeho instalace na výstavě Doteky státnosti na Pražském hradě.

5 INTERPRETACE PRAMENŮ (10 min.)

Žáci na základě předchozí analýzy fotografií a dalších pramenů odpovídají do textových polí na otázky: ? Považujete tento sloup za národní symbol?

? Jaké exponáty byste na výstavě ke 100. výročí vzniku Československa vystavili vy a proč?

Obě otázky jsou otevřené různým názorům na obsah pojmu „národní symbol“; žáci se mohou, ale nemusí ztotožnit s prezentovanou perspektivou výstavy.

Další možnosti zapojení do výuky:

- Učitel může závěrečnou otázku rozvinout do úkolu, aby žáci vytvořili vlastní výstavu ke konkrétnímu historickému výročí státu, regionu, města či obce a připravili pro ni seznam exponátů, které považují za symbolicky významné.
- Učitel může se žáky na příkladech společně navštívených muzejních expozic či výstav diskutovat nad obecnějším tématem vystavování dějin (co, jak a proč vystavujeme, jaký typ výstav nám připadá atraktivní a proč).

Jakou budoucnost nabízeli?

Vzdělávací cíl: Žáci prostřednictvím novoročních projevů prezidentů Husáka a Havla srovnávají dobové představy o budoucnosti. Reflektují, jak politická změna ovlivnila očekávání lidí.

Klíčová slova: Československo 80. léta, vznik České republiky, symboly, trvání a změna, porovnáváme zdroje

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 SROVNÁVACÍ POPIS FOTOGRAFÍ (5 min.)

Označování důležitých prvků na fotografiích a jejich srovnávací popis.

Žáci mohou postřehnout, že Gustáv Husák promlouvá z honosnějšího prostředí (zámecký interiér a nábytek, zdobené hodiny, květiny, symbolické předměty). Prostor, z něhož hovoří Václav Havel, působí civilnějším dojmem a obsahuje předměty běžné potřeby bez výraznějšího symbolického významu (běžná skříň, kelímek s tužkami, knihy). Oblečení a pozice mluvčích jsou však podobné.

2 POSLECH NAHRÁVEK (8 min.)

Poslech dvou novoročních prezidentských projevů. Učitel připomíná rámcovou otázku: Jakou budoucnost nabízeli?

3 ANALÝZA NAHRÁVKY I (6 min.)

Zápis hlavních myšlenek projevu G. Husáka směřujících k budoucnosti do dvou předznačených polí ve fotografii.

Husák spojuje budoucnost s programem strany a s pozvolným rozvojem budování socialismu. Vzorem je sovětská společnost. S odkazem na výročí (1918, 1948, 1968) prezident připomíná, že složité zápasy byly vybojovány již v minulosti.

4 ANALÝZA NAHRÁVKY II (6 min.)

Zápis hlavních myšlenek projevu V. Havla směřujících k budoucnosti do dvou předznačených polí ve fotografii.

Havel se vymezuje vůči tradici novoročních projevů a rozporuje krásné perspektivy, které sliboval jeho předchůdce. Odhaluje špatný stav průmyslu, vzdělání, životního prostředí, zdravotní péče a mravního stavu společnosti. Prezident hovoří o nové době, která má být založena na novém přístupu ke společnosti. V budoucnu máme možnost vnést do světové politiky nový prvek založený na lásce a porozumění. Vyzývá občany k obnově politiky založené na mravnosti.

5 INTERPRETACE PROJEVŮ (10 min.)

Žáci na základě předchozí analýzy a srovnání projevů odpovídají do textových polí na otázky: ? V čem se novoroční projevy lišily? ? Jakou budoucnost prezidenti občanům nabízeli?

Husákův projev není dramatický, neobsahuje žádná zásadní sdělení, odpovídá předvídatelným konvencím.

Havlův je dramatický, nabízí zásadní a nové informace, apeluje na posluchače. Husák nabízí poklidnou budoucnost založenou na pozvolném vývoji dle plánu strany. Havel představuje budoucnost jako dramatickou změnu a velkou výzvu k obnovení společnosti.

Další možnosti zapojení do výuky:

Nabízí se možnost srovnat novoroční projevy Gustáva Husáka a Václava Havla s proslovy starších prezidentů z meziválečného či komunistického období, případně s projevy současného prezidenta.

Jakou ženu vybrali pro reklamu?

Vzdělávací cíl: Žáci jsou prostřednictvím analýzy dobové reklamy vedeni k odhalení vynálezu fonografu a jeho funkce, a zejména pak k hlubší kritické interpretaci klíčové ženské postavy. Osobu ženy reflektují v kontextu kulturní historie, ale také současného reklamního průmyslu.

Klíčová slova: technika, umění, symboly, trvání a změna, diskutujeme

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ PLAKÁTU (2 min.)

Prohlížení plakátu s pomocí lupy a četba popisky.

Vizuální seznámení s hlavním pramenem cvičení, tištěnou barevnou reklamou pocházející z přelomu 19. a 20. století, jež propaguje fonograf jako nový vynález umožňující zachytit zvuk.

2 KONTEXTUALIZACE PLAKÁTU (5 min.)

Zkoumání pramenů v doplňkové galerii a odpovídání na otázku do textového pole: ? Na jaký nový vynález reklama upozorňovala a k čemu přístroj sloužil?

Žáci na základě dalších pramenů interpretují obsah reklamy a funkci přístroje. Obrázková galerie obsahuje soudobou fotografickou dokumentaci přístroje a jeho jednotlivých částí, dobovou fotografii z nahrávání lidových zpěvů a dobovou kolorovanou pohlednici, jež opět seznamuje s jednotlivými součástkami přístroje, který sloužil také jako prostředek domácí zábavy.

3 SROVNÁNÍ PRAMENŮ (5 min.)

Označování podobných prvků na různých vizuálních pramenech a jejich popis.

Žáci srovnávají ústřední reklamní plakát s dvěma dalšími ztvárněními řecké múzy hudby Euterpé, sochou z postupimského parku Sansoucci a olejomalbou J. E. Handmana. Mezi společné znaky patří svázané vlnité dlouhé vlasy, nařasené šaty zvýrazňující ženské křivky, hudební nástroj a svitek či arch notového záznamu.

4 PŘIŘAZOVÁNÍ ŠTÍTKŮ (2 min.)

Přiřazování charakteristik z nabídky k ženě na plakátu pomocí přetahování.

Žákům je odhaleno, že reklama, socha i malba zachycují múzu hudby. Vybírají dvě až čtyři charakteristiky, pomocí nichž popisují, jak na ně osoba múzy působí. Žáci si tak uvědomují obsah sdělení reklamy, který není zřetelný na první pohled. Všechny uvedené štítky je možné použít, žáci tedy nemohou udělat chybu.

5 ŠKÁLOVÁNÍ TEZÍ (3 min.)

Zvětšování či zmenšování tezí dle toho, která nejlépe odůvodňuje, proč je žena múza zobrazena na reklamním plakátu.

Žáci pracují s nabídkou pěti odpovědí, z nichž každá je relevantní.

6 VYJÁDŘENÍ POSTOJE (3 min.)

Žáci na základě předchozí analýzy plakátu a dalších pramenů odpovídají do textového pole na otázku: ? Umístili byste múzu Euterpé na reklamu současné hudební streamovací služby? Zdůvodňují svou odpověď. Popisují, v čem by se současná Euterpé lišila od múzy a proč.

Žáci jsou závěrečnou otázkou vyzváni k tomu reflektovat zobrazení ženy v současném reklamním průmyslu a uvažovat o hudebním vynálezu fonografu v kontextu významu dnešních on-line streamovacích audioslužeb.

Další možnosti zapojení do výuky:

- Diskuze o zobrazování žen ve stereotypních rolích a prostřednictvím stereotypních vizuálních postupů v dobové i současné reklamě, médiích a ve filmu.*
- Diskuze o významu vynálezu fonografu ve vztahu k současné dostupnosti hudebních a nahrávacích technologií.*
- Hledání dalších příkladů toho, jak dobová či současná reklama odkazuje na zavedené kulturní mýty, osobnosti nebo události.*

Jaký příběh vyprávějí kufry?

Vzdělávací cíl: Žáci se skrze příběh jednoho předmětu učí porozumět, jak fungují současné muzejní instituce a jakými způsoby je v nich připomínán holokaust.

Klíčová slova: druhá světová válka, antisemitismus, vzpomínková kultura, vztah k minulosti, tvoříme

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ FOTOGRAFIE (2 min.)

Prohlížení fotografie s pomocí lupy a četba popisky.

Fotografie zachycuje část expozice v Muzeu II. světové války v Gdaňsku věnovanou holokaustu. Stav expozice z ledna roku 2017. Dominantní roli hraje stěna z maket kufrů, která se tyčí nad pultem, na němž jsou vystaveny dva originální kufry obětí holokaustu spolu s jejich příběhy. Fotografie slavné brány v Osvětimi evokuje jak tragické vyústění životů obětí, tak místo, odkud kufry pocházejí.

2 POPIS FOTOGRAFIE (3 min.)

Označování důležitých prvků na fotografii a jejich popis.

Žáci si mohou povšimnout kufrů, návštěvníků, Osvětimi, dotykových obrazovek či výšky prostoru.

3 ZKOUMÁNÍ DALŠÍCH FOTOGRAFIÍ (3 min.)

Prohlížení fotografií s pomocí lupy a četba popisek.

Žákům může pomoci doporučení, že si mají všimnout situace, ve které jsou kufry zachyceny.

- 1) Pohled do současné expozice v památníku Osvětim (říjen 2012).
- 2) Prostor koncentračního tábora Osvětim přibližně týden po osvobození tábora.
- 3) Židé nastupují do transportu do Osvětimi, Nizozemsko. Fotografie byla pořízena v roce 1942 nebo 1943 a je součástí fotoalba velitele tábora Alberta Konrada Gemmekera.
- 4) Pohled do první expozice, která vznikla v Osvětimi. Muzeum vzniklo v Osvětimi již v roce 1947. Přesné datum pořízení fotografie není známo.

4-8 POPIS FOTOGRAFIÍ (5 min.)

Označování prvků na fotografiích, které umožňují popsat, co se s kufry děje.

Žáci mohou označit například muzejní vitríny, zavazadla lidí nastupujících do vlaku, uspořádání kufrů na hromady, jména napsaná na kufrech apod. Mohou brát v úvahu i fakt, že fotografie v koncentračním táboře mohla vůbec vzniknout.

Popis fotografií bude sloužit jako podklad pro vystavení příběhu kufrů. V rámci zpětné vazby lze sledovat vztah mezi mírou detailnosti popisu fotografií a jejich zapojením do konečného příběhu na posledním kroku.

9 **ŘAZENÍ FOTOGRAFIÍ** (5 min.)

Řazení fotografií podle časové posloupnosti. Při řazení žáci dostávají zpětnou vazbu, zda řadí správně.

Pomocí řazení lze sestavit základní příběh kufrů: Kufry náleží Židům, kteří jsou odvázeni do Osvětimi. Po osvobození tábora jsou kufry v Osvětimi nalezeny a jsou umístěny jako připomínka obětí hned do první expozice. Hromady kufrů jsou k vidění v Osvětimi dodnes, jsou součástí i expozic mimo Osvětim a jsou význačným symbolem holokaustu.

10 **VYPRÁVĚNÍ PŘÍBĚHU** (7 min.)

Žáci na základě předchozí analýzy fotografií a jejich řazení vyprávějí v textovém poli příběh kufrů.

V rámci příběhu mohou žáci reflektovat spojitost hromad kufrů s množstvím obětí holokaustu, důležitost kufrů pro současnou vzpomínkovou kulturu, rozhodnutí vytvořit z Osvětimi muzeum. Hromady kufrů lze chápat jako nálezovou situaci zakonzervovanou v muzeu. Jména napsaná na kufrech pak odkazují k individuálním životům, které byly násilně přerušeny smrtí v koncentračním táboře. Balení věcí do transportu může být chápáno jako společná zkušenost obětí a pozdější zabavení osobních věcí jako doklad odlišujícího mechanismu masového vyvražďování.

Další možnosti zapojení do výuky:

- S žáky je možné reflektovat jejich vlastní zkušenosti s různými projevy kultury vzpomínání na holokaust. Viděli nějaké filmy (Schindlerův seznam, Saulův syn, Musíme si pomáhat, Hanební pancharti)? Byli v muzeu či na místě spojeném s holokaustem? Žáci tak mohou vytvořit myšlenkovou mapu míst, obrazů a symbolů, které připomínají v naší kultuře holokaust.*
- Na práci je možné navázat materiály z aplikace [Obrazy války](#), kde je holokaust důležitým tématem. Zejména se k němu vztahují materiály v sekci [Obrazy: Tábory](#) a [Obrazy: Transporty](#), ale téma lze najít i v dalších kapitolách.*
- Také lze akcentovat perspektivu kurátorů a využít cvičení k ilustraci toho, jak fungují muzejní instituce. Žáci se mohou zamyslet, proč se kurátoři v Gdaňsku rozhodli pro takovouto instalaci. Také mohou vyhledat na internetu fotografie z jiných expozic holokaustu a hledat spojitosti a rozdíly (např. Yad Vashem).*

Jaký příběh vypráví tank?

Vzdělávací cíl: Žáci pomocí analýzy fotografií napíší příběh tanku 23. Žáci se zaměřují na kauzální vztahy mezi historickými událostmi. Promýšlejí dění kolem tanku vzhledem k příčině a následku.

Klíčová slova: Československo 2. pol. 20. století, dějiny ve veřejném prostoru, umění, vztah k minulosti, tvoříme

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ FOTOGRAFIE (2 min.)

Prohlížení fotografie s pomocí lupy.

Vojáci české armády přetírají nazeleno tank č. 23, který byl součástí Památníku sovětských tankistů na stejnojmenném náměstí v Praze na Smíchově (dnes nám. Kinských), 30. 4. 1991. Armáda reaguje na uměleckou intervenci Davida Černého, který natřel tank 23 narůžovo 28. 4. 1991.

2 POPIS FOTOGRAFIE (5 min.)

Označování důležitých postav a prvků na fotografii a jejich popis.

Žáci si mohou všimnout různých prvků: tanku, manipulační techniky, mužů v uniformách, diváků, nápisů atd. David Černý je umělec, který se věnuje uměleckým intervencím do veřejného prostoru. Často se s ironickou nadsázkou zaměřuje na historická témata (plastika Kůň z roku 1999 zachycuje svatého Václava jedoucího na mrtvém koni). Pod nabarvený tank se na piedestal podepsal: „David Černý a neúchvatní“.

3 ZKOUMÁNÍ DALŠÍCH FOTOGRAFIÍ (3 min.)

Prohlížení fotografií s pomocí lupy a četba popisek.

Žákům může pomoci upozornění na detaily, které mohou pomoci určit dobu, kdy byla fotografie pořízena (typy automobilů, oblečení).

- 1) *Na náměstí Sovětských tankistů v Praze na Smíchově složili 5. května pionýrský slib pionýři ze 117. osmiletky v Praze Radlicích, 5. 5. 1961.*
- 2) *Pomocí dvou autojeřábů sejmuli 13. června pracovníci Metrostavu asi 45 tun vážící smíchovský tank, stále natřený růžovou barvou, z podstavce a na podvalníku jej přepravili do Muzea letectví a kosmonautiky ve Kbelích, 13. 6. 1991.*
- 3) *Fotografie nemá popisku, protože se jí žáci věnovali podrobně v předchozích slidech.*
- 4) *Slavnostní odhalení pomníku sovětským tankistům a padlým v bojích za osvobození Prahy - sovětský tank č. 23 na Štefánikově náměstí v Praze na Smíchově, 29. 7. 1945.*

4 POPIS FOTOGRAFIÍ (5 min.)

Vyznačování a popis dvou důležitých prvků na každé fotografii.

Žáci mohou vyznačit na všech fotografiích tank a jednu další podstatnou věc (např. pionýry, jeřáb, růžovou barvu, vlajky). Nebo zvolit jinou kombinaci bodů.

5 ŘAZENÍ FOTOGRAFIÍ (5 min.)

Řazení fotografií podle časové posloupnosti. Při řazení žáci dostávají zpětnou vazbu, zda řadí správně.

S pomocí vyznačených fotografií mohou žáci sestavit základní příběhovou linii: památník tanku je odhalen, poté slouží specifickým účelům (pionýrský slib, výroční oslavy), po roce 1989 se tato původní funkce mění. Po sérii dramatických performancí (přetírání narůžovo, zpět nazeleno a opět narůžovo) je tank nakonec odstraněn jako nepatřičný symbol do muzea.

6 VYPRÁVĚNÍ PŘÍBĚHU (15 min.)

Žáci na základě předchozí analýzy fotografií a jejich řazení vyprávějí v textovém poli příběh tanku.

V rámci příběhu žáci mohou reflektovat důvody odhalení památníku, vděčnost české společnosti k osvoboditelům a mocenský vliv sovětského svazu. Důležitost místa podtrhuje skládání pionýrského slibu. Po roce 1989 byl tank symbolem nežádoucí vojenské přítomnosti Sovětů na území Československa. Spory kolem pomníku tak souzněly s paralelně probíhajícím jednáním o jejich odchodu ze země. David Černý přetřel tank narůžovo, poté úřady nechaly tank přetřít nazeleno. Po dalších sporech byl tank odvezen do Leteckého muzea Kbely.

Další možnosti zapojení do výuky:

- 1) Žáci mohou reflektovat, jaké vědomosti o zvratech 2. poloviny 20. století jim pomohly vystavět příběh tanku č. 23. Kvalita výsledného vyprávění je od tohoto povědomí odvislá.
- 2) Cvičení vybízí k vytvoření dvou či více skupin na základě vztahu k historickým změnám tanku (zelený vs. růžový tank, případně odvézt či nechat). Řízená skupinová diskuse může prohloubit porozumění pozici historických, případně i současných aktérů politiky paměti.
- 3) Vhodným diskusním podnětem může být [dobová interpelace](#) poslance Parlamentu České republiky Vladimíra Čecha z května 1991 k tehdejšímu ministru kultury, jež zpochybňuje oprávněnost trestního stíhání Davida Černého. Jsou Čechovy námitky oprávněné? Jak se na jeho argumentaci odrazila doba, ve které byly proneseny?

Jeden znak, dva významy

Vzdělávací cíl: Žáci pomocí popisu pamětní mince a medaile odhalí proměnu významu 17. listopadu.

Klíčová slova: totalitní režimy, vzpomínková kultura, symboly, vztah k minulosti, domyšlíme významy

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 POPIS MINCE (5 min.)

Označování důležitých prvků na pamětní minci k 50. výročí 17. listopadu 1939 a jejich popis.

Žáci mohou na líci označit letopočet, pečeť Karlovy univerzity a povšimnout si díry v ní (odkazuje na smrtelné postřelení Jana Opletala), ostnatý drát, nápis Československá socialistická republika, 100 Kčs, na rubu lva ve státním znaku, hvězdu nad jeho hlavou a znak na jeho hrudi.

Vydání mince v hodnotě 100 korun upravila vyhláška Federálního ministerstva financí ČSSR z dubna 1989. S mincí bylo možné teoreticky platit až do roku 2000 (tzv. zákonné platidlo), kdy platnost pamětních stříbrných mincí z období 1953 až 1992 ukončila vyhláška České národní banky.

2 POPIS MEDAILE (5 min.)

Označování důležitých prvků na pamětní medaili k 24. výročí 17. listopadu 1989 a jejich popis.

Žáci mohou na líci označit gesto ruky (V), ostnatý drát, datum a letopočet, na rubu státní znak ČSSR, avšak obehnaný ostnatým drátem, letopočty 1948–1989.

Žáci mohou být znejistěni, proč nyní pracují s pamětní medailí a nikoliv mincí (medaile nemá hodnotu stanovenou státem a není hotovostním oběživem, nýbrž sběratelským předmětem, které nabízí ke koupi soukromá firma při určité pamětní příležitosti). V tomto ohledu jsou důležitými prvky i žlutá barva a puncovní značky na pravém okraji líce medaile, které potvrzují, že byla vyrobena ze vzácného kovu, v tomto případě zlata. Značka dole na rubu medaile je stylizovaný monogram autora (Josef Oplíštil).

3 SROVNÁNÍ MINCE A MEDAILE (5 min.)

Označování stejných (modře) a odlišných znaků (červeně) na minci a medaili.

Žáci si nejspíše povšimnou, že na líci mince a medaile je ostnatý drát, který je i na rubu medaile, kde nahrazuje ohraničení státního znaku ČSSR. Státní znak je rovněž znázorněn na rubu mince.

Žáci mohou do porovnání poznamenat, že pamětní medaile je vzácnější, neboť byla vyrobena z drahého kovu. Ve skutečnosti je taktéž mince odlitkem ze vzácného kovu, a to stříbra (byť jen z poloviny, tu druhou tvoří měď, nikl a zinek). V obou případech je nasnadě, že vzácný kov měl podtrhnout symbolickou hodnotu objektů i materiálně, čímž mohl motivovat zájemce k jejich pořízení jako investice.

4 ZKOUMÁNÍ DALŠÍCH PRAMENŮ A INTERPRETACE PRAMENŮ (15 min.)

Žáci zkoumají prameny v doplňkové galerii. Odpovídají na otázky do textového pole: ? Co znamená ostnatý drát na pamětní minci z roku 1989?
 ? Co znamená ostnatý drát na pamětní medaili z roku 2013?

Texty a fotografie v doplňkové galerii osvětlují symboliku mince a medaile.

Na minci odkazuje ostnatý drát ke koncentračnímu táboru Sachsenhausen, ve kterém nacisté drželi studenty zadržené 17. listopadu 1939. Na medaili drát vyjadřuje nesvobodu, ve které byli občané drženi během komunistické diktatury, respektive lze jej ztotožnit s takzvanou železnou oponou (symbolické uvěznění celého českého a slovenského národa). Stylizace vítězného gesta jako nůžek, které drát prostřihávají, a datum 17. listopad 1989 vyjadřují osvobození z diktatury a návrat na svobodu.

Další možnosti zapojení do výuky:

- Cvičení otevírá široké téma symbolického zobrazování dějin na mincích a bankovkách, případně na pamětních medailích. Cvičení lze zahrnovat výzvou k prohlédnutí si mincí, s nimiž jsou žáci v každodenním kontaktu.
- Návrhy pamětní medaile. Zadáání lze variovat: promítněte do medaile symboly, které jsou dnes běžně připisovány 17. listopadu; vyjádřete do podoby medaile význam, který má 17. listopad pro vás osobně; jaký nový obsah by se mohl promítnout do medaile, pokud 17. listopad znamená příležitost vyjádřit jakýkoliv aktuální protest, problém apod.
- Tematizace ostnatého drátu jako dějinného fenoménu (zaveden v 2. polovině 19. století k držení stád skotu v Americe, masově využit v obou světových válkách, po válce při výstavbě tzv. železné opony).

K čemu jsou nám výročí? Cesta k Listopadu 1989

Vzdělávací cíl: Žáci se prostřednictvím fotografií a úryvků z novin seznamují s protestními akcemi, které se uskutečnily během několika výročí v letech 1988–1989. Žáci si uvědomí sílu významných výročí, která předcházela 17. listopadu v roce 1989, a jejich mobilizační charakter.

Klíčová slova: Československo 2. pol. 20. století, občanská společnost, symboly, vztah k minulosti, hledáme klíčové detaily

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 EVOKACE (5 min.)

Prohlížení fotografie s pomocí lupy. Prostřednictvím ilustrační fotografie učitel zjišťuje, jaké vědomosti mají žáci o sametové revoluci.

2 ZKOUMÁNÍ FOTOGRAFIÍ (2 min.)

Prohlížení fotografií s pomocí lupy.

3 POPIS FOTOGRAFIÍ (7 min.)

Označování prvků pomáhajících rozpoznat roční období (modře) a jednání osob (červeně) a jejich popis.

Fotografie pocházejí z připomínkových a protestních akcí z let 1988–1989. Konkrétně je vyobrazeno zadržení demonstranta příslušníky Veřejné bezpečnosti v průběhu protestní akce v roce 1989 k výročí srpnových událostí, shromáždění na Václavském náměstí během 70. výročí vzniku Československa v říjnu 1988 a nakonec pietní událost z Palachova týdne v lednu 1989.

4 ČETBA TEXTU A OZNAČOVÁNÍ KLÍČOVÝCH PASÁŽÍ I (5 min.)

Prohlížení faksimile článku z Rudého práva s pomocí lupy a četba přepisu. Označování pasáží, jež obsahují čas události (žlutá barva), místo události (zeleňá barva) a připomínané výročí (šedá barva).

Úlohou žáků není interpretace, ani analýza obsahu textů, ačkoliv učitel může poukázat na rozporuplnost mezi vyobrazením na fotografiích a negativním obsahem textu.

Žáci určí, že článek se věnuje událostem z 15. ledna 1989 na Václavském náměstí. Manifestace se konala na 30. výročí tragické smrti Jana Palacha z roku 1969.

5 ČETBA TEXTU A OZNAČOVÁNÍ KLÍČOVÝCH PASÁŽÍ II (5 min.)

Prohlížení faksimile článku z Rudého práva s pomocí lupy a četba přepisu. Označování pasáží, jež obsahují čas události (žlutá barva), místo události (zeleňá barva) a připomínané výročí (šedá barva).

Žáci určí, že článek se věnuje událostem z 21. srpna 1989 na Václavském náměstí. Manifestace se konala na výročí okupace Československa vojsky Varšavského paktu z roku 1968.

6 ČETBA TEXTU A OZNAČOVÁNÍ KLÍČOVÝCH PASÁŽÍ III (5 min.)

Prohlížení faksimile článku z Rudého práva s pomocí lupy a četba přepisu. Označování pasáží, jež obsahují čas události (žlutá barva), místo události (zeleň barva) a připomínané výročí (šedá barva).

Žáci určí, že článek se věnuje událostem z 28. října 1988 na Václavském náměstí. Manifestace se konala k 70. výročí vzniku Československa.

7 ŘAZENÍ FOTOGRAFIÍ (3 min.)

Přiřazování fotografií k výsledkům předchozí analytické práce (místo, čas a výročí zmiňované v novinách).

Fotografie a vyznačené odpovědi by měly být seřazeny podle chronologického sledu výročí v kalendářním roce (tj. úmrtí Palacha – leden, srpnové události 1968 – srpen, vznik ČSR – říjen).

8 INTERPRETACE PRAMENŮ (3 min.)

Žáci na základě předchozí analýzy pramenů odpovídají do textového pole na otázku: 🗣️ Jaké další protesty následovaly?

Žáci pomocí předchozí analýzy pramenů určí další výročí v chronologické posloupnosti kalendářního roku, jímž je 17. listopad. Podle fotografie jsou schopni identifikovat čas i místo protestu.

V chronologické návaznosti představuje 17. listopad v roce 1989 další významné výročí v řadě - připomenutí represivních událostí na studentech z roku 1939. Učitel může poukázat na téměř identickou symboliku násilí v listopadu 1939 a 1989.

9 AKTUALIZACE (5 min.)

Žáci na základě svých vlastních myšlenek a názorů odpovídají do textového pole na otázku: 🗣️ Jaká výročí podle Vás slouží k protestům dnes? Čeho se tyto protesty týkají?

Učitel má zde prostor rozvinout společnou diskusi mezi žáky nad významem výročí a jeho potenciálu k seskupení velkého počtu lidí v aktuální společnosti.

K čemu vyzývaly Dva tisíce slov a Charta 77?

Vzdělávací cíl: Žáci díky jazykovému rozboru pojmenují hlavní rozdíly v argumentaci dokumentů. Uvědomí si, jak se změna politického kontextu odrazila v pojetí výzev.

Klíčová slova: Československo 60. léta, Československo 70. léta, občanská společnost, dobové perspektivy, porovnáváme prameny

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ FAKSIMILE A ČETBA TEXTU I (5 min.)

Prohlížení faksimile stránky Literárních novin s textem výzvy Dva tisíce slov s pomocí lupy. Četba přepisu.

2 ZKOUMÁNÍ FAKSIMILE A ČETBA TEXTU II (5 min.)

Prohlížení faksimile strojopisu Charty 77 s pomocí lupy. Četba přepisu.

3 OZNAČOVÁNÍ KLÍČOVÝCH PASÁŽÍ (5 min.)

Žáci v každém z textů vybírají z předznačených výrazů tři klíčové pasáže, jež podle nich vyjadřují činnosti a postoje, ke kterým texty čtenáře vyzývají.

První text nabízí řadu konkrétních výzev k jednání, (žádejme odchod lidí, prozrazujme fízly), v případě Charty 77 může být analýza náročnější, neboť výzva se na čtenáře neobrací tak přímočaře (věříme, že Charta 77 přispěje).

4 MLUVNICKÝ ROZBOR (5 min.)

Určování mluvnických kategorií u sloves (osoby a způsobu), která si žáci vybrali na předchozím slidu.

Usilujeme o to, aby si žáci uvědomili, že mohou dovednosti osvojené ve výuce češtiny efektivně využít pro analýzu pramenů v dějepise.

Žáci mohou při rozboru postřehnout, jak se styl obou výzev liší. Jazyk Dvou tisíc slov klade větší důraz na oslovení čtenářů formou „my“ a často vyzývá ke konkrétní činnosti přímo rozkazem (zveřejňujeme). Charta 77 oproti tomu upřednostňuje méně naléhavé až neosobní formulace, některé činnosti jsou dokonce vyjádřeny infinitivem (vytvořit Chartu 77, zasazovat se o respektování práv).

5 SROVNÁNÍ TEXTŮ (10 min.)

Žáci na základě předchozí analýzy textů a mluvnického rozboru sloves označují tvrzení, která jsou podle nich platná pro daný text.

Žáci by měli díky předchozímu rozboru klíčových pasáží postřehnout, že Dva tisíce slov označují více občanských aktivit (vysíláme delegace), převládá v nich rozkazovací slovesný způsob (vyhýbejme se hádkám), obsahují více

expresivních výrazů (neozírejme se), a tak v důsledku více zapojují čtenáře. Když žáci vyplní všechna pole, dostanou od nás zpětnou vazbu, která je může navést k tomu, aby své závěry přehodnotili.

6 INTERPRETACE TEXTŮ (5 min.)

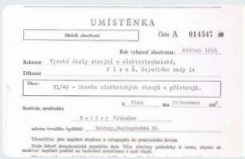
Žáci na základě předchozí analýzy a srovnání výzev odpovídají do textových polí na otázky: ? V čem se výzvy Dva tisíce slov a Charta 77 liší? ? K čemu tyto dokumenty vyzývaly?

Žáci mohou dojít k závěru, že výzva Dva tisíce slov (zveřejněno 27. 6. 1968) byla ve výčtu občanských aktivit daleko bohatší. Vyzývala občany k řadě zcela konkrétních aktivit, což souvislo s dobovou atmosférou angažovanosti v roce 1968. Charta 77 nevyzývá ke konkrétním činnostem, ale dovolává se mezinárodních dohod o lidských právech, které se staly součástí zákonů ČSSR. Volí odpovídající styl, když klade důraz na nezaujatý styl a legalitu argumentů. Vyzývá občany, aby se podpisem přihlásili k určitým hodnotám.

(i) V pojetí výzev se odráží odlišný historický kontext. Kdo v době normalizace zaujal opoziční postoj, čelil daleko větším problémům než v roce 1968. Represivní tlak ovlivnil umírněnou argumentaci Charty 77, ale zároveň se odrazil v daleko silnější perzekuci signatářů, než tomu bylo v případě Dvou tisíc slov.

Další možnosti zapojení do výuky:

- Dva tisíce slov podepsalo více než sto tisíc občanů včetně významných osobností veřejného života. Chartu 77 podepsalo v době zveřejnění jen 242 lidí, do ledna 1990 vzrostl jejich počet na 1883. Učitel může s žáky promýšlet, proč se tak výrazně lišil počet signatářů obou výzev.
- Lze reflektovat způsob mediálního zprostředkování obdobných výzev. Dva tisíce slov vyšly v Literárních novinách (v době zveřejnění náklad 250–300 tisíc výtisků, Rudé právo mělo náklad běžně přes 2 miliony). Charta se šířila opisem. Proč zrovna tímto způsobem? Jakým dnešním mediálním technologiím by tento rozsah odpovídal? Jaké technologie byste zvolili dnes vy?

Kam ho umístit?

Vzdělávací cíl: Žáci díky analýze formální a obsahové části umístitky dokáží rozhodnout a odůvodnit, zda nařízení bylo spravedlivé.

Klíčová slova: Československo 50. léta, každodennost, dobové perspektivy, diskutujeme

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ DOKUMENTU (5 min.)

Prohlížení textu umístitky s pomocí lupy.

2 PŘÍRAZOVÁNÍ ŠTÍTKŮ (2 min.)

Přiřazování klíčových slov z nabídky (datum, instituce, osoba, razítko, klíčové sdělení) do faksimile dokumentu pomocí přetahování.

Žáci přiřazují pojmy, které je navádí více zkoumat formální části dokumentu. Některé mohou použít vícekrát.

3 SHRUTÍ ANALÝZY (3 min.)

Doplňování informací zjištěných z dokumentu: datum vydání dokumentu, vydávající instituce, koho se dokument týká.

Žáci by měli odhalit, že dokument byl vydán v červenci 1956. Za vydávající instituce mohou podle rektorátu školy, kde pan Keller studoval, označit Vysokou školu strojní a elektrotechnickou, na základě razítek pak také Ministerstvo školství, přidělený závod (Hnědoudelné doly a briketárny Sokolov) a ministerstvo, pod které pracovní pozice spadá (Ministerstvo paliv). Dokument se týká pana Vítězslava Kellera.

4 ČETBA TEXTU A OZNAČOVÁNÍ KLÍČOVÝCH PASÁŽÍ (5 min.)

Označování pasáží týkajících se toho, co a proč dokument nařizuje.

Žáci mohou označit, že dokument určuje panu Kellerovi nastoupit do podniku hnědoudelných dolů HDBS a pracovat zde po dobu 3 let. Dokument zároveň stanovuje: pracovní zařazení na pozici pomocníka hlavního energetika, mzdu 1410 Kčs a místo ubytování.

Za důvody nařízení mohou žáci uvést: republika dala podmínky pro studium, očekávání společnosti („všechny pracující lid čeká od Vás“), centrální plánování („podle státního národohospodářského plánu“), vládní nařízení („ve smyslu vládní nařízení č. 20/52 a 56/53 Sb o rozmístování absolventů“).

5 INTERPRETACE DOKUMENTU (5 min.)

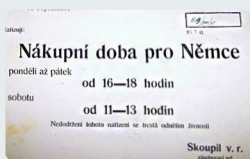
Žáci na základě předchozí analýzy pramenů odpovídají na otázku: Bylo podle vás rozhodnutí spravedlivé?

Žáci mohou na otázku odpovědět ano i ne. Odpovědi se mohou ve třídě lišit. Důležité je odůvodnění a následná diskuse. Jako argumenty mohou zaznít:

- Rozhodnutí odpovídalo dané době, daným vládním nařízením i potřebám průmyslu,
- platové podmínky i zařazení po škole byly ne/adekvátní,
- pan Keller měl po škole jisté místo v zaměstnání vs. pan Keller si nemohl vybrat místo, které by chtěl (např. v místě bydliště - žáci si mohou všimnout, že bydlel v Plzni a dostal místo v Dolním Rychnově),
- pan Keller měl jisté místo ubytování v domově mladých; pokud by byl ženatý, byl mu slíben byt z plánované bytové výstavby,
- pan Keller měl jisté místo na tři roky x pan Keller neměl možnost tři roky měnit práci.

Další možnosti zapojení do výuky:

- a) Příběh pana Kellera nahráli a zaznamenali studenti z gymnázia v Karlových Varech. [Můžete si ho celý přečíst a zjistit, jak na danou situaci vzpomíná.](#)
- b) Hledejte další příklady umístěnek a příběhy, které se k nim váží.
- c) Přemýšlejte, zda vám by vyhovovalo dostat umístěnku. Jaké byste viděli výhody a nevýhody?
- d) Podpořte dobový pohled otázkami: Jaké výhody a nevýhody měla umístěnka pro tehdejší podniky? Pro jednotlivé regiony? Pro stát?

Kam zmizeli čeští Němci?

Vzdělávací cíl: Žáci na základě analýzy dobových dokumentů dokážou porovnat proměny obrazu Němce v české společnosti a popíší osudy českých Němců po roce 1945.

Klíčová slova: *důsledky druhé světové války, migrace, příčiny a důsledky, sestavujeme podloženou odpověď*

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ FAKSIMILE (5 min.)

Prohlížení faksimile novin s pomocí lupy. Četba přepisu projevu prezidenta Beneše z června 1945.

2 OZNAČOVÁNÍ KLÍČOVÝCH PASÁŽÍ (3 min.)

Označování tří činností, ke kterým prezident vyzývá Čechy.

Žáci mohou označit: nezapomeňme, vzpomínáno, odgermanisovat, změnit místopisná označení a českou kulturu.

3 INTERPRETAČNÍ ROZBOR PROJEVU (7 min.)

Odpovídání na návodné otázky do textových polí: **?** O kom dr. Beneš mluví?

? K čemu mohla vést prezidentova výzva „odgermanisovat“ republiku?

První otázka má žákům pomoci zorientovat se v kontextu, v němž byl projev pronesen, a připravit je na následující interpretaci textu. Odpovědi na otázku mohou být jednoduché: prezident Beneš mluví o českých Němcích. V druhém textovém poli mohou žáci odpovídat ve smyslu, že Benešův projev hlásá nutnost odstranit ze země vše německé, a připravuje tak půdu k poválečnému divokému odsunu a následnému vysídlení německy mluvících obyvatel Československa.

V diskusi můžete položit otázku, jak by ono „odgermanisování“ mohlo konkrétně vypadat, jaké činnosti tato akce potenciálně zahrnuje. Žáci by měli přijít s návrhy, že výzva vedla k nepokojům, lynčům vůči německy mluvícím obyvatelům, lidovým soudům a následně k rozhodnutí tuto skupinu vysídlit.

4 KONTEXTUALIZACE PROJEVU (10 min.)

Prohlížení pramenů v doplňkové galerii s pomocí lupy. Odpovídání na otázku do textového pole: **?** Jak se žilo českým Němcům v poválečné době?

Dobové dokumenty nastiňují poválečný vývoj vztahu k Němcům. Nejdříve v obchodech platila omezená otevírací doba a Němci byli v každodenním životě diskriminováni. Následně okresní správa v pohraničních oblastech přichází na to, že Němci jsou důležitou součástí tamní krajiny, již znají a umí v ní hospodařit - jejich asimilace by tedy byla žádoucí. Třetí dokument zmiňuje ústrky vůči Němcům ve smíšených manželstvích. Konečně poslední dokument odkazuje na plánované a státem podporované osídlování pohraničních oblastí Čechy.

5 ČETBA TEXTU A OZNAČOVÁNÍ KLÍČOVÝCH PASÁŽÍ (5 min.)

Označování pasáží v textu zákona, které zachycují, jak se změnil postoj k Němcům osm let po válce.

Žáci by z textu zákona měli vyčíst, že Němcům, kteří nebyli vysídleni, má být přiznáno občanství, jež na základě Benešových dekretů ztratili. Změna se zdůvodňuje zapojením Němců do budování republiky. Většina zůstavších Němců byla nucena pracovat v průmyslu, využívalo se jejich specifického know-how (tradičně octárenství, chemický a strojírenský průmysl). Bylo potřeba tuto skupinu s konečnou platností začlenit a asimilovat.

Využijte odpovědi žáků z předchozího slidu s dokumenty. Mohou jim pomoci doplnit chybějící informace, např. o motivaci státní správy, a kontext situace v československém pohraničí.

6 INTERPRETACE PRAMENŮ (10 min.)

Žáci na základě předchozí analýzy textu a dalších pramenů odpovídají do textových polí na otázky: Jak se proměnil vztah k českým Němcům mezi lety 1945 až 1953? Pokuste se vysvětlit, co se stalo s Němci, kteří v roce 1953 získali československé občanství. Bylo jich necelých 150 000. Nyní se v ČR k německé národnosti hlásí necelých 20 000 lidí. Kam zmizeli čeští Němci?

Žáci by v prvním textovém poli měli popsat přibližný vývoj vnímání Němců: nejprve nepřátelé, které musíme zlikvidovat, vysídlit nebo ponížit a rozptýlit, následně pracovní síly v pohraničí, kterých je nutné využít. V důsledku asimilace (k níž přispělo i udělení občanství) se představy o německé hrozbě uklidnily a Němci přestali být strašákem.

Odpovědi na druhou otázku mohou být jednoduché: Němci se asimilovali, přestali mluvit německy a začlenili se do české společnosti, postupně vymřeli. Co k tomu vedlo? Německá národnost byla po válce ve společnosti vnímána jako stigma. Proto se ve většině německých rodin jejich kultura a jazyk záměrně potlačovaly. Velká část zbývajících českých Němců navíc opouští ČSR v roce 1968 a stěhuje se za příbuznými na západ. Německá menšina se tak v průběhu let rozpouští v české společnosti a mizí. Z poválečných 200.000 Němců se v současné době v ČR k německé národnosti hlásí 18.658 lidí. Německé spolky fungují v Chomutově, Liberci, Brně a Praze.

Další možnosti zapojení do výuky:

*V návaznosti na sdělení dobových dokumentů se lze důkladněji věnovat obrazu Němce v české kultuře a paměti. Němec totiž symbolizuje postavu, která stála u kořenů novodobé české národní identity. Žáci mohou pátrat v dalších pramenech, např. v sérii krátkých videoportrétů s mladými zástupci německé menšiny v ČR *Jak to vidí třetí generace/ Schaufenster Enkelgeneration* ([Goethe Institut](#)) nebo knize rozhovorů se všemi generacemi zůstavší německé menšiny *Zůstali tu s námi/ Bei uns verblieben* (Antikomplex 2013).*

*Jak se proměnil vztah k Němcům v důsledku druhé světové války ukazuje i cvičení *Stereotypní obrazy Němců* ([D21](#)), jež pracuje s filmovými ukázkami z druhé poloviny 40. let.*

*V rámci HistoryLabu se problematice Němců v Československu věnují také cvičení *Proměny obce Horní Vysoké, Proměny obce Kyselka, Proč byli vysídleni?, Co se stalo v Abertamech? a Kdo odčinil Bilou horu?**

Kdo byl jejich nepřítel?

Vzdělávací cíl: Analýzou karikatury v nacistickém týdeníku žáci rozvíjejí schopnost porozumět symbolickým prostředkům antisemitské propagandy. Označují prvky, které sloužily k manipulaci čtenářů, a formulují hypotézu, čím taková karikatura mohla přispívat k podpoře nacistického režimu.

Klíčová slova: antisemitismus, totalitní režimy, propaganda, dobové perspektivy, odhalujeme skrytý záměr pramene

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ FAKSIMILE (2 min.)

Prohlížení novinové stránky s pomocí lupy a četba popisky.

Žáci mají k dispozici náhled titulní stránky novin. V popisku je překlad novinových titulků. Učitel může kontrolní otázkou ověřit, zda žáci porozuměli specifické povaze zdroje. Der Stürmer byl rozšířený propagandistický týdeník. Zaměřoval se na široké vrstvy čtenářů, zejména na nižší společenské třídy, čemuž byly přizpůsobeny i výrazové prostředky – bulvarizující titulky a výrazné stereotypizující rysy postav. Žáci by si dále mohli všimnout informace o osudu vydavatele Julia Streichera a položit si otázku, proč byl po válce odsouzen k trestu smrti.

2 ZKOUMÁNÍ KARIKATURY (3 min.)

Prohlížení karikatury s pomocí lupy a četba popisky.

Žáci mají k dispozici detail karikatury. V popisku je překlad rýmované básničky, která tvrdí, že Židé mají vlastní národ a chtějí rozpoutat válku. Učitel může otázkou zjistit, jaké mají žáci předporozumění karikatuře (co nebo koho podle nich zobrazuje).

3 PŘÍRAZOVÁNÍ ŠTÍTKŮ (5 min.)

Přířazování pojmů z nabídky na odpovídající místa v kompozici karikatury pomocí přetahování.

Žáci přiřazují k jednotlivým místům karikatury konkrétní charakteristiky z nabídky pojmů. Pojmy jim pomáhají porozumět významům karikatury. Jejich výběr je omezen na pět, aby byl obrázek přehlednější a současně aby byli žáci nuceni zvážit, které významy jsou pro porozumění karikatuře podle nich důležité. Karikatura vytváří obraz domnělého nepřitele, který usiluje o zkázu Německa a celé Evropy. Žáci budou pravděpodobně schopni rozpoznat personifikace Evropy a Německa, válkou zničenou krajinu v pozadí. Stojící postavu by mohli označit jako viníka celé situace a zdůraznit některý z jeho negativních rysů.

4 POPIS KARIKATURY (5 min.)

Označování manipulativních prvků karikatury a jejich popis.

V této fázi by měli žáci získat kritičtější odstup od techniky nacistické propagandy. Označují a popisují, co z karikatury sloužilo k manipulaci čtenářů. Mají zde možnost rozšířit interpretaci karikatury o vlastní postřehy. Učitel

zde může upozornit na nacistickou techniku vytváření protizidovského stereotypu, který je patrný například na fyzickém vzhledu stojící postavy. Ta slouží jako protipól árijského ideálu krásy.

5 INTERPRETACE KARIKATURY (5 min.)

Žáci na základě předchozí analýzy karikatury odpovídají do textového pole na otázku: ? Jakým způsobem karikatura manipulovala čtenáře? ? Čím mohla karikatura přispět k podpoře nacistů?

Funkcí karikatury v tomto konkrétním případě bylo vytvářet a posilovat obraz nepřítele a vyloučit Židy z německého národního společenství. Židé jsou zesměšňováni a spojováni s negativními vlastnostmi - úsilím o ničení, válku a ovládnutí. Karikatura vyvolává dojem, že Židům by se měla Evropa i každý německý občan obávat, v důsledku vede čtenáře k nenávisti a nepřátelství. Právě negativní vymezení se vůči nepříteli bylo jedním z charakteristických rysů utváření kolektivní identity totalitních režimů a současně nástrojem, jak proti Židům negativně naladit veřejné mínění.

Učitel by při formulování zpětné vazby měl zejména ověřit, zda se žáci neztotožňují s historickou perspektivou nacistických novin a zda do odpovědi dokážou promítnout kritický odstup od propagandistické techniky karikatury. Nejednoznačné mohou být zejména formulace odpovědi typu „židé chtěli válku“ apod. Učiteli doporučujeme v takovém případě ověřit, zda žáci pouze parafrázuji perspektivu pramene, nebo zaujímají vlastní - neuvědomovanou antisemitskou perspektivu.

Měl si kleknout?

Vzdělávací cíl: Žáci pomocí analýzy fotografie a dalších zdrojů porozumí kontextu symbolického gesta pokleknutí a dokáží vnímat situaci z různých perspektiv. Rozvíjí dovednost diskutovat na základě podložených argumentů.

Klíčová slova: *důsledky druhé světové války, antisemitismus, vzpomínková kultura, symboly, vztah k minulosti, diskutujeme*

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ FOTOGRAFIE (5 min.)

Prohlížení fotografie s pomocí lupy a četba popisky.

Popisek doplňuje žákům základní kontext snímku. Učitel může případně doplnit informace o povstání v ghettu. Jednalo se o ojedinělý případ odporu, k němuž došlo na jaře 1943. Asi tisícovka minimálně vyzbrojených Židů dokázala téměř měsíc vzdorovat jednotkám Wehrmachtu a SS. Dále lze upozornit na kontext studené války. V roce 1970 stály SRN a Polsko na odlišných stranách rozdělené Evropy.

2 POPIS FOTOGRAFIE (5 min.)

Označování důležitých postav prvků na fotografii a jejich popis.

Žáci by si mohli vedle klečícího Brandta a pomníku všimnout věnce (trikolóra je v německých barvách), hebrejského nápisu, přítomných novinářů s fotoaparáty a kamerami, diváků, ozbrojené a uniformované stráže a paneláků v pozadí výjevu.

3 FORMULOVÁNÍ HYPOTÉZY (5 min.)

Formulování hypotézy ohledně situace, kterou fotografie zachycuje, do textového pole.

Žáci by měli bezpečně identifikovat klečícího kancléře. U vojáka mohou odhadnout, že stojí čestnou stráž. Při státních návštěvách a svátcích se obdobné rituály objevují i dnes. Novináři kancléře fotografují a natáčejí. Brandtovo gesto evidentně přitáhlo jejich pozornost. Mezi nimi zvědavě přihlížejí výjevu i obyvatelé Varšavy.

4 ZKOUMÁNÍ DALŠÍCH PRAMENŮ A DOPLNĚNÍ HYPOTÉZY (10 min.)

Zkoumání pramenů v doplňkové galerii a doplnění popisu ústřední fotografie.

Učitel zdůrazní, aby žáci věnovali zvýšenou pozornost internetovému článku o pokleknutí kancléře Willyho Brandta z roku 2010. Naleznou zde informace potřebné k porozumění významu pokleknutí. Zjistí, že sociálnědemokratický kancléř pokleknutím přispěl ke zklidnění do té doby napjatých vztahů mezi Polskem a SRN, že v rámci návštěvy podepsal s Polskem dohodu o uznání poválečných hranic. Díky informacím o vřelém přijetí gesta v Polsku, o cenzuře v rámci východního bloku a rozporuplných reakcích v Německu si uvědomí, že se stejná událost nahlíží z různých perspektiv.

Díky dobové fotografii z povstání si žáci mohou uvědomit, že Brandtovo pokleknutí souviselo s uznáním odpovědnosti za zločiny holokaustu a neslo s sebou symbolický význam omluvy. Z další fotografie pomníku mohou zjistit, že se nachází na místě ghetta. Moderní bytovky v pozadí napovídají, že ghetto bylo podobně jako velká část Varšavy zničeno.

Nová zjištění žáci zanášejí do fotografie. Učitel upozorňuje, že nemusí opravovat původní hypotézy, pouze doplňují popis fotografie.

5 INTERPRETACE PRAMENŮ (10 min.)

Žáci na základě předchozí analýzy fotografie a dalších pramenů odpovídají do textového pole na rámcovou otázku: **?** Měl si kleknout? Doplňují argumenty k oběma postojům: **?** Proč si měl kleknout? **?** Proč si neměl kleknout?

Žáci v závěru cvičení rozvíjejí schopnost diskuze na základě věcných argumentů, které jsou podloženy informacemi z pramenů a relevantních zdrojů. Žáci mnohdy tíhnou k tomu, aby upřednostnili jeden názor. Učitel jim vysvětluje, že zde gesto nehodnotí, ale snaží se podloženě argumentovat z různých perspektiv.

Mezi argumenty pro pokleknutí se může objevit: Brandt přispěl k oslabení napětí za studené války, k přijetí německé odpovědnosti za zločiny nacismu, proslavil se působivým gestem.

Mezi argumenty proti pokleknutí se může objevit: mohl ztratit podporu voličů, mohl být vnímán jako slaboch, který si kleká před komunisty. Učitel podněcuje žáky, aby argumentovali i proti pokleknutí, přestože mohou mít potíže se zaujetím této pozice. Pomůže, když učitel zdůrazní, že formulace argumentů neznamena sdílení daného postoje.

Učitel rozvíjí diskusi etickými otázkami: Bylo jeho gesto spontánní, nebo připravené? Jak jeho vyznění ovlivnila přítomnost médií? Stačí, když se omluví politik? Proč někteří Němci gesto považovali za přehnané?

Další možnosti zapojení do výuky:

Na práci s fotografií lze navázat reflexí vzpomínání na holokaust. Žáci se mohou dozvědět, že se politika paměti nejen v Německu měnila, a přemýšlet o tom, proč je připomínání holokaustu důležité. Pomník bojovníkům ghetta z roku 1948 ilustruje období, kdy se uctíval pouze aktivní odpor. Oběti se dočkaly uznání až později, plně až v 70. letech minulého století. Do debat o vině a odpovědnosti za holokaust vstupuje právo (norimberský soud z roku 1945, proces s Adolfem Eichmannem v Jeruzalémě roku 1961 či osvětimský proces z 60. let ve Frankfurtu), symbolická gesta (stavba monumentálního pomníku obětem holokaustu v Berlíně z roku 2005), zřizování muzeí (izraelský Jad Vašem z roku 1953), ale též popkultura (úspěšný americký televizní seriál Holocaust z roku 1978).

Mnichov 1938

Vzdělávací cíl: Žáci jsou schopni za pomoci map a textových pramenů charakterizovat území zabraná podle mnichovské dohody v roce 1938. Zamyslí se nad možnými příčinami mnichovské dohody.

Klíčová slova: *politický vývoj ČSR, národnostní problémy ČSR, příčiny a důsledky, tvoříme*

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ MAP (10 min.)

Prohlížení map s pomocí lupy.

Žáci prohlídí starou mapu území zabraných podle mnichovské dohody (vlevo) a porovnávají ji s historickými mapami demografie českých zemí ve 30. letech 20. století a s mapou československého opevnění (vpravo).

2 ŠKÁLOVÁNÍ KLÍČOVÝCH VLVŮ (2 min.)

Zvětšování a zmenšování vybraných vlivů podle toho, jakou mohly hrát roli při vymezení území odstoupeného dle mnichovské dohody.

Nejlepší strategií je porovnat hranice zabraného území s výraznými jevy v historických mapách. Žáci by měli dojít k závěru, že se mapě zabraného území nejvíce podobá mapa s podílem německého obyvatelstva. Částečně se též podobá mapa československého opevnění a podílu pracujících v průmyslu.

3 ČETBA TEXTU A OZNAČOVÁNÍ KLÍČOVÝCH PASÁŽÍ (5 min.)

Prohlížení faksimile mnichovské dohody s pomocí lupy a četba přepisu. Označování pasáží, jež odkazují k charakteru odtržených území.

Žáci mohou označit pasáže zdůrazňující německý charakter území (sudetoněmeckých, převážně německých území).

4 PŘÍRAZOVÁNÍ ŠTÍTKŮ (3 min.)

Přiřazování popisků z nabídky k historickým mapám na základě toho, zda je jev zobrazený v mapě zmiňován v textu mnichovské dohody nebo mohl mít vliv na vymezení záboru.

Na základě předchozí analýzy by žáci měli přiřadit štítek „obsaženo v mnichovské dohodě“ k mapě podílu německého obyvatelstva. K mapě podílu pracujících v průmyslu a mapě československého opevnění lze na základě práce s mapovými listy přiřadit štítek „mohlo mít vliv na vymezení záboru“.

5 INTERPRETACE PRAMENŮ (5 min.)

Žáci v textovém poli charakterizují území zabraná r. 1938 podle mnichovské dohody.

⋮ Kromě údajů zjištěných z mapových pramenů a textu dohody lze odpověď doplnit o další geografické a demografické charakteristiky nebo se zamyslet nad současnou podobou těchto území.

Další možnosti zapojení do výuky:

- a) Cvičení se zaměřuje především na území zabraná nacistickým Německem. Učitel může výklad rozšířit o charakteristiku území zabraných Polskem a Maďarskem.
- b) Pro žáky bývá mimořádně podnětné zkoumat v mapách okolí vlastního bydliště. Ve třídě lze diskutovat, zda vaše obec spadala do záboru (a případně proč), nebo prozkoumávat její demografické charakteristiky ve 30. letech a srovnávat je se současností.

Napalm Girl

Vzdělávací cíl: Žáci analyzují ikonickou fotografii Nicka Uta, která od roku 1972 ovlivňuje vzpomínání na válku ve Vietnamu. Při srovnání výřezu a celku si osvojují kritický odstup od emotivního snímku. Uvědomují si, jak mohou zpravodajská média ovlivnit veřejné mínění.

Klíčová slova: střetávání západního a východního bloku, symboly, vztah k minulosti, hledáme klíčové detaily

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ FOTOGRAFIE (4 min.)

Prohlížení fotografie s pomocí lupy a četba popisky.

Napalm sloužil k výrobě zápalných bomb. Ve Vietnamu ho používala americká a jihovietnamská armáda k likvidaci partyzánských jednotek (Vietkong). Častou obětí útoků bylo i civilní obyvatelstvo.

2 VYJÁDRĚNÍ POCITŮ (5 min.)

Zaznamenávání dojmů z fotografie.

Žáci mohou ventilovat znepokojení, které snímek vzbuzuje.

3 POPIS FOTOGRAFIE (8 min.)

Označování důležitých postav a prvků na fotografii a jejich popis.

Žáci označují postavy (děti a vojáci) i jednotlivé předměty a prvky v krajině (zbraně, cedule, silnice, dým na obzoru). S pomocí popisku si ujasňují historické souvislosti snímku.

4 SROVNÁNÍ VERZÍ FOTOGRAFIE (8 min.)

Srovnání výřezu a celku snímku. Označování a popis rozdílů.

Snímek Nicka Uta byl zveřejněn jako výřez z původní fotografie. Část fotografie byla odstraněna. Žáci mohou postřehnout, že se mění kompozice fotografie (dívka již není ve středu), přibývají další postavy, klíčový prvek ovšem představuje voják, který si mění film ve fotoaparátu.

5 INTERPRETACE FOTOGRAFIE (10 min.)

Žáci na základě předchozí analýzy a srovnání fotografií odpovídají na otázky:

❓ Proč fotograf snímek upravil? ❓ Jak se změnilo vyznění fotografie? ❓ Proč se snímek stal symbolem vietnamské války?

Žáci by si měli uvědomit, proč byl voják s fotoaparátem odstraněn. Narušoval emotivní vyznění snímku. Upozorňoval na skutečnost, že novináři situaci fotografovali, jejich klid vyvolává dojem, že situace je méně dramatická. Ačkoliv novináři dětem okamžitě pomohli, na původní fotografii to vypadá, že je nechávají trpět. Odstraněný vý-

jev tak obrací pozornost k etickým otázkám redakční práce válečných fotografů a mediálních agentur. Fotografie se ihned po zveřejnění proslavila, Nick Ut získal Pulitzerovu cenu. Snímek symbolicky vyjádřil důvody nesouhlasu s vojenskou intervencí USA a utvrdil americkou veřejnost v odporu k válce. Napalm girl je považována za fotografii, jež přispěla k ukončení války ve Vietnamu. Takový názor zveličuje její dopad - o stáhnutí amerických vojsk už bylo v době incidentu rozhodnuto. Průzkumy veřejného mínění navíc nedokládají, že by nálady americké veřejnosti publikování snímku změnilo nebo že by bylo provázeno protiválečnými demonstracemi. Snímek se nicméně stal symbolem války. Dodnes emotivně vystihuje utrpení nevinných civilistů. Svou roli může hrát i fakt, že postoj dívky připomíná trpícího Krista.

Další možnosti zapojení do výuky:

- a) Žáci mohou s pomocí internetu pátrat po identitě dívky zachycené na snímku. Příběh Kim Phuc (narozena 1963) je velmi zajímavý: po válce se díky snímku stala ikonou komunistického režimu, v roce 1992 emigrovala do Kanady, v roce 1997 založila nadaci na pomoc dětem postiženým válkou. Obdobně zajímavý je i příběh fotografa Nicka Uta.
- b) Učitel může žáky pověřit, aby pátrali doma, v jakých souvislostech se s fotografií setkali jejich rodiče a prarodiče. Zajímavý doklad poskytuje [Rudé právo z 10. 6. 1972.](#)

Netradiční mezníky československých dějin?

Vzdělávací cíl: Žáci prostřednictvím informační tabule, která uvádí data vzniku, rušení a obnovování pomníku T. G. Masaryka, postupně reflektují politický a historický vývoj v Československu ve 20. století. Žáci diskutují, jaký dopad měly klíčové události na společenský vývoj v zemi a proč jsou na podstavci pomníku uvedeny jiné letopočty, než které znají z učebnic.

Klíčová slova: české země ve 20. století, vzpomínková kultura, dějiny ve veřejném prostoru, trvání a změna, diskutujeme

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ FOTOGRAFIE I (3 min.)

Prohlížení zadní strany pomníku na fotografii s pomocí lupy a četba popisky.

Žáci mohou tipovat, komu je pomník věnován.

2 ZKOUMÁNÍ FOTOGRAFIE II (1 min.)

Prohlížení přední strany pomníku pomocí lupy a četba popisky.

Žákům je odhalena přední strana pomníku a věnování „osvoboditeli T. G. Masarykovi“.

3 ZKOUMÁNÍ FOTOGRAFIE III (1 min.)

Prohlížení detailní fotografie průvodní tabule s konkrétními lety a zásahy, které se na pomníku uskutečnily.

4 INTERPRETACE DAT 1925 A 1940 (5 min.)

Odpovídání na otázky do textových polí: **?** Při které významné příležitosti byl pomník vztyčen? **?** Proč byl podle vás v roce 1940 pomník odstraněn?

Památník vznikl při příležitosti narozenin T. G. Masaryka. Úzce také souvisí s koncem první světové války a se vznikem Československa roku 1918. Památník symbolizuje vznik a ideje Československa.

Československo bylo v průběhu druhé světové války rozděleno. Na území Čech a Moravy byl roku 1939 zřízen protektorát pod německou nadvládou. Na Slovensku vznikl samostatný Slovenský štát. Osoba T. G. Masaryka byla nepohodlná, protože symbolizovala jednotné Československo

5 INTERPRETACE DAT 1946 A 1950 (5 min.)

Odpovídání na otázky do textových polí: **?** Co vedlo k obnově pomníku krátce po druhé světové válce? **?** Z jakých důvodů se pomník T. G. Masaryka stal v padesátých letech nepohodlný?

K obnově přispěly události roku 1945 - konec války, zánik protektorátu Čechy a Morava a obnovení samostatného Československa.

Po únoru roku 1948 převzala politickou moc v Československu komunistická strana. Osoba na památníku symbolizovala demokratickou tradici meziválečné ČSR, která nevyhovovala podmínkám nového režimu.

6 INTERPRETACE DAT 1968 A 1974 (5 min.)

Odpovídání na otázky do textových polí: ? Jaké změny měly dopad na obnovu památníku v roce 1968? ? Jak se změnila situace po roce 1970 a proč byl památník následně zrušen?

Pod tlakem společnosti byl komunistický režim nucen se liberalizovat. Zvolení Alexandra Dubčeka za hlavního tajemníka KSČ vedlo k vnitropolitickým změnám, které završily tzv. pražské jaro v roce 1968. Osoba T. G. Masaryka připomínala 50. výročí vzniku Československa.

Vpád vojsk Varšavské smlouvy v srpnu 1968 znamenal konec pražského jara a postupný začátek tzv. normalizace v Československu. V prosinci 1970 schválil ÚV KSČ text Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti, který se stal normou pro interpretaci událostí roku 1968. Osoba na památníku se stejně jako v padesátých letech stala nežádoucí.

7 INTERPRETACE ROKU 1990 A SOUČASNÉHO POSTOJE (5 min.)

Odpovídání na otázky do textových polí: ? Proč byla socha T. G. Masaryka v roce 1990 opět obnovena? ? Jak myslíte, že je pomník T. G. Masaryka vnímán dnes?

Oslabující vliv Sovětského svazu vedl k pádu komunistických režimů ve východním bloku a k sametové revoluci v Československu v listopadu 1989. Demokratický režim se hlásil k první republice, jejímž symbolem byla i osoba T. G. Masaryka.

Žáci mohou rozvinout diskuzi o osobě prvního československého prezidenta, o tom, jak je dnes vnímána a co by dělali v dnešní době se sochou oni.

8 INTERPRETACE MEZNÍKŮ (5 min.)

Odpovídání na otázku do textového pole: ? Proč jsou na podstavci pomníku uvedeny jiné mezníky, než známe z učebnic?

Žáci hledají příčiny, proč známé historické události nesedí s daty uvedenými na pomníku. Tradiční mezníky žáci mohou zjistit pomocí učebnice. Mohou docházet k různým odpovědím.

Možné důvody:

- *Legislativní (nařízení a rozhodnutí platí obvykle později, než jsou vyhlášena, potřeba rozhodnutí více orgánů, z nichž každý má své lhůty a podobně),*
- *finanční (problémy s vyčleněním peněz),*
- *personální (časová prodleva při změně politické reprezentace, hlavně v regionech),*
- *praktické (některé práce není možné vykonávat za mrazu, nemusí být okamžitě k dispozici potřebný materiál nebo technologie...),*
- *lidský faktor (vyčkávací strategie při změně politického směřování, taktické zdržování a nesouhlas s nařízenou změnou).*

Politika na náměstí

Vzdělávací cíl: Žáci se na základě analýzy fotografie Václavského náměstí vyzdobeného u příležitosti narození J. V. Stalina roku 1949 zamýšlejí nad odrazem politických událostí ve veřejném prostoru města.

Klíčová slova: Československo 50. léta, propaganda, dějiny ve veřejném prostoru, trvání a změna, sestavíme podloženou odpověď

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ FOTOGRAFIE (5 min.)

Prohlížení fotografie s pomocí lupy a četba popisky.

2 POPIS FOTOGRAFIE (5 min.)

Označování a popis prvků vztahujících se k politické události (červeně) a ostatních důležitých prvků (modře).

(i) Fotografie zachycuje část výzdoby Václavského náměstí v Praze u příležitosti oslav 70. narození J. V. Stalina v prosinci 1949. Tato událost se v ČSR i dalších státech čerstvě zformovaného východního bloku stala předmětem masových oslav.

Žáci mohou červeně označit jednotlivé části slavnostní výzdoby (oslavné nápisy a hesla, číslovka 70, Stalinovy portréty, letopočty 1879 a 1949, československé a sovětské vlajky a prapory, pěticípá hvězda). Modře mohou naopak označit samotné domy a prvky související s jejich funkcí (nápisy označující hotel, kino, cukrárnu, kavárnu, knihkupectví) nebo s provozem na náměstí (zaparkované automobily, telefonní budka).

3 SHRNUTÍ ANALÝZY (10 min.)

Žáci na základě předchozí analýzy fotografie shrnují popsané změny. Odpovídají do textových polí na otázky: ? V čem se náměstí v důsledku oslav proměnilo?

? Které prvky na náměstí zůstaly i během oslav nezměněné a proč?

Žáci při formulování odpovědí mohou využít internet (např. dohledávání zobrazených jmen a firem).

Fotografie nabízí kontrast slavnostní výzdoby, která již plně odráží novou politickou situaci po Únoru 1948, a přetrvávajícího „předrevolučního“ vzhledu náměstí a jednotlivých domů (architektura z období 19. století a první republiky, reklamy teprve postupně znárodnovaných firem a živností).

(i) Prvorepublikový hotel Juliš (nazván podle majitele, cukráře Karla Juliše) byl roku 1948 znárodněn a přejmenován na Tatran. Fotografie však dokládá, že původní podoba fasády přetrvávala ještě nějakou dobu po této oficiální změně.

4 FORMULOVÁNÍ VLASTNÍCH OTÁZEK (5 min.)

Žáci odpovídají do textového pole na závěrečnou otázku: ? Co byste se chtěli dozvědět o životě na Václavském náměstí v roce 1949?

Otázka poskytuje žákům možnost vyjádřit se k jakýmkoli motivům, které pro ně při popisu fotografie byly zajímavé, nejasné apod. Formulují vlastní otázky ke zkoumanému prameni, které učitel může využít k navazující diskusi či k výkladu o změnách v ČSR po únoru 1948.

Cvičení otevírá prostor i k obecnějšímu zamyšlení nad dynamikou politických změn, které se v prostoru měst a obcí mohou projevit různými způsoby (dočasně i dlouhodobě) a musí se většinou vyrovnávat s pozůstatky starších historických období.

Další možnosti zapojení do výuky:

- a) Učitel může žáky dalšími otázkami vést k hlubší reflexi dobového kontextu (změna politické situace po roce 1948; role Stalina a Sovětského svazu při osvobození ČSR; vztah mezi politikou a každodenností; různá intenzita oslav napříč regiony podle velikosti a významu konkrétního města). Jaký význam mohly oslavy mít pro běžné obyvatele města? Proč byly Stalinovy narozeniny tak velkolepě oslavovány? Myslíte, že byla podobným způsobem vyzdobena také další města?
K dokreslení způsobu, jakým byla událost oficiálně prezentována, lze využít dobový popis fotografie: „V den 70. narozenin generalissima J. V. Stalina se Praha oděla do slavnostního hávu. Střed města, všechny hlavní třídy a náměstí tonou v záplavě československých vlajek a zástav. Portály domů jsou vyzdobeny velkými portréty generalissima Stalina a nápisy, vyjadřujícími lásku českého a slovenského pracujícího lidu k velkému učiteli a příteli našich národů.“ Podobnou roli může plnit úryvek z dobového [filmového týdeníku](#).
- b) Učitel může téma vztáhnout k hodnotám, které jsou manifestovány v současném veřejném prostoru. Při jakých příležitostech se s výzdobou náměstí a ulic můžeme setkat dnes? (sportovní utkání, volby, státní svátky a výročí, ale také velkoplošné reklamní kampaně)

Prezident Masaryk na fotografii

Vzdělávací cíl: Žáci podle fotografie dokáží charakterizovat prezidenta Masaryka. Vyzkouší si práci s fotografií politika a reflektují vytváření politických významů.

Klíčová slova: vznik ČSR, propaganda, symboly, vztah k minulosti, domyšlé významy

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ FOTOGRAFIE (2 min.)

Prohlížení fotografie s pomocí lupy a četba popisky.

2 POPIS FOTOGRAFIE (5 min.)

Označování důležitých prvků na fotografii a jejich popis.

Při popisu mohou žáci označit: místo (Bílá hora), objekt v pozadí (letohrádek Hvězda), roční doba (podzim), prezident Masaryk, kůň, cesta, strom, datace snímku (10. výročí republiky), Masarykův oděv (čapka furažka, rajtky, jezdecké boty), barva snímku atd.

3 PŘÍŘAZOVÁNÍ ŠTÍTKŮ (3 min.)

Přířazování charakteristik z nabídky k fotografii pomocí přetahování.

Žáci přiřadí vlastnosti, kterými na ně prezident na fotografii působí. Přiřazené vlastnosti se u jednotlivých žáků mohou lišit.

4 INTERPRETACE FOTOGRAFIE (5 min.)

Žáci na základě předchozí analýzy fotografie odpovídají do textových polí na otázky: 🗨 Jaké vlastnosti fotografie u prezidenta zdůrazňuje? 🗨 Bylo fotografování předem připraveno? Za jakým účelem byl snímek pořízen?

Masaryk je ukázán jako vážný, důstojný muž, jako voják, panovník. Fotografie ukazuje patriarchální obraz vůdce, který je starostlivý, s upřeným pohledem (kamsi do minulosti, do budoucnosti), pochmurný. Skrze připomínku výročí republiky a vzpomínku na bělohorskou porážku je zdůrazněn vztah k národním dějinám.

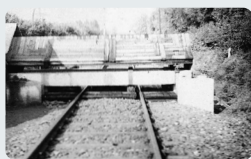
Nejde o momentku, ale stylizovanou fotografii, která zprostředkuje symbolické významy o vůdčí roli prezidenta ve vztahu k národu. Snímek byl pořízen pro účely reprezentace, ke komunikaci politických témat s širokou veřejností.

Další možnosti zapojení do výuky:

- a) Zajímavé může být srovnání se současným způsobem zobrazování státníků. Žáci si mohou uvědomit, jak významnou roli hraje v politice mediální image státníka. Mohou též vnímat, jak se od 20. let minulého století změnila technologická možnosti mediální prezentace politiků.

Poznámky:

- b) Jezdecký portrét či pomník patřil k tradičním formám symbolického zobrazování panovníků či válečníků. V našem prostředí je takto představován svatý Václav či Jan Žižka. Učitel se může ptát, zda je tato monarchická forma vhodná či běžná pro zobrazení demokratického prezidenta. Žáci se mohou zamýšlet nad tím, proč se takto Masaryk nechával často takto portrétovat.

Proč bránili průjezdu?

Vzdělávací cíl: Žáci sestaví příběh vlakových zátarasů a najdou souvislost s přejezdy vlaků z ČSR do SRN v době studené války. Žáci dokáží nahlédnout obě strany mocenského konfliktu.

Klíčová slova: Československo 50. léta, technika, propaganda, dobové perspektivy, formulujeme a ověřujeme hypotézu

Kontextualizace pro učitele:

Dne 11. května 1951 neplánovaně přejel osobní vlak s celkem 107 cestujícími z Aše přes československou státní hranici do německého Selbu. Zhruba 77 osob se ze SRN vrátilo, 28 jich v emigraci zůstalo. Tato událost vzbudila pozornost nejen mezi zpravodajskými a bezpečnostními komunitami sovětského i západního bloku, ale též v masmédiích. Leták „Pravda o vlaku svobody“ byl shozen na území ČSR z balónu a byl vytvořen americkou armádní tajnou službou CIC (Counter Intelligence Corps) a nemá uvedeno autorství, text Ivana Skály „Gangsteři“ vydalo Rudé právo. Událost a její ohlas vedly k opatření na železničních přechodech, jež měla zamezit přejezdu do ciziny. Hranice byla na dráze opevněna buď vytrháním kolejí, instalací výkolejek či těžkých závor, většina mezinárodních přejezdů byla opatřena též kontrolní lávkou se světlometem.

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 POPIS FOTOGRAFIÍ (4 min.)

Označování důležitých a prvků na fotografiích a jejich popis.

Žáci si všímají kolejí a pohyblivého zátarasu.

2 FORMULOVÁNÍ HYPOTÉZY I (4 min.)

Formulování hypotézy ohledně zařízení, které fotografie zachycují, do textového pole.

Učitel vytváří bezpečné prostředí, kdy žáci nemají obavy z chyby a formulují různé hypotézy. Přestože nemají dostatek informací, aby správně identifikovali účel zařízení, i nepřesné odhady je mohou produktivně vtahovat do situace zachycené na snímcích.

3 ZKOUMÁNÍ DALŠÍCH FOTOGRAFIÍ (1 min.)

Prohlížení fotografií s pomocí lupy.

Trojice fotografií ukazuje obdobné zařízení, tedy zátaras. První dvojice ukazuje současný stav zařízení, na třetí fotografii je kontrolní lávka, po zvětšení lze také nalézt zátaras.

4 INTERPRETACE FOTOGRAFIÍ (5 min.)

Odpovídání na návodné otázky do textových polí: ? K čemu zařízení slouží?

? Kde by mohlo být umístěno a kdy? Odkud vedou koleje a kam?

Jedná se o bezpečnostní prvek proti přejezdu vlaku do zahraničí. Tento zátaras byl později zrušen, jeho zbytky však jsou stále patrné.

5 ZKOUMÁNÍ DALŠÍ FOTOGRAFIE (1 min.)

Prohlížení fotografie s pomocí lupy a četba popisky.

Žáci si prohlížejí výjev zaparkovaného vlaku a dvou skupin lidí. Popisek doplňuje dataci, lokaci lokomotivy, místo, ze kterého vyjela, a naznačen je i další osud vlaku.

6 FORMULOVÁNÍ HYPOTÉZY II (5 min.)

Formulování hypotézy ohledně situace, kterou zachycuje předchozí fotografie.

Žáci kombinují dosavadní poznatky o zátarasech s informací o přejezdu vlaku. Žáci by si měli spojit následek (zátaras) s příčinou: přejezd vlaku z východního bloku (ČSR) na Západ (SRN).

7 ČETBA TEXTU LETÁKU A OZNAČOVÁNÍ KLÍČOVÝCH PASÁŽÍ (5 min.)

Prohlížení faksimile letáku americké zpravodajské služby s pomocí lupy. Označování pasáží obsahujících nové informace.

Žáci by pozorným čtením měli dospět k základním obrysům ústředního příběhu. Měli by si také všimnout citově zabarvených klíčových termínů (svobodný svět, smyšlenka, vlastenečtí, útlak, teroristé) a snahy vyprávět příběh jako součást vnitřního prnutí v komunistickém Československu. Pro rámec čtení je důležité též médium textu.

8 ČETBA TEXTU ČLÁNKU A OZNAČOVÁNÍ KLÍČOVÝCH PASÁŽÍ (5 min.)

Prohlížení faksimile článku z Rudého práva s pomocí lupy. Označování pasáží obsahujících nové informace.

Přejezd vlaku je pojmenován jako „teroristický“, „gangsterský kousek“ vyvolaný touhou po řešení krize kapitalistických zemí. Ty mají směřovat k lidové vzpouře proti útlaku ze strany „imperialistických vydřiduchů“ navazujících na nacismus a inspiraci mají nalézt v komunistickém Československu.

9 SHRNUTÍ ANALÝZY TEXTŮ (7 min.)

Odpovídání na otázku do textového pole: Co jste se dozvěděli o vlaku svobody?

Žáci si musí poradit s tím, nakolik přeberou normativní soudy jednoho či druhého textu. Nejlépe pokud pro své převyprávění zvolí vlastní pojmy.

10 ŘAZENÍ FOTOGRAFÍ (1 min.)

Řazení fotografií podle časové posloupnosti.

Účelem tohoto kroku je usazení povědomí o příčině a následku. Úkolem je identifikovat přejezd vlaku jako příčinu zátarasu. Barevná fotografie současné podoby dodává časový rozměr a uzavírá příběh do studené války.

11 VYPRÁVĚNÍ PŘÍBĚHU (7 min.)

Žáci na základě zjištěných informací v textovém poli vypráví příběh vlaku svobody.

Proč byli uneseni?

Vzdělávací cíl: Žáci pomocí analýzy rozhlasových a textových dokumentů sestaví příběh únosu československých občanů a určují příčiny únosu.

Klíčová slova: střetávání západního a východního bloku, propaganda, příčiny a důsledky, tvoříme

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 POSLECH NAHRÁVEK A ZKOUMÁNÍ DALŠÍCH PRAMENŮ (5 min.)

Poslouchání zvukových záznamů a prohlížení galerie s fotografiemi a mapou.

Žáci se snaží zorientovat v příběhu. Pomocí dobové mapky by si měli vytvořit rámcovou představu o průběhu cesty unesených československých občanů. Prostřednictvím fotografií s dobovými popisky si ujasňují návaznost událostí. Žáci by měli postřehnout, že se unesení vraceli ve dvou skupinách. První se vrátila 1. 7. 1983 a druhá až 23. 6. 1984. Učitel směřuje pozornost žáků k tomu, proč se muži dostali domů s takovým zpožděním.

2 KONTEXTUALIZACE ZVUKOVÝCH NAHRÁVEK (10 min.)

Zkoumání galerie s faksimile dobových novinových článků. Možnost přehrát si znovu zvukové záznamy.

Ve faksimile novinových článků jsou vyznačeny klíčové pasáže s detailnějšími informacemi o průběhu celé kauzy. Žáci by na základě jejich četby měli porozumět časovému posloupnostem mezi jednotlivými událostmi a doplnit mezery v příběhu: Co Čechoslováci dělali v Angole? Kdo je unesl a proč? Proč se o organizaci Unita hovoří jako o „kontrarevolucionářích“? Jak se v člancích prezentuje role KSČ?

Práce s ideologicky zatíženými texty může učitelé prozradit, nakolik jsou jeho žáci schopni zaujmout kritický odstup od pramene.

Učitel může doplnit informace o dekolonizaci Angoly: Portugalsko se dlouho bránilo dekolonizaci, po 14 letech guerillové války získala Angola v roce 1975 nezávislost, k moci se dostala Národní fronta pro osvobození Angoly (MPLA) podporovaná Sověty, UNITA podporovaná USA se snažila situaci zvrátit, vypukla občanská válka, v níž zahynulo přes 500 tisíc lidí. Dnes má Angola téměř 30 milionů obyvatel.

Dále může vyučující doplnit informace o vztazích ČSSR a Angoly: Československo předpokládalo ekonomický rozvoj Angoly, což měli podpořit naši experti. Předpoklad zkomplikovala občanská válka. ČSSR dodávala potravinovou a zdravotní pomoc, ale zároveň i zbraně. Vyvážela se nákladní auta Tatra. Kvůli válce však výměna nebyla pro ČSSR výhodná, Angola nebyla schopná za dodávky platit a zadlužovala se.

3 ŘAZENÍ PRAMENŮ A VYPŘÁVĚNÍ PŘÍBĚHU (15 min.)

Žáci řadí tři nahrávky a jednu fotografii dle časové posloupnosti. V textových polích pod jednotlivými prameny popisují dílčí fáze příběhu unesených.

Pokud mají žáci potíže s určením návazností, může je učitel upozornit, že cvičení obsahuje dataci zdrojů (fotografie na prvním slidu, zvukové záznamy na druhém). První dle časové posloupnosti je Oznámení o zadržení československých občanů v Angole, v němž rozhlas informuje o únosu. Následuje fotografie návratu první skupiny unesených z pražského letiště, pak rozhovor 111 dnů – návrat našich spoluobčanů zadržovaných

UNITOU v Angole a konečně reportáž z návratu druhé skupiny Do vlasti se vrátila skupina zbylých 20 občanů zadržovaných organizací UNITA.

4 INTERPRETACE PRAMENŮ (10 min.)

Žáci na základě předchozí analýzy pramenů odpovídají do textového pole na rámcovou otázku: ? Proč byli uneseni?

V rámci předchozího slidu si žáci uvědomili posloupnost událostí. Vnímají příběh unesených v širších souvislostech, a mohou se tak zaměřit na určení příčin únosu. Mohou zmínit studenou válku. Mocenský tlak SSSR a USA na Angolu vedl k soupeření místních politických skupin, do něhož se „zapletla“ skupina československých odborníků. Proamericky zaměřená UNITA unesla Čechoslováky, aby posílila svou mocenskou pozici v rámci občanské války. Příčinu lze spojit i se začleněním Československa do východního bloku, jehož zahraniční politiku určoval SSSR. Československo tak v Angole nesledovalo jen vlastní zájmy (zdroj nerostných surovin, exkluzivní spolupráce s konkrétní africkou zemí, trh pro československé výrobky), ale hájilo též širší zájmy celého bloku. Únos byl důsledkem toho, že se Sovětský svaz snažil dekolonizované africké země začlenit do vlastního mocenského bloku.

Další možnosti zapojení do výuky:

Učitel může téma únosu a občanské války v Angole využít k reflexi současných problémů Afriky (migrace). Žáci si mohou uvědomit hlubší historické příčiny nestability regionu. Obdobný aktualizací potenciál nabízí srovnání násilné akce organizace UNITA se současným terorismem.

Bližší informace o situaci v Angole a osudech unesených Čechoslováků nabízí krátká reportáž z pořadu [Slavné dny](#). Podrobný popis vztahů Angoly a ČSSR včetně průběhu únosu naleznete v knize Jana Klímy Dějiny Angoly (2019).

Proč byli vysídleni?

Vzdělávací cíl: Žáci při práci s fotografiemi zaujmají perspektivu dobových aktérů. S pomocí pramenů chápou odlišné politické souvislosti vysídlení v roce 1938 a 1945. Uvědomují si riziko jednostranného výkladu kontroverzních událostí.

Klíčová slova: *důsledky druhé světové války, národnostní problémy ČSR, migrace, příčiny a důsledky, porovnáváme prameny*

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ FOTOGRAFIE I (3 min.)

Prohlížení fotografie s pomocí lupy a četba popisky.

2 ZKOUMÁNÍ FOTOGRAFIE II (3 min.)

Prohlížení fotografie s pomocí lupy a četba popisky.

3 POPIS FOTOGRAFIE I (5 min.)

Označování důležitých postav a prvků, popis situace zachycené na fotografii.

Žáci označují postavy (chlapec a voják) i jednotlivé předměty (skříň, židle, necky, ložní prádlo, koberec) na korbě nákladáku. Mohou se zamyslet nad přítomností vojáka a okomentovat výraz chlapce, který prozrazuje emoce. Popisek z prvního slidu jim může objasnit historické souvislosti.

4 POPIS FOTOGRAFIE II (5 min.)

Označování důležitých postav a prvků, popis situace zachycené na fotografii.

Žáci označují postavy (ženy, dívky, starší muž a děti), jednotlivé předměty (kufry, oblečení, vozíky, deky) i symboly (hákový kříž). Mohou se zamyslet nad rolí symbolů. Můžeme zaměřit jejich pozornost na mladou ženu ve středu fotografie a podnítit srovnání s prvním snímkem. Žáci mohou postřehnout, že Němci mají méně zavazadel a jsou posměšně označeni symboly nacismu, chybí vojáci. Popisek z druhého slidu jim může objasnit historické souvislosti.

5 VCÍTĚNÍ SE DO POSTAV (9 min.)

Zaujmutí perspektivy dobových aktérů a vcítění se do jejich situace. Zapisování možných myšlenek a promluv aktérů do předznačených polí ve fotografiích.

Aplikace nabízí žákům, aby rozlišovali mezi myšlenkou a promluvou. Mohou díky tomu reflektovat, že v určitých situacích neříkáme to, co si myslíme. Představme si to modelově u mladé ženy, která mohla utěšovat své starší rodiče: „Nebojte se, určitě se sem vrátíme. Situace se brzy uklidní.“ Sama však mohla cítit strach a pochybnosti: „Doufám, že to rodiče přežijí. Kampak nás asi odvezou?“ Prameny nám samozřejmě takové detailní informace neposkytují. Využíváme historickou představivost, aby žáci lépe porozuměli dobové situaci. Je ovšem třeba vnímat hranici mezi fakty a domněnkami.

6 ČETBA TEXTŮ A OZNAČOVÁNÍ KLÍČOVÝCH PASÁŽÍ I (5 min.)

Četba dobových dokumentů, které ovlivnily situaci v pohraničí v letech 1938 a 1945 - mnichovské dohody a dekretu prezidenta Beneše o občanství československých Němců a Maďarů. Označování pasáží, které osvětlují příčiny vysídlení českého chlapce a mladé německé ženy.

7 ČETBA TEXTU A OZNAČOVÁNÍ KLÍČOVÝCH PASÁŽÍ II (5 min.)

Četba textu historika, který osvětluje dobové souvislosti situace v pohraničí v letech 1938 a 1945. Označování klíčových pasáží.

Text poskytuje žákům důležité informace k tomu, aby mohli porovnat příčiny odchodu Čechů a vysídlení Němců.

8 INTERPRETACE PRAMENŮ (5 min.)

Žáci na základě předchozí analýzy a srovnání pramenů odpovídají do textového pole na otázky: ? Proč byl vysídlen chlapec? ? Proč byla vysídlena mladá žena?

Žáci by měli z dokumentů postřehnout odlišnost situace. V roce 1938 stojí Češi před volbou, zda odejdou, nebo přijmou říšskoněmecké občanství, zatímco Němci v roce 1945 takovou volbu v naprosté většině případů neměli.

Lišila se i míra násilí. V roce 1938 byli čeští obyvatelé pohraničí nezhodně fyzicky napadáni, což mohlo ovlivnit jejich rozhodnutí odejít. V poválečném období však byla míra násilí daleko vyšší. Odchod Čechů z pohraničí je obestřen řadou mýtů, ve skutečnosti většina Čechů v pohraničí zůstala.

Proč demonstrovali?

Vzdělávací cíl: Žáci získají prostřednictvím analýzy málo známých fotografií konkrétnější představu o aktivitách německých sociálních demokratů ve 30. letech v Československu. Na obecnější rovině mohou reflektovat soužití Čechů a Němců v prvorepublikové společnosti.

Klíčová slova: národnostní problémy ČSR, dějiny ve veřejném prostoru, symboly, dobové perspektivy, formulujeme a ověřujeme hypotézu

Práce s prekoncepty:

Poznámky:

SDÍLENÍ ZNALOSTÍ A PŘEDSTAV SPOJENÝCH S TÉMATEM CVIČENÍ (5 min.)

❓ Co víte o Němcích žijících v Československu? ❓ Jak mohli vnímat vznik Československa, ve kterém se v roce 1918 ocitli? ❓ Co jsou to Sudety? Víte, kde tento region leží?

Práce s jednotlivými slidy:

1 ZKOUMÁNÍ FOTOGRAFIE (5 min.)

Prohlížení fotografie s pomocí lupy a četba popisky.

Na transparentu na fotografiích je německý nápis „Es lebe Masaryk!“ = „Ať žije Masaryk!“ Fotografie pochází z průvodu k oslavám 1. máje 1935 v Českém Krumlově.

2 ANALÝZA FOTOGRAFIE (3 min.)

Označování důležitých prvků na fotografii a jejich popis.

3 FORMULOVÁNÍ HYPOTÉZY (10 min.)

Formulování hypotézy ohledně situace, kterou fotografie zachycuje, do textového pole.

Jedná se o průvod německých sociálních demokratů, konkrétně jejich ozbrojené složky Republikánská obrana. Účastníci vyjadřují svými hesly v češtině a němčině podporu Československu a demokratickému zřízení.

4 ZKOUMÁNÍ DALŠÍCH PRAMENŮ A DOPLNĚNÍ HYPOTÉZY (7 min.)

Zkoumání pramenů v doplňkové galerii a četba popisky. Doplnění popisu ústřední fotografie.

Fotografie v doplňkové galerii poskytují žákům další informace, které mohou využít při popisu hlavního snímku. Důležitá jsou další hesla: „Dem Volke Arbeit“ = „Lidu práci“, „Weg mit Henleinfaschismus!“ = „Pryč s henleinfaschismem!“ V průvodu se objevují české i německé nápisy (např. „Der Republik Sicherheit“ = „Republice bezpečnost“), je zřejmé, že průvod chtěl oslovit jak Němce, tak Čechy. Ideologickou pozici lidí v průvodu mohou dále objasnit česká hesla: „Zdar prezidentu Masarykovi a republice“ či „Braňte republiku proti válce a fašismu“. Zaměření hesel v průvodu ovlivnily blížící se parlamentní volby, které se v ČSR konaly 19. května 1935.

Se ziskem více než 15 % hlasů v nich zvítězila Sudetoněmecká strana vedená Konrádem Henleinem. Německá sociální demokracie získala 3,6 %, což představovalo téměř 300 tisíc hlasů.

5 INTERPRETACE PRAMENŮ (5 min.)

Žáci na základě předchozí analýzy fotografií a dalších pramenů odpovídají do textového pole na otázky: ? Z jakého důvodu mohla být tato demonstrace v Českém Krumlově svolána? ? Na co byste se chtěli demonstrujících lidí zeptat?

Žáci mohou formulovat řadu mylných hypotéz (demonstrují Češi, nápisy v němčině mají přesvědčit Němce), důkladná práce s hesly a dobovým kontextem by je však měla vést k podloženým závěrům. Lze předpokládat důraz na národnostní vymezení skupiny (Němci hájí své národní zájmy) a opakování ustálených stereotypů (všichni Němci byli nacisté). Důkladná analýza fotografií může povrchní závěry problematizovat (dvojazyčné nápisy, dělnický svátek, oslava Masaryka). Z transparentů mohou žáci dále vyčíst levicové zaměření průvodu. Učitel může žáky vést k hlubší reflexi: Co víte o německých sociálních demokratech? O antifašistech? Mohou vám něco z toho napovědět další prameny z doplňkové galerie?

Německá menšina v ČSR měla různé ideové zaměření. Vznik ČSR v roce 1918 nepřivítali takřka žádní německy mluvící obyvatelé. Pozice menšiny v novém státě jim nevyhovovala, představovali si připojení k německy mluvícím sousedům - Rakousku nebo Německu. Na začátku 20. let se začaly formovat německé politické strany rozhodnuté podílet se na demokratickém parlamentním systému. Jednou z nich byla i německá sociální demokracie sdružující německy mluvící levicově orientované voliče. Vznikla v roce 1919 a z voleb roku 1920 vyšla jako nejsilnější německá strana. V letech 1929–38 byla součástí vládní koalice. Stála v opozici vůči německému nacionalismu, rostoucímu ve 30. letech v důsledku dopadů hospodářské krize na pohraničí, zejména vůči Konrádu Henleinovi a jeho Sudetoněmecké straně.

V září 1938 příslušníci německé sociální demokracie vyzbrojení čs. úřady bojovali v pohraničí proti sudetoněmeckým povstalcům. Po vyhnání Čechů ze Sudet (1938) museli tito Němci z pohraničí rovněž odejít. Československé úřady údajně vrátily do zabraných Sudet asi 20 tisíc německých antifašistů, z nichž zhruba polovina skončila v koncentračních táborech nebo byla jinak perzekuována nacisty.

Český Krumlov hraje v česko-německých dějinách důležitou roli. V Benešových plánech měl být jedním z center obrany proti případnému německému útoku, současně mezi 30. zářím a 3. říjnem 1938 zde došlo k bojům mezi československými občany a nacistickými vojáky, kteří se snažili převzít moc nad městem ještě před oficiálním datem vyklizení města.

Další možnosti zapojení do výuky:

- Učitel může zapojit do výuky otázku pohraničí (zejména nachází-li se škola v oblasti bývalých Sudet) s pomocí historické nebo současné mapy ČR. Kde přesně byla hranice mezi územím Sudet a protektorátu? A co naše obec?
- V rámci výuky lze zohlednit paměťovou rovinu: Vzpomíná současná česká společnost na německé antifašisty? Proč si myslíte, že se činy německých antifašistů v ČR moc nepřipomínají? Jaký je přínos takové připomínky? Proč si myslíte, že v ČR existuje jen jedna [pamětní deska](#) připomínající německé antifašisty? Pro detailní analýzu nechte žáky používat Wikipedii.
- Posílení obecnějšího přesahu cvičení: Na koho/ na jaké skupiny odbojářů či obětí nacismu se v ČR moc nevzpomíná? V čem může být toto vzpomínání problematické?

Proč fotili vlajku znovu?

Vzdělávací cíl: Žáci pomocí srovnání dvou různých fotografií vztyčování vlajky na Iwodžimě odhalí důvody vzniku druhého snímku. Pomocí dalších zdrojů porozumí významům úspěšnější fotografie.

Klíčová slova: druhá světová válka, propaganda, symboly, vztah k minulosti, porovnáváme prameny

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ FOTOGRAFIÍ (5 min.)

Prohlížení fotografií s pomocí lupy a četba popisek.

Popisky předkládají žákům základní kontext snímků. Učitel může případně doplnit informace o dobývání ostrova Iwodžima v únoru a březnu 1945. Pro americkou armádu byl ostrov důležitý, neboť mohla tamní letiště využít k přímým náletům na Japonsko. Jednalo se o jednu z nejkrvavějších bitev v Tichomoří.

2 SROVNÁVACÍ POPIS FOTOGRAFIÍ (5 min.)

Označování důležitých prvků na fotografiích a jejich srovnávací popis.

Žáci by si mohli povšimnout odlišné kompozice snímků. Na Rosenthalově fotografii je větší vlajka a stojí v centru pozornosti, záběr zachycuje přímo vztyčování, a je tak dynamičtější. U Loweryho na sebe strhává pozornost voják se zbraní v popředí snímku. Na prvním snímku je 8 mužů (dva jsou v zákrytu) a na druhém 6.

3 FORMULOVÁNÍ HYPOTÉZY (7 min.)

Formulování hypotézy ohledně významu fotografií a důvodů jejich pořízení do textového pole.

Žáci by si měli uvědomit, že existovali váleční fotografové. Jejich roli mohou ponejprv vymezit věcně: měli dokumentovat průběh bojů. Učitel je podněcuje, aby vnímali i další možné funkce fotografií: informovaly veřejnost o průběhu bojů, mobilizovaly občany k podpoře války a symbolicky vyjadřovaly její smysl - měly propagandistickou funkci.

4 ZKOUMÁNÍ DALŠÍCH PRAMENŮ A DOPLNĚNÍ HYPOTÉZY (10 min.)

Zkoumání pramenů v doplňkové galerii a doplnění popisu ústřední fotografie.

Učitel zdůrazní, aby žáci věnovali zvýšenou pozornost internetovému článku o snímcích vztyčování vlajky na Iwodžimě z roku 2010. Naleznou zde informace potřebné k osvětlení úspěchu Rosenthalovy fotografie. Díky plakátu válečné půjčky si žáci mohou uvědomit, že fotografie posloužila k mobilizaci veřejnosti k podpoře válečného úsilí USA. Občané v rámci kampaně poskytovali své úspory státu, aby podpořili válečné úsilí. Vlastně nakupovali cenné papíry se státní zárukou. Krátký filmový záběr z vrcholu hory Suribači umožní žákům srovnání mediálního zprostředkování události pomocí filmu a fotografie. Učitel se může ptát, proč se neproslavil filmový záběr. Snímek pomníku americké námořní pěchoty v Arlingtonu nedaleko Washingtonu (instalován 1954) dokládá, že se výjev z Iwodžimy stal důležitým symbolem amerického vítězství ve válce a že hraje významnou roli v kolektivní paměti Američanů.

Nová zjištění, která osvětlují, proč se proslavil až druhý snímek, žáci zanášejí do fotografie. Učitel upozorňuje, že nemusí opravovat původní hypotézy, pouze doplňují popis fotografie.

5 INTERPRETACE PRAMENŮ (8 min.)

Žáci na základě předchozí analýzy a srovnání pramenů odpovídají do textového pole na rámcovou otázku: **?** Proč fotili vlajku znovu? Zamýšlejí se nad vztahem události a fotografie: **?** Proč se proslavil až druhý snímek? **?** Na co byste se zeptali fotografů?

Žáci shrnují své závěry o okolnostech pořízení a o vyznění Rosenthalovy fotografie. Věcný důvod k přefocení souvisel s rozhodnutím o vztyčení větší vlajky, která by byla lépe viditelné z ostrova i lodí. Další důvody tkví v odlišném vyznění fotografií. Druhý snímek má vyváženější kompozici, výjev je přímo ve středu a záběr na moře dodává fotografii vertikální rozměr. Žáci mohou poukázat na okolnost, že zachytil přímo vztyčování vlajky. Společné úsilí mužů na snímku vyznívá jako symbol kolektivní soudržnosti americké armády. Vojáci navíc nejsou zachyceni detailně, na rozdíl od Loweryho nevidíme jejich tváře, a tak může výjev vyznívat jako nadčasový symbol amerického válečného úsilí.

Druhá otázka nabízí prostor k zamyšlení nad aktéřskou perspektivou fotografů a potažmo též zobrazených vojáků. Žáci se mohou dotknout etických kontextů: Není druhá, Rosenthalova fotka vlastně podvod? Jak mohl situaci vnímat Lowery? Nabízí snímek pravdivý obraz bojů na Iwodžimě? Jak fotografování ovlivnily probíhající boje? Vztyčování probíhalo jen pár dní po invazi na ostrov, k níž došlo 16. února 1945. Stále probíhaly tvrdé boje, což dokládá i skutečnost, že tři z šesti vojáků na Rosenthalově snímku na ostrově

Další možnosti zapojení do výuky:

Pokud by žáky zaujal příběh vojáků, může je učitel nasměrovat, aby celou událost vnímali i z jejich perspektivy. Mohou po jejich osudech pátrat na internetu. Příběh vztyčování je důkladně popsán třeba na [Wikipedii](#). Byl zpracován i ve filmu Vlajky našich otců (2006, r. Clint Eastwood), který se zaměřuje právě na osudy vojáků a dopad popularity fotografie na jejich životy.

Proč je v československé škole?

Vzdělávací cíl: Žáci si uvědomují důsledky korejské války na příkladu severokorejského studenta v československé škole. Žáci promýšlejí otázku začleňování cizinců a reflektují roli školního vzdělávání v procesu začleňování.

Klíčová slova: Československo 50. léta, vzdělání, migrace, dobové perspektivy, formulujeme a ověřujeme hypotézu

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ FOTOGRAFIE (2 min.)

Prohlížení fotografie s pomocí lupy.

2 POPIS FOTOGRAFIE (5 min.)

Označování důležitých postav a prvků na fotografii a jejich popis.

Žáci si mohou všimnout učitele, žáka, prostředí školní třídy, textu na tabuli a obrazů na stěně, z nichž jeden je překryt černou páskou.

3 FORMULOVÁNÍ HYPOTÉZY (3 min.)

Formulování hypotézy ohledně situace, kterou fotografie zachycuje, do textového pole.

Žáci mohou popsat situaci např. jako zkoušení cizince, který se učí česky. Hypotézy mohou být různé co do obsahu, tak i podrobnosti. Fotografie je unikátní tím, že díky černé pásce mohou žáci výjev poměrně přesně datovat do doby mezi Stalinovou a Gottwaldovou smrtí (tedy 5. až 14. března 1953).

4 ZKOUMÁNÍ DALŠÍCH PRAMENŮ A DOPLNĚNÍ HYPOTÉZY (5 min.)

Četba popisky, která osvětluje širší souvislosti, zkoumání pramenů v doplňkové galerii a doplnění analýzy ústředního fotografie.

Pomocí popisky žáci zjistí, že dítě na fotografii je Korejec, který se spolu s dalšími 200 severokorejskými dětmi dostal do Československa. Z fotografií mohou zjistit, jak vypadalo ubytování těchto dětí v Československu. Fotografie jsou ze stejného dne jako snímek žáka ve třídě. Díky další fotografii a popisce mohou žáci získat základní informace o korejské válce. Ačkoliv Korea leží ve východní Asii, patřila spolu s Československem do jednoho mocenského bloku řízeného SSSR. Život obou společností ovlivnila studená válka.

5 VCÍTĚNÍ SE DO POSTAV (5 min.)

Zaujmutí perspektivy dobových aktérů a vcítění se do jejich situace. Zapisování možných myšlenek aktérů do předznačených polí ve fotografiích.

V tomto úkolu mohou žáci volně rozvinout svou představivost. Mohou zachytit myšlenky či pocity chlapce, který se kvůli válce ocitl ve velmi vzdálené zemi („Vůbec mu nerozumím. Mám strach, že to tu nezvládnou.“), a učitele,

který se ocitl v situaci, kdy učí korejské žáky. Díky vcítění si žáci tvoří silnější vztah ke zkoumané situaci, což je může motivovat k hlubšímu zájmu o historické souvislosti.

6 INTERPRETACE FOTOGRAFIE (5 min.)

Žáci na základě předchozí analýzy pramenů odpovídají do textového pole na závěrečné otázky: ? Proč je korejský žák v československé škole?

? Co měla fotografie sdělit čtenářům dobového tisku?

Od dojmů a pocitů žáci přecházejí k racionální reflexi situace. Žáci mohou na otázku odpovědět z několika různých perspektiv. Z perspektivy žáka popsat jako důvod to, že v jeho zemi je válka. Z pozice československé vlády jako solidární krok s komunistickou zemí, v níž je válka.

Druhá otázka upozorňuje na přítomnost fotografa, a nově tak zdůrazňuje mediální rovinu situace. Žáci si uvědomují, že situace byla fotografována z nějakého důvodu. Snímek měl prezentovat přátelství a solidaritu komunistických zemí, českoslovenští občané si (nejen) jeho prostřednictvím měli uvědomit, že se jich „boj korejského lidu“ týká, neboť má stejnou ideologickou povahu jako střet s „nepřáteli socialismu“ v Československu. V ČSR probíhaly ve stejné době zinscenované procesy, byli zatýkáni odpůrci režimu, občané byli vystaveni vlivu propagandy. Solidarita Československa s korejskými dětmi měla tedy ideologické důvody. Českým učitelům a školákům to ale nemuselo bránit v tom, aby si k dětem z Koreje vytvořili osobní vztah nezávislý na ideologii.

Další možnosti zapojení do výuky:

- Učitel může téma aktualizovat, pokud poukáže na přítomnost dětí z rodin přistěhovalců v dnešní škole. Jak se cítili žáci-cizinci tenkrát? Jak se cítí dnes?
- Vyšla fotografie v tehdejších novinách? Nepodařilo se nám dohledat, že by fotografie byla v tisku zveřejněna, což ale neznamená, že žáci nemohou být úspěšnější. Jak a kde by hledali? Jaké mohly být důvody pro její neotisknutí?
- Zajímají vás další okolnosti pobytu korejských žáků? Využijte vzpomínku pamětnice a text diplomové práce:

Věra Krajičková: Vzpomínky na dětství:

„Při vzpomínání na školní léta se mi vybaví i příjezd korejských dětí v roce 1953 v průběhu americko-korejské války. Byli to většinou sirotci a po půlročním kursu češtiny a psaní latinkou v Mariánských Lázních byli ubytováni v Houštce, odkud docházela děvčata do boleslavské a chlapci do vzdálenější brandýské tehdy osmileté školy. I když byli starší než my (12-15 let), rozdělili je po 10 do našich tří pátých tříd, kde se velice rychle aklimatizovali, pilně se učili a v dalších ročních zvládali učivo mnohdy lépe než někteří spolužáci. Po skončení základní školy dále pokračovali v učňovských školách, ponejvíce však ve studiu na středních a i vysokých školách. V Houštce je také navštívil severokorejský prezident Kim Ir Sen, po němž byl pojmenován i jejich dočasný domov.“

Pavel Janeček: Československo-korejské vztahy v době korejské války:

„Politický sekretariát ÚV KSČ se v roce 1952 podle maďarského a polského vzoru rozhodl do ČSR pozvat také 200 sirotků a šest jejich učitelů z Koreje. Tato skupina dorazila do Československa 1. května 1952. Děti byly staré 9-15 let. Měly u nás zůstat nejméně pět let. Děti byly nejdříve umístěny na zámku v Líšni u Benešova, v září se přesunuly do domova v Houštce u Staré Boleslavi. Do října se děti učily ve své vlastní škole, od tohoto měsíce byli korejské děti rozmístěny do českých škol ve Staré Boleslavi a Brandýse nad Labem, kde se učily společně s dětmi českými. Děti ve třídách ale bývaly rozděleny do korejských a českých skupin. Jako učitelé českého jazyka v Houštce pracovali tři studenti a tři asistenti z katedry korejštiny. Další pomoc při výuce češtiny poskytlo 35 studentů pedagogického gymnasia, kteří si dali závazek, že budou v zájmových kroužcích dětem pomáhat s osvojováním našeho jazyka. Usnesením Politického sekretariátu ÚV KSČ z 28. dubna 1953 bylo rozhodnuto přijmout dalších 700 sirotků a odpovídající počet vychovatelů. Tato skupina k nám přijela 12. července 1953. Jako instruktory k těmto dětem bylo přiřazeno 40 dětí z předchozí skupiny. Přijato mělo být dalších 200 mladých Korejců ke studiu na výběrových středních školách a stejný počet na školy vysoké. Studenti do Československa přijeli až několik měsíců po válce.“

- Jak slavily korejské děti Vánoce? Ukázkou z Filmového týdeníku (stopáž 5:50–6:45) propojte toto cvičení s cvičením Vánoční změna.

Proč je Velká Británie zemí čaje?

Vzdělávací cíl: Žáci prostřednictvím práce se souborem pramenů a jejich vzájemným uspořádáním podnikají sondu do dějin čaje a formulují historický příběh, stojící za tradičním spojením Velké Británie a čajové kultury.

Klíčová slova: kolonialismus, vztah k minulosti, tvoříme

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ FAKSIMILE A ČETBA TEXTU (5 min.)

Prohlížení faksimile průvodce s pomocí lupy a četba textu.

Žáci by se měli zaměřit na spojitost Velké Británie s čajem. Příběh čaje postrádá v průvodci historický kontext, zdá se, jako by k Británii patřil „od nepaměti“ či „přirozeně“. V rámci cvičení žáci doplní k textu průvodce historický rozměr. Průvodce je také dokladem toho, že spojení Británie s čajem je stále aktuální.

2 PŘIŘAZOVÁNÍ ŠTÍTKŮ (5 min.)

Přiřazování pojmu z nabídky k obrazu pomocí přetahování.

Žáci se snaží porozumět malbě Jamese Tissota Čaj z roku 1872. James Tissot (1836-1902) byl francouzský malíř, který po porážce Francie Pruskem odešel do Londýna, kde maloval zejména žánrové obrazy ze života vyšších vrstev společnosti. Žáci přetahováním klíčových slov do obrazu prozkoumávají možné významové souvislosti tématu čaje. Například k lodím lze připojit nejen popisné pojmy: hluk, práce či bohatství, ale též abstraktnější termíny jako kolonie, kapitalismus či práce. Důležitá je také míra práce s detaily: například slovo „civilizace“ může být přiřazeno žákem k interiéru obecně, nebo úžeji k rukavičkám, které má žena na obraze. Věž za oknem je londýnský Tower. Žáci mohou přiřadit všechna klíčová slova, nebo jen vybraná podle vlastního uvážení. Učitel může připomenout, že i pouhá možnost být zobrazen na obraze či si obraz koupit svědčí o bohatství.

3 INTERPRETACE OBRAZU (5 min.)

Formulování vlastních postřehů vyplývajících z analýzy do textového pole.

Žáci například mohou zaznamenat sepětí obrazu s bohatstvím, důležitost lodí v pozadí nebo rozpoznat Londýn jako město na obraze. V rámci celku cvičení jde spíše o dílčí poznámky, které žáci využijí v posledním kroku.

4 ZKOUMÁNÍ RYTINY (5 min.)

Prohlížení rytiny s pomocí lupy a četba popisky.

Žáci se zde seznamují s pramenem, který má původ mimo Velkou Británii a zachycuje dobový výrobní postup čaje na Srí Lance. Cejlon je dobové označení pro dnešní Srí Lanku, které má původ již v éře portugalské koloniální nadvlády. Srí Lanka je oficiální název státu od roku 1972. Rytina byla otištěna v britském časopise *The Graphic* 7. ledna 1888.

5 POPIS RYTINY (5 min.)

Označování důležitých postav a prvků na rytině a jejich popis.

Žáci označují a popisují prvky, které se týkají produkce čaje. Rytina je rozpůlena pro lepší viditelnost detailů, ale jde o stejný pramen jako v minulém kroku. Učitel může žáky upozornit na prvky koloniální obraznosti: nadřazené postavení lidí (mužů) evropského původu nad obyvateli Srí Lanky. Téma pracovních podmínek nastoluje také bod 2, který zobrazuje kontrolu docházky na plantáži. Anglickojazyčné popisky naznačují, že jde o pohled z britské perspektivy.

6 POSUZOVÁNÍ VÝROKŮ (5 min.)

Posuzování správnosti předkládaných tvrzení formou výběru z možností.

Pro všechna tvrzení lze najít oporu v rytině, případně v dobovém popisku. Po zaškrtnutí všech polí se objeví potvrzení, zda má žák odpovědi správně. Tvrzení, která odpovídají rytině, jsou vyznačena tučně:

- Sběr čaje byla pouze mužská práce.
- **Rytina zobrazuje Srílanské pracovníky v podřízené pozici vůči Britům.**
- **Produkce čaje byla založena zejména ruční prací a využití jednoduchých strojů.**
- Obyvatelé Srí Lanky vlastnili půdu, na které se čaj pěstoval.
- Sklizený čaj se prodal na místním trhu.
- **Rytina byla určena pro Britské čtenářky a čtenáře.**
- **Produkce čaje byla postavena na práci Srílanských obyvatel na čajových plantážích.**
- **O „britské“ čajové kultuře se mluví proto, že Srí Lanka byla v té době Britskou kolonií.**

7 PSANÍ TEXTU PRŮVODCE (10 min.)

Žáci v textovém poli vytváří text průvodce, který by lépe seznamoval s historií čaje.

Psaním textu cvičení vrcholí. Žáci nemusí napsat stejně dlouhý text, jako je v průvodci, ale mohou klást důraz na dodržení žánru turistického průvodce. Je v pořádku, když žáci zapojí pojmy a tvrzení, se kterými se setkali během cvičení (analýza obrazu, výběr správných tvrzení). Práce žáků by měla směřovat například k následujícím formulacím: „Británie je nazývána zemí čaje, protože se čaj dovážel z jejích kolonií“ nebo „Kultura čaje byla spojena s bohatými Brity, ale pěstování čaje záviselo na práci obyvatel Srí Lanky.“ Větší stylizace do žánru průvodce může mít následující podobu: „Až si budete vychutnávat tradiční anglický čaj, nezapomeňte, že na jeho produkci se již od 19. století podíleli prací v obtížných podmínkách obyvatelé Srí Lanky.“

Další možnosti zapojení do výuky:

- a) Cvičení může být ve výuce zapojeno do řady témat. Nabízí se především téma kolonialismu a dekolonizace. V této souvislosti lze s žáky probírat otázky: Jak hodnotíte britské obrazy kolonií a kolonistů? Existují podobné koloniální komodity jako čaj? Analogicky můžeme vyprávět příběh kávy, čokolády či bavlny. V jakých podmínkách se produkuje čaj dnes?
- b) V rámci výuky můžeme zaměřit pozornost na proces rozpadu britského koloniálního panství. Konkrétně se lze věnovat dějinám Cejlonu, který je ilustrativním případem konfliktní dekolonizace. Od druhé poloviny 20. století zde probíhala občanská válka mezi menšinovými Tamily a většinovými Sinhálci.

Proč jezdit bezpečně?

Vzdělávací cíl: Žáci se na základě analýzy fotografií zachycujících akce propagující bezpečnost dopravy zamýšlí nad aspekty každodenního života v 50. letech a promýšlí proměny a vývoj v oblastech techniky, médií, propagace a propagandy.

Klíčová slova: Československo 50. léta, vzdělání, každodennost, vztah k minulosti, formulujeme a ověřujeme hypotézu

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ FOTOGRAFIE (2 min.)

Prohlížení fotografie s pomocí lupy.

2 FORMULOVÁNÍ HYPOTÉZY (3 min.)

Formulování hypotézy ohledně situace, kterou fotografie zachycuje, do textového pole.

Na snímku je zobrazena bezpečnostní kampaň za bezpečnost v dopravě z roku 1950. V této fázi není pro dosažení výsledku cvičení špatně, pokud žáci formulují mylné teze (např. že se jedná o autohavárii). Žáci se také mohou pokusit odhadnout, z jaké doby fotografie pochází.

3 POPIS FOTOGRAFIÍ (8 min.)

Označování důležitých prvků na fotografiích a jejich popis. Četba popisky.

Snímky jsou bohaté na počet prvků. K zodpovězení závěrečných otázek jsou podstatné především automobily, lidé prohlížející si plakáty, velký nápis „Kázeň v dopravě zajišťuje cestu socialismu. Výchovou a výcvikem ke zvýšení dopravní bezpečnosti“, jednotlivé plakáty, lokace akce a na pravé fotografii rozeznatelný znak pětiletky. Popiska doplňuje kontext akce a její dataci.

4 INTERPRETACE PRAMENŮ (7 min.)

Žáci popisují smysl akce a formulují do textového pole odpověď na otázku:

❓ V čem se podle vás osvětová akce liší od podobných kampaní v současnosti?

Závěrečný popis by se měl opírat o předchozí analytickou práci, pomoci může i původní popiska (ve vztahu k vyznačeným prvkům).

Druhá otázka směřuje ke srovnání se současností, otevírá se možnost diskuze, do jaké míry byla akce ovlivněna dobou propagandou. Neexistuje jednoznačná odpověď, propojení s propagandistickým jazykem naznačuje zmínka o hospodářských škodách a napojení na pětiletku.

Další možnosti zapojení do výuky:

Nabízí se srovnání s dnešními bezpečnostními kampaněmi. Např. [Nemyslíš – zaplatíš!](#) (2008).

Proč očišťovali krávy?

Vzdělávací cíl: Žáci formulují hypotézy vysvětlující příčiny jednání zachyceného na fotografii. Otevírají otázky související s dopady studené války na každodenní život obyvatel ČSSR.

Klíčová slova: Československo 70. léta, každodennost, člověk a životní prostředí, dobové perspektivy, formulujeme a ověřujeme hypotézu

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ FOTOGRAFIE (4 min.)

Prohlížení fotografie s pomocí lupy.

Na snímku jsou zaměstnanci JZD Mezno nedaleko Benešova, kteří předvádějí novinářům očistu dojníc od radiace v rámci cvičení civilní obrany. Tato informace není žákům na začátku dostupná. V první fázi jde o dojem ze snímku bez znalosti kontextu.

2 POPIS FOTOGRAFIE (5 min.)

Označování důležitých postav a prvků na fotografii a jejich popis.

Žáci označují postavy čtyř osob v chemických oblecích, mohou komentovat jejich vybavení. Všimají si krav a dalších prvků (hadice, hrazení, kbelíky, holínky s podpatkem). V této fázi nemusí nutně rozpoznat, o co se jedná.

3 FORMULOVÁNÍ HYPOTÉZY (5 min.)

Formulování hypotézy ohledně situace, kterou fotografie zachycuje, do textového pole.

Žáci zatím stále nemají k dispozici popisku, a tak jen volně odhadují, aniž by znali kontext. Učitel podněcuje imaginační žáků. V rámci motivace připouští i humornou reflexi snímku.

Žáci mohou předpokládat, že se jedná o veterinární zásah spojený s nemocí zvířat. V současnosti se v médiích obdobné zprávy vyskytují.

4 ČETBA POPISKY A DOPLNĚNÍ ANALÝZY FOTOGRAFIE (4 min.)

Četba popisky, která osvětluje časové a místní souvislosti. Doplnění popisu ústřední fotografie.

Žáci na základě informací z popisky opravují své hypotézy. Měli by zohlednit kontext studené války spojený s hrozbou jaderného útoku. Žáci by si měli uvědomit, že se jedná o cvičení, které fotografují novináři. Učitel je podněcuje, aby promýšleli příčiny, jež vedly konkrétní JZD a šířeji stát k obdobným aktivitám.

5 INTERPRETACE FOTOGRAFIE (7 min.)

Žáci na základě předchozí analýzy fotografie a popisky odpovídají do textových polí na otázky: ? Proč očišťovali krávy? ? Proč očistu předváděli novinářům?

Žáci se zamýšlejí nad tím, proč byla součástí civilní obrany i ochrana zvířat. Mohou dojít k závěru, že šlo o zajištění zdravotně nezávadných potravin (mléka a masa) v případě válečného konfliktu. Presentace cvičení v médiích souvisela s ideologickým výkladem střetu východního a západního bloku a měla přesvědčit veřejnost o připravenosti Československa na válku.

Další možnosti zapojení do výuky:

- a) *Téma civilní obrany lze vztáhnout ke školnímu prostředí či k rodinné paměti. Učitel může vyzvat žáky, aby s rodiči či prarodiči zavzpomínali na různá cvičení z období před rokem 1989. Stopy obdobných aktivit lze dohledat ve školní kronice či v dobových učebnicích.*
- b) *Problematiku civilní obrany můžeme aktualizovat. Lze diskutovat o připravenosti současné společnosti vůči obdobným hrozbám (únik radiace či chemických látek, teroristický útok).*
- c) *Je možné, že žáci v souvislosti s tématem upozorní na havárii v jaderné elektrárně v Černobylu (1986). Lze připomenout, jak na havárii reagoval tehdejší režim v rámci zajištění zdravotně nezávadných potravin (především mléka). Jako zdroj informací je možné využít materiály [Státního ústavu radiační ochrany](#).*

Proč odčinit Bílou horu?

Vzdělávací cíl: Žáci za pomoci obrazových a textových pramenů rekonstruují okolnosti vzniku pomníku, vysvětlí jeho původní symbolický význam a dokážou rozpoznat účelovost dobové argumentace, na kterou odkazuje (tj. odůvodnění poválečných konfiskací a odsunu jako „spravedlivé“ nápravy důsledků bitvy na Bílé hoře).

Klíčová slova: *důsledky druhé světové války, vzpomínková kultura, propaganda, dobové perspektivy, odhalujeme skrytý záměr pramene*

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ FOTOGRAFIE (2 min.)

Prohlížení fotografie pomníku s pomocí lupy.

2 POPIS FOTOGRAFIE (3 min.)

Označování důležitých prvků na fotografii a jejich popis. Klíčové detaily jsou zvětšeny na fotografiích v doplňkové galerii.

3 FORMULOVÁNÍ HYPOTÉZY (4 min.)

Formulování hypotézy ohledně účelu pomníku do textového pole

(i) Žulový pomník v Malontech byl odhalen 19. května 1946 novými českými osidenci. V horní části nese reliéf s portrétem Edvarda Beneše, na podstavci reliéf se symbolickým výjevem orajícího rolníka a pamětní nápis odkazující k roku 1945.

4 ČETBA TEXTU A OZNAČOVÁNÍ KLÍČOVÝCH PASÁŽÍ I (5 min.)

Prohlížení faksimile zápisu v kronice obce Malonty s pomocí lupy a četba přepisu. Vyznačování pasáží týkajících se okolností vzniku pomníku.

5 INTERPRETACE TEXTU I (5 min.)

Odpovídání na otázky do textových polí na základě předchozí analýzy textu:

❓ Kdo a proč postavil roku 1946 v obci pomník? ❓ Proč byl podle vás v roce 1946 zvolen na pomník nápis „Bílá hora odčiněna“?

6 ČETBA TEXTU A OZNAČOVÁNÍ KLÍČOVÝCH PASÁŽÍ II (5 min.)

Četba úryvku projevu ministra výživy Václava Majera z manifestace na Bílé hoře roku 1945. Žáci označují v textu pasáže charakterizující pobělohorské období a období nacistické okupace.

Na tomto slidu žáci přecházejí od zkoumání samotného pomníku k poznávání historického kontextu doby, v níž byl postaven. Učitel by měl žáky na tento posun v průběhu práce upozornit, popř. jej společně s nimi blíže reflektovat.

7 INTERPRETACE TEXTU II (5 min.)

Odpovídání na otázky do textového pole na základě předchozí analýzy textu:

❓ O čem se ministr snažil přesvědčit čtenáře? Jaké podobnosti mezi situací po Bílé hoře a nacistickou okupací v projevu zdůraznil?

Žáci by si měli uvědomit vztah, který autor textu účelově konstruuje mezi dvěma časově vzdálenými epochami tím, že je popisuje podobnými pojmy s důrazem na všeobecný úpadek (národní porážka, nešťastná doba našich národních dějin, temno, poroba), nečeský původ a násilné jednání nových majitelů půdy (hordy cizáků, loupily a zabraly, uloupení půdy našim zemědělcům Němci a Maďary, zničit, vyhladit).

8 KONTEXTUALIZACE POMNÍKU (8 min.)

Zkoumání pramenů v doplňkové galerii. Revidování původní odpovědi na otázku:

❓ Proč byl podle vás v roce 1946 zvolen na pomník nápis „Bílá hora odčiněna“?

(i) Materiály v galerii zprostředkovávají další souvislosti pro hlubší interpretaci pomníku. Portrét E. Beneše odkazuje na úlohu prezidenta v poválečné realizaci vysídlení českých Němců a na vládní dekrety o konfiskaci jejich půdy, které potvrdil svým podpisem. Tradiční motiv orače byl využit na dekretech o vlastnictví půdy, které byly během roku 1946 slavnostně předávány novým osídlencům v pohraničních obcích.

Žáci by měli být schopni ve své odpovědi na základě získaných informací odhalit účelovost a ahistoričnost argumentu, na který pomník odkazuje: Zažitý negativní obraz Bílé hory jako celonárodní tragédie byl po skončení války využit k odůvodnění rozsáhlých majetkoprávních postihů vůči německému a maďarskému obyvatelstvu coby přirozené a spravedlivé nápravy údajných křivd utrpěných před mnoha staletími.

9 INTERPRETACE PRAMENŮ (8 min.)

Žáci na základě předchozí analýzy a interpretace pramenů odpovídají do textových polí na otázky: ❓ Co pomník podle vás připomíná dnes? ❓ Kdybyste měli možnost pomník upravit, co byste na něm změnili a proč?

Otázky žáky záměrně nevedou k jediné správné odpovědi, ale ke zformulování a zdůvodnění vlastního názoru na původní sdělení, které pomník nese, a na jeho význam ve změněném kontextu současného veřejného prostoru.

Proč přejmenovali ulice?

Vzdělávací cíl: Žáci na základě srovnání map Varnsdorfu z let 1941 a 1945 a analýzy dobových dokumentů dokážou popsat obecnější příčiny a motivace, které vedly k poválečnému přejmenování místních ulic.

Klíčová slova: *důsledky druhé světové války, migrace, symboly, příčiny a důsledky, porovnáváme prameny*

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ MAP (2 min.)

Prohlížení map s pomocí lupy a četba popisek.

V obou případech se jedná o identickou centrální část města Varnsdorfu. Popisky poskytují žákům základní informaci, že první mapa pochází z roku 1941 a druhá 1945.

(i) Překlad popisky z němčiny je identický s českou verzí a umožňuje vyvodit závěr, že autorem obou map je tatáž osoba, respektive (stavební) úřad.

2 SROVNÁVACÍ POPIS MAP (5 min.)

Označování důležitých prvků na mapách a jejich srovnávací popis.

Žáci červeně označují, v čem se mapy liší (jazyk, barevné provedení - v české verzi jsou barevnými liniemi zvýrazněny hranice městských obvodů), a modře, co mají mapy společného (uliční síť a půdorysy objektů, další zeměpisné prvky, např. říčka Mandau/Mandava). Všechny označené prvky popisují.

3 ROZŘAZENÍ ŠTÍTKŮ (5 min.)

Třídění vybraných názvů ulic z české mapy do tří skupin pomocí přetahování.

Žáci si přečtou seznam patnácti ulic ve Varnsdorfu přejmenovaných roku 1945 a rozdělí je do tří skupin po pěti podle toho, co mají podle nich společného. Pro rozklíčování významu některých názvů (maršál Koněv, 5. květen) mohou využít internet.

4 INTERPRETACE ŠTÍTKŮ (5 min.)

Zdůvodnění třídění názvů ulic do textových polí.

Žáci v textových polích u každé ze tří skupin zdůvodní princip, podle něhož se rozhodli názvy rozdělit. Obecně lze rozlišit tyto tématické okruhy:

- *názvy odkazující na osobnosti a události související s koncem druhé světové války, osvobozením a obnovou státu: náměstí Dr. Eduarda Beneše, třída Maršála Koněva, Partyzánů, třída 5. května, třída Generalissima Stalina;*
- *názvy odkazující na česká a slovenská města, z nichž do Varnsdorfu po válce přicházeli čeští a slovenští osídlenci - Bratislavská, Budějovická, Mladoboleslavská, Pardubická, Znojemská;*
- *názvy odkazující k významným osobnostem českých dějin - Husova, Jiřího z Poděbrad, Palackého, třída Boženy Němcové, Tyršova.*

5 ZKOUMÁNÍ DALŠÍCH PRAMENŮ A INTERPRETACE PRAMENŮ (8 min.)

Žáci zkoumají prameny v doplňkové galerii a odpovídají do textových polí na otázky: ? Proč v roce 1945 ve Varnsdorfu přejmenovali ulice? ? Proč ulice přejmenovali zvoleným způsobem?

Žáci si přečtou dobové prameny a prostudují tabulku s údaji o počtu obyvatel města a podílu německého obyvatelstva. Spojí si dobovou poptávku po nové (české) mapě města s vysídlením Němců, kteří tvořili do roku 1945 téměř 90% obyvatel města, potažmo s koncem druhé světové války a jako důsledek úředně nařízeného „odněmčení“ místních jmen.

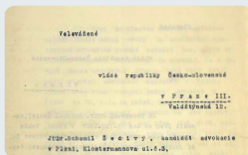
Žáci mohou dojít k závěru, že změna jmen není nahodilá, ale české vedení města jí sledovalo symbolické cíle, a to hned v několika rovinách. Jednak měly ulice upomínat na události a osobnosti související s vítězně vybojovanou válkou pro Československo, jednak odkazovat na města v českém vnitrozemí a na Slovensku, odkud do města přicházeli tzv. osídlenci, aby nahradili německé obyvatelstvo. Identitotvornou funkci měl zajistit i výběr názvů, který odkazoval na významné osobnosti z českých dějin, mj. z období národního obrození.

Další možnosti zapojení do výuky:

Učitel může žákům zadat další otázky k rozvinutí tématu, např. zda byla změna německých jmen po válce ve Varnsdorfu a jinde v českých zemích důsledná. Jako zjevný protiargument se nabízí jméno města, které doznalo změny jen polovičatě (Warnsdorf na Varnsdorf). Přitom součástí cvičení je oběžník Zemského národního výboru z června 1945, který přejmenování nařizuje. Taktéž jsou doloženy návrhy na změnu názvu města, např. na Stráž nad Mandavou, Varnočice nebo Varnotice (s odkazem na hornolužickosrbský název města Warnočicy) a po únoru 1948 na Gottwaldova stráž nebo Punčochov (město platilo ve své době za největšího producenta nylonových punčoch nejen v Československu). Nabízí se nechat žáky vyslovit hypotézy, proč k přejmenování města nedošlo. Lze se domnívat, že převážilo pragmatické hledisko. Příliš výrazná změna s sebou nesla řadu komplikací zvláště administrativního rázu. V tomto ohledu ostatně nebyla doporučována změna příjmení ani veřejně exponovaným osobám (typicky Klement Gottwald, po kterém byl ovšem přejmenován Zlín na Gottwaldov).

Učitel může odkázat na řadu příkladů, kde došlo k přejmenování německých nebo německy znějících jmen měst a obcí (Frývaldov/Freiwaldau na Jeseník, Falknov/Falkenau na Sokolov atd.).

Učitel se může ptát i obecněji, zda žáci znají jiný příklad přejmenování města nebo obce v ČR, případně je vyzvat k pátrání po předválečných názvech obcí v regionu.

Proč řešit židovskou otázku?

Vzdělávací cíl: Žáci v textu žádosti z období druhé republiky identifikují antisemitskou argumentaci, interpretují a hodnotí ji z hlediska dobových souvislostí. Na závěr porovnávají možnost diskutovat a řešit sociální problémy bez ideologických předsudků, stereotypů či představ odtržených od skutečnosti.

Klíčová slova: národnostní problémy ČSR, antisemitismus, příčiny a důsledky, odhalujeme skrytý záměr pramene

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ FAKSIMILE (5 min.)

Prohlížení faksimile dopisu s pomocí lupy a četba přepisu.

2 POROZUMĚNÍ TEXTU (5 min.)

Odpovídání na otázky do textových polí: ? Co trápí dr. Šedivého? ? Jaké má požadavky? V průběhu diskuse lze formulovat příčiny, které Šedivého k zaslání žádosti vedly.

Žáci mohou postřehnout, že se jedná o žádost adresovanou přímo vládě a že jejím předmětem je „řešení židovské otázky“. Dr. Šedivý argumentuje svým českým původem, chudobou a pracovitostí. Není však jasné, jak si představuje řešení situace.

3 ČETBA TEXTU A OZNAČOVÁNÍ KLÍČOVÝCH PASÁŽÍ I (5 min.)

Označování tří výrazů, které vyjadřují vlastnosti a činnosti, jež autor přičítá Židům (oranžově), a tří výrazů, s jejichž pomocí autor popisuje sám sebe, potažmo Čechy (žlutě). Diskuse nad odůvodněním žádosti.

- Žáci mohou postřehnout důraz na cizí původ (přišli odjinud), bohatství (majetkově silní), příklon k německé (národnosti německé), prosperitu na úkor Čechů (jsou dobře živi z peněz plzeňských českých lidí), slabý vztah k češtví (Čechy nebyli a ani se jimi nikdy necítili).
- Žáci mohou označit důraz na češtví a chudobu (v české Plzni, případně českého, nemajetného kandidáta), dělnický původ (syna vdovy po dělníku, obětmi chudé matky vdovy), pocit ohrožení (budu v budoucnosti bez existence).

4 ANALYTICKÁ TABULKA (5 min.)

Vyplňování analytické tabulky s předznačenými výrazy z předchozího kroku. K vlastnostem přisuzovaným Židům se doplňují související charakteristiky autora dopisu.

Tabulka zaměřuje pozornost žáků na konstruování obrazů nás a těch druhých.

Vlastnosti a činnosti připisované Židům	Vlastnosti a činnosti připisované Šedivému
přišli odjinud	v české Plzni
majetkově silní	nemajetného kandidáta
jsou dobře živi	budu v budoucnu bez existence

5 ČETBA TEXTU A OZNAČOVÁNÍ KLÍČOVÝCH PASÁŽÍ II (10 min.)

Četba textu historika, který osvětluje historických souvislostí. Označování pasáží, které popisují vztahy Čechů s Židy v době vzniku dopisu.

Argumenty právníka Šedivého nebyly vedeny jen otázkou zajištění vlastní existence, ale také situací před druhou světovou válkou. Např. tvrzení „Výhled do budoucnosti je nyní za daného stavu pro mne jasný a hrozný“ je možné doplnit odkazem na politickou krizi, kampaně hrozící nebezpečím uprchlíků, hrozbu války a související nejistotu. Pod tímto tlakem se zesiluje národnostní citění a souběžně i negativní obrazy druhých. Šedivý by přivítal politickou změnu („nezmění-li se poměry“), což může odrážet dobový příklon k autoritativnímu způsobu vládnutí. Vhodnými výstupy jsou i otázky, např.: „Odkud a kdy přišli majetní Židé do Plzně?“

6 INTERPRETACE PRAMENŮ (15 min.)

Žáci na základě předchozí analýzy pramenů odpovídají do textových polí na otázky: ? Co dopis vypovídá o vztazích mezi Čechy a Židy v období druhé republiky? ? Na co byste se chtěli zeptat dr. Šedivého?

Důležité je především to, aby žáci odkazovali k dopisu jako k historickému prameni. V první otázce mají žáci v ideálním případě propojit porozumění textu dopisu a historický kontext z textu historika. Mohlo by také zaznít, že situace uprchlíků je v dopise ideologizována a není vnímána jako sociální problém. Otázku můžeme rozvíjet například dotazem: „Co můžeme žádat po státu?“ Vládu můžeme například žádat o to, aby uprchlíky podpořila jiným způsobem a rozmístila je rovnoměrně v celé zemi. Druhá otázka dává žákům prostor vyjádřit vlastní postoj k žádosti Bohumila Šedivého a k tématům s ní spojeným. Důležité není ani tak množství otázek, jako schopnost žáka či žákyně pojmenovat témata, která jsou s dopisem spojena.

Proč seděli ve škole?

Vzdělávací cíl: Žáci se na základě analýzy fotografie večerního kurzu ruštiny z roku 1949 zamýšlejí nad významem, jaký měly celospolečenské změny v poúnorovém Československu v každodenním životě lidí.

Klíčová slova: Československo 50. léta, vzdělání, propaganda, každodennost, dobové perspektivy, formulujeme a ověřujeme hypotézu

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ FOTOGRAFIE (3 min.)

Prohlížení fotografie s pomocí lupy.

2 POPIS FOTOGRAFIE (3 min.)

Označování důležitých postav a prvků na fotografii a jejich popis.

Žáci mohou označit např. místo (školní třída), jednotlivé části vybavení (tabule, nástěnná tabule s písmeny ruské abecedy, vyzdobené obrazy Stalina a Gottwalda, kříž, portrét Stalina s letopočty 1879–1949 a oslavným nápisem, pokojové rostliny, klobouk na stole), postavy (učitel, „žáci“ v lavicích). Na základě letopočtu mohou snímek datovat. Letopočty pod Stalinovým portrétem upomínají na jeho 70. narozeniny, které se v ČSR i dalších státech východního bloku staly předmětem masových oslav (skutečným datem politikova narození byl nicméně rok 1878).

3 FORMULOVÁNÍ HYPOTÉZY (4 min.)

Formulování hypotézy ohledně situace, kterou fotografie zachycuje, do textového pole.

4 ČETBA POPISKY A DOPLNĚNÍ ANALÝZY FOTOGRAFIE (5 min.)

Četba popisky, která osvětluje časové a místní souvislosti. Doplnění popisu ústřední fotografie.

Žáci by měli reflektovat změnu, kterou do všedně vyhlížející situace učitele a žáků vnáší zjištění, že v lavicích sedí dospělí lidé.

5 INTERPRETACE FOTOGRAFIE (10 min.)

Žáci na základě předchozí analýzy fotografie a popisky odpovídají do textových polí na otázky: ? Proč dospělí seděli ve škole? ? Co byste se o situaci nebo fotografii chtěli ještě dozvědět?

Analýza fotografie může u žáků vyvolat doplňující otázky, které učitel může dále rozvíjet, popř. vztáhnout k současnému kontextu. Proč bylo v poúnorovém Československu výhodné ovládat ruský jazyk? Z jakých důvodů se

..... učíme cizí jazyky dnes? Které jazyky se na školách vyučují nejčastěji a proč?

..... Žáci by si měli uvědomit zejména dobovou podmíněnost výuky ruského jazyka spojenou s geopolitickými změnami po roce 1945, resp. 1948 (ČSR jako součást sovětské sféry vlivu; Sovětský svaz jako světová velmoc, osvoboditel Československa a stát, s nímž poválečná ČSR přímo sousedila; dobový všeobecný důraz na rozvíjení pozitivních vztahů mezi oběma státy).

..... Učitel může pozornost žáků dalšími otázkami obrátit i k účelu samotné fotografie: Proč byl ve třídě přítomen fotograf? Proč byla fotografie pořízena?

Další možnosti zapojení do výuky:

V návaznosti na sdělení dobového textu lze situaci na fotografii vztáhnout i k lokální či rodinné paměti. Žáci mohou pátrat ve vzpomínkách rodiny či místní kronice, zda podobné vzdělávací a jazykové kurzy probíhaly také v jejich obci, popř. jak byly vnímány.

Proč vydali známku?

Vzdělávací cíl: Žáci naleznou vztah mezi fotografií československých legionářů během bitvy u Zborova a známkou vydanou k výročí bitvy. Žáci pojmenují důvody vydání známky.

Klíčová slova: první světová válka, ČSR vzpomínková kultura, dobové perspektivy, porovnáváme prameny

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ ZNÁMKY (2 min.)

Prohlížení známky k 20. výročí bitvy u Zborova s pomocí lupy a četba popisky.

Seznámení s kompozicí známky. Údaj „Zborov 1917-1937“ odkazuje k lokaci a dataci bojové události (malé město na dnešní západní Ukrajině, 1917) a k roku, ve kterém byla známka vydána (1937).

2 ZKOUMÁNÍ DALŠÍCH PRAMENŮ A POPIS ZNÁMKY (5 min.)

Zkoumání pramenů v doplňkové galerii s pomocí lupy. Vyznačování prvků známky, které souvisí s historickou událostí, jež je na ní znázorněna.

Žáci označují a popisují důležité prvky v kompozici známky. Ústřední místo zabírají tři postavy českých a/nebo slovenských legionářů v ruských uniformách. Nacházejí se v situaci, kdy se nejspíše skončil boj. Voják, který vystupuje v popředí skupinky, drží v ruce ruční granát, na bodáku pušky má zavěšenou vlajku, která je oficiální zástavou Čech. Tzv. bikolóra se objevuje i jako stuha na čapkách vojáků.

3 PŘIŘAZOVÁNÍ ŠTÍTKŮ I (5 min.)

Přiřazování charakteristik z nabídky na odpovídající místa v kompozici známky pomocí přetahování.

Žáci volí tři ze sedmi postav, které muži na známce zaujmají nebo se v nich nacházejí. Přesouvají jednotlivé postoje ke gestům, pohledům, držení těla nebo rukám mužů podle toho, kde je podle nich daná vlastnost nejvýrazněji znázorněna. Smyslem úkolu je zacílit analýzu známky ke způsobům zobrazení, které jsou pro ni typické: muži hrdinně vybojovali svůj boj, ale zůstávají ostražití a připraveni k dalšímu boji. Zároveň projevují podporu druhovi, který leží (snad smrtelně raněn) na zemi.

4 PŘIŘAZOVÁNÍ ŠTÍTKŮ II (5 min.)

Přiřazování charakteristik z nabídky na odpovídající místa v kompozici fotografie pomocí přetahování.

Žáci přesouvají stejné postoje k výrazům a postojům jednotlivých mužů na fotografii. Smyslem úkolu je přivést žáky ke zjištění, že v případě dokumentárního záběru skutečných vojáků, kteří bojovali u Zborova, není snadné dané kategorie přiřadit, případně je to nemožné.

5 ČETBA TEXTU A OZNAČOVÁNÍ KLÍČOVÝCH PASÁŽÍ (5 min.)

Označování pasáží týkajících se důvodů vydání známky. Zkoumání pramenů v doplňkové galerii.

S pomocí analýzy textů žáci získávají a třídí kontextuální informace o bitvě u Zborova (1917) a aspektech jejího připomenutí/zobrazení na výroční známce (1937).

6 INTERPRETACE PRAMENŮ (7 min.)

Žáci na základě předchozí analýzy pramenů odpovídají do textových polí na otázky: ? V čem se liší známka a fotografie? ? Proč vydali známku?

Za zodpovězenou lze první otázku považovat v případě, pokud žák odliší, že fotografie zachycuje reálnou situaci a známka je její účelovou stylizací. Ve druhé odpovědi by měl být schopen spojit vydání známky s výročím bitvy a potřebou demonstrovat bojeschopnost Československé republiky v době, kdy rostlo její ohrožení ze strany sousedních států.

Další možnosti zapojení do výkladu:

Učitel může upozornit žáky na skutečnost, že v souvislosti s 20. výročím bitvy u Zborova byl v Československu v roce 1938 uveden do kin film Zborov (režie Josef Alfred Holman a Jiří Slavíček). Plakát, který tento film inzeruje, se tak může stát dalším pramenem, do kterého jsou kódovány významy bitvy pro Čechy a Slováky v období intenzivní hrozby pro Československo ze strany sousedních států.

Proč vydávali Můj boj?

Vzdělávací cíl: Žáci se prostřednictvím práce zejména s textovými prameny seznámí s českými vydáními knihy Adolfa Hitlera a zejména s polemikou, která vznikla kolem posledního vydání v roce 2000. Na základě přečtených textů se žáci zamyslí nad etickými konsekvencemi vydávání Hitlerovy knihy a nad atmosférou české společnosti na přelomu tisíciletí.

Klíčová slova: problémy současného světa, rasismus, propaganda, vztah k minulosti, diskutujeme

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ KNIŽNÍCH OBÁLEK (2 min.)

Prohlížení trojice obálek pomocí lupy a četba popisek.

Obálky jsou seřazeny chronologicky a zahrnují všechna českojazyčná vydání knihy Adolfa Hitlera Můj Boj. Kniha vyšla poprvé v Německu ve dvou dílech: první vyšel v roce 1925, druhý o rok později.

2 ANALÝZA KNIŽNÍCH OBÁLEK (3 min.)

Označování důležitých prvků na obálkách a jejich popis.

Žáci označují a popisují rozdíly mezi obálkami. Žáci by měli zaznamenat rozdíly mezi užitím portréту Adolfa Hitlera a také použití svastiky u posledního vydání. U druhé obálky si mohou všimnout nápisu, že jde o komentované vydání. Popisky žákům naznačují, že první dvě vydání vyšla s odborným komentářem.

3-5 ČETBA TEXTŮ A OZNAČOVÁNÍ KLÍČOVÝCH PASÁŽÍ (15 min.)

Označování pasáží, které obsahují důležité informace o tom, jakým způsobem byla kniha vydána.

- U prvního článku by si žáci měli všimnout, že jde o zkrácené a kriticky okomentované vydání. Recenze navíc vyznívá kladně.
- U druhého článku by žáci měli zvýraznit zejména pozici překladatele (germanista a přeživší holocaustu) a skutečnost, že vydání je krácené.
- U třetího článku by žáci měli zaznamenat, že jde o úplné nekomentované vydání, které od počátku budilo kontroverzi.

6 ANALYTICKÁ TABULKA A SHRNUTÍ ANALÝZY (5 min.)

Zaznamenávání charakteristik jednotlivých vydání a jejich vzájemných rozdílů do textových polí.

Žáci stručně shrnují rozdíly mezi vydáními, které zjistili v předchozích krocích. Zde je vhodné místo pro zastavení práce a společnou reflexi historického kontextu vydání knihy. Do jaké situace vstupovalo vydání z roku 1937? Proč nevyšel Můj boj v období socialismu?

7 ZKOUMÁNÍ DALŠÍCH PRAMENŮ (5 min.)

Zkoumání pramenů v doplňkové galerii a zaznamenávání nových informací do textového pole.

Oba texty vznikly jako reakce na vydání Mého boje v roce 2000 a shrnují všechny podstatné argumenty tehdejší diskuse. Učitel může zdůraznit význam prvního textu, který shrnuje průběh a výsledek celého sporu.

8 ŠKÁLOVÁNÍ KLÍČOVÝCH ARGUMENTŮ (5 min.)

Zvětšování či zmenšování argumentů dle toho, jak žáci hodnotí spor o vydání knihy ze současné perspektivy.

Zvětšování a zmenšování konkrétních výrazů funguje jako interaktivní nástroj, který podporuje analýzu sporu. Žáci si při klikání na výrazy ujasňují, které argumenty jsou z jejich pohledu důležité.

9 INTERPRETACE SPORU (5 min.)

Žáci odůvodňují své rozhodnutí z předchozího kroku a odpovídají do textového pole na otázku: Co spor o vydání knihy Můj boj může vypovídat o české společnosti v době kolem roku 2000?

Na základě závěrečné otázky lze s žáky rozvíjet následující aspekty vývoje české společnosti po roce 1989: extremismus a neonacismus, etika podnikání, obraz ČR v zahraničí, hranice svobody slova, cenzura. V testování žáci často označovali různé způsoby redakce knihy automaticky za cenzuru. Doporučujeme proto věnovat pozornost tomu, co si žáci pod tímto pojmem představují a jaký je rozdíl mezi redakcí a cenzurou. Do práce lze také zahrnout informace o vydání Mého boje v zahraničí. Například v Německu vyšlo komentované vydání v roce 2016, velmi rychle se vyprodalo a také čelilo kritikám či distancování se ze strany různých organizací.

Proč vystavovali obraz T. G. Masaryka?

Vzdělávací cíl: Žáci identifikují a popíší symbolické významy spojené s postavou T. G. Masaryka. Na základě úryvku z dobové kroniky zjistí a vlastními slovy vysvětlí, jak vnímala veřejně vystavený Masarykův portrét společnost v roce 1968.

Klíčová slova: Československo 60. léta, symboly, vzpomínková kultura, dobové perspektivy, hledáme klíčové detaily

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ OBRAZU (5 min.)

Prohlížení jezdeckého obrazu T. G. Masaryka s pomocí lupy a četba popisky.

2 POPIS OBRAZU (5 min.)

Označování důležitých prvků na obraze a jejich popis. Četba rozšířené popisky.

Žáci mohou označit tyto prvky: místo a objekt v pozadí (obecně zámek či zámecká zahrada, konkrétně Lány), roční doba (podzim), kůň, pěšina, strom, prezident Masaryk a jeho oděv (čapka furažka, rajtky, jezdecké boty, rukavice), technika malby atd. Mohli by si povšimnout rozměrů obrazu.

3 ČETBA TEXTU A OZNAČOVÁNÍ KLÍČOVÝCH PASÁŽÍ (5 min.)

Četba textu z lánské kroniky a označování pasáží, které se týkají obrazu.

Text pochází z lánské obecní kroniky z roku 1968. Žáci v něm mohou označit několik informací: kdy a kde byl obraz vystaven, kdo byl jeho autorem, jaké měl rozměry. Případně vyznačují i předměty, které byly vystaveny spolu s obrazem (jezdecký oblek). Zmínka o velké návštěvnosti (statisíce lidí) podněcuje zamyšlení nad významem T. G. M. pro společnost v roce 1968.

4 INTERPRETACE PRAMENŮ (15 min.)

Žáci na základě předchozí analýzy pramenů odpovídají do textových polí na otázky: **?** Jaké vlastnosti prezidenta obraz zdůrazňuje? **?** Čím mohl oslovit veřejnost v roce 1968?

Žáci mohou najít: Masaryk je ukázán jako vážný, důstojný muž, voják. Jezdecký portrét je tradičně spojován s postavou panovníka. Malba ukazuje patriarchální obraz vůdce - prezidenta osvoboditele, který je starostlivý a upírá pohled na diváka. Učitel může doplnit další informace: obraz byl pořízen pro účely reprezentace, byl reprodukován jako pohlednice, a sloužil tak ke komunikaci politických témat s širokou veřejností. Zápis z kroniky si žáci v ideálním případě spojí s historickým kontextem roku 1968 a snahou o demokratizaci socialismu. Uvědomí si, že Masaryk byl jedním ze symbolů dobového úsilí o reformu politiky.

Dobovou veřejnost mohl oslovit jako připomínka slavné minulosti, doklad demokratických tradic národa, zosobnění hodnot, jež si občané spojovali s probíhající reformou socialismu.

Další možnosti zapojení do výuky:

- a) *Analýzu obrazu lze podpořit srovnáním s fotografickou technikou a otázkou, v čem se malba liší od fotografie a proč asi monumentální plátno vzniklo.*
- b) *Učitel může obrátit pozornost k současné politické kultuře a reflektovat, jak jsou zobrazování nejen prezidenti ČR, ale i další politici i mimo české prostředí. Obraz T. G. M. může posloužit jako výchozí srovnávací plocha.*

Proč vytvářeli mapu?

Vzdělávací cíl: Žáci získají konkrétnější představu o obsahu pojmu pětiletka a povaze socioekonomických změn v Československu 50. let (proces industrializace, centrálně plánovaná výstavba). Na obecnější rovině mohou reflektovat roli mapy jako ideologického nástroje a média, které umožňuje reprezentovat územní celek (město, region, stát) za pomoci vizuálních emblémů a symbolů.

Klíčová slova: Československo 50. léta, propaganda, symboly, dobové perspektivy, hledáme klíčové detaily

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ MAPY (5 min.)

Prohlížení mapy s pomocí lupy.

2 POPIS MAPY (5 min.)

Označování regionu, z něhož žáci pochází, a popis jednotlivých prvků, kterými je na mapě charakterizován.

Mapa jako celek obsahuje mnoho prvků a detailů, proto pozornost žáků v této fázi popisu soustředíme pouze na její vybranou část. Pojem „region“ lze žákům podle potřeby konkretizovat jako kraj, okres, město s nejbližším okolím apod.

Učitel může žáky upozornit na původní legendu na dolním okraji mapy, kterou mohou při popisu jednotlivých prvků využít.

3 ŠKÁLOVÁNÍ KLÍČOVÝCH VÝRAZŮ (5 min.)

Zvětšování a zmenšování vybraných pojmů podle toho, nakolik výstižně podle žáků charakterizují Československo zobrazené na mapě.

Zvětšování a zmenšování umožňuje žákům vybrané pojmy uspořádat podle důležitosti a usnadňuje zodpovězení navazující otázky na slidu 4.

Žáci by měli posoudit důležitost jednotlivých prvků, které mohou na mapě nalézt (učitel může na některé upozornit): města reprezentovaná černými siluetami historických objektů, výtvarně pojednané přírodní a folklórní motivy, mřížka na pozadí s vyobrazeními zvířat, plodin a pracovních nástrojů, významově bohatý emblém v pravém horním rohu (číslice 5 v ozubeném kole s nápisem ČSR, srp a kladivo, lipové ratolesti s trikolorou).

4 INTERPRETACE TÉMATU MAPY (3 min.)

Žáci na základě předchozí analýzy mapy odpovídají do textového pole na otázku: **?** Co mapa vypovídá o tehdejší Československu?

Žáci mohou formulovat hypotézy k tématu, které mapa reprezentuje, a k záměru jejích autorů.

5 ČETBA POPISKY (3 min.)

Mapa je doplněna o vydavatelské údaje, které přinášejí nové informace.

(i) *Mapa Velké stavby druhé pětiletky o rozměrech 101 x 54 cm byla vydána v prosinci 1956 v Praze pro Ministerstvo školství a kultury. Autorem výtvarného řešení byl P. Béza.*

(i) *Druhý pětiletý plán (pětiletka) – centrálně řízený hospodářský plán realizovaný v Československu v letech 1956–1960 s cílem dokončit přeměnu ekonomiky do „socialistické“ podoby. Zahrnoval zejména intenzivní budování těžkého průmyslu a energetiky (hydroelektrárny), pokračující kolektivizaci zemědělství a výstavbu bytů. Mapa zobrazuje přehled těchto chystaných záměrů.*

6 INTERPRETACE ÚČELU MAPY (10 min.)

Žáci na základě předchozí analýzy mapy a popisky odpovídají do textového pole na otázky: ? Proč Ministerstvo školství a kultury vytvořilo tuto mapu?

? Kdo a k jakému účelu ji mohl používat?

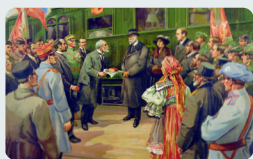
Žáci mohou formulovat řadu odpovědí, z nichž žádná nemusí být automaticky chybná (propagační materiál, učební pomůcka, suvenýr, plakát apod.). Měli by reflektovat zejména vztah mezi atraktivním vizuálním zpracováním mapy a jejím ideologicky podmíněným tématem.

(i) *Na základě názvu, vydavatele, rozměrů a výrazného výtvarného ztvárnění lze dovodit, že mapa byla využívána jako propagační, vzdělávací a agitační pomůcka určená zejména pro školní a podnikové nástěnky, popř. osvětové přednášky na školách, v závodech apod.*

V návaznosti na obsah odpovědí může učitel pokládat rozvíjející otázky: Proč bylo tehdejší Československo znázorněno na mapě právě tímto způsobem? Co se tehdejší žáci měli za pomoci takové mapy dozvědět?

Další možnosti zapojení do výuky:

- Učitel může dalšími otázkami posílit regionální kontext cvičení. Jak významnou pozici zaujímal ve zobrazených plánech náš region, naše město? Kterým regionům či městům byla věnována největší pozornost a proč?*
- Učitel může doplňujícími otázkami reflektovat médium tematické mapy. V rámci navazující aktivity mohou žáci vytvářet vlastní symbolickou mapu republiky či svého regionu. Můžeme se s podobným typem mapy setkat v současnosti, popř. v jakém kontextu? Jakými symboly byste charakterizovali dnešní Českou republiku a proč?*

Proč vznikl školní obraz?

Vzdělávací cíl: Žáci si uvědomí symbolické významy spojené s návratem T. G. Masaryka do Československa v roce 1918. Získají kritický odstup od informací zprostředkovaných školním obrazem.

Klíčová slova: vznik ČSR, vzdělání, symboly, vztah k minulosti, porovnáváme prameny

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ FOTOGRAFIÍ (5 min.)

Prohlížení fotografií s pomocí lupy a četba popisek.

2 POPIS FOTOGRAFIÍ (5 min.)

Označování důležitých prvků na fotografiích a jejich popis. Četba rozšířených popisek.

Žáci nemohou přímo identifikovat postavy na snímku, učitel jim poskytne podpůrné informace. První snímek z Horního Dvořiště zachycuje T. G. Masaryka s dcerou Olgou a synem Janem. V levé části fotografie stojí francouzský vyslanec Clement Simon (s knírkem), v pravé legionář s furažkou Jan Šeba (na druhém snímku stojí nad prezidentem). Na druhé fotografii dominuje muž v uniformě, italský generál Luigi Giuseppe Piccione. Zády k objektivu stojí starosta Tábora Klos. Muž v pozadí nebyl dosud identifikován.

Objekty: žáci mohou zohlednit místo (nádraží), železniční vagón, lampy.

Details: žáci si mohou všimnout např. proměn oblečení (Olga Masaryková má nejprve čepici, posléze klobouk).

3 ZKOUMÁNÍ ŠKOLNÍHO OBRAZU (5 min.)

Prohlížení obrazu s pomocí lupy a četba popisky.

4 SROVNÁNÍ OBRAZU S FOTOGRAFIEMI (5 min.)

Hledání rozdílů mezi školním obrazem a fotografiemi a jejich popis.

Obraz propojuje oba výjevy na fotografiích, ačkoliv zachycují různá místa. Lze určit konkrétní jedince (Jan Masaryk, Olga Masaryková, Piccione, Simon, Šeba) a navíc skupiny osob. Obraz zachycuje přítomnost sokolů, železničářů, legionářů z Francie (modré barety) a Itálie (klobouky s péry), politiků a ženu v kroji. Zajímavý detail představují vlajky. Scéna je rozšířena o vítání chlebem a solí.

Žáci v rámci analýzy zjistí, že školní obraz obsahuje daleko větší množství postav a dalších detailů.

5 INTERPRETACE PRAMENŮ (10 min.)

Žáci na základě předchozí analýzy a srovnání fotografií a školního obrazu odpovídají na otázky do textových polí: ? V čem se změnilo vyznění scény na školním obraze? ? K čemu mohl obraz sloužit ve školní výuce?

Obraz působí více reprezentativně. Obsahuje klíčové osoby a skupiny doplněné o důležité detaily (vítání chlebem a solí, přítomnost vlajek).

Žáci by si měli klást otázku, proč byly fotografie v kontextu školy nahrazeny speciálním obrazem, přestože událost ukazuje více realisticky. V rámci výuky sloužil obraz jako pomůcka pro reprodukci velkého příběhu národních dějin. Výjev zachycuje konkrétní situaci (Masaryk v Horním Dvořišti), ale zároveň symbolickou událost, jež faktickou obrazností scény přesahuje (konec monarchie, začátek nové éry republiky, návrat prezidenta osvoboditele do vlasti, jednota národa). Obraz nesloužil jen k zapamatování faktů, ale byl též prostředkem osvojení národní identity a sdílení odpovídajících hodnot.

Další možnosti zapojení do výuky:

Učitel může využít přesah k mediální výchově. V době internetu a nových médií se žáci často setkávají s tím, že jsou informace šířeny s pomocí obrazů a že často dochází k účelovým úpravám zobrazení. Podněcuje žáky, aby uvedli příklady obdobných situací jako se školním obrazem.

Proč zasedali?

Vzdělávací cíl: Žáci na základě analýzy fotografie a doplňkových pramenů vztahujících se k odvodu branců základní vojenské služby v roce 1970 pochopí princip a význam tohoto jevu (nejen) v období státního socialismu.

Klíčová slova: Československo 70. léta, každodennost, dobové perspektivy, formulujeme a ověřujeme hypotézu

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ FOTOGRAFIE (3 min.)

Prohlížení fotografie s pomocí lupy.

2 POPIS FOTOGRAFIE (5 min.)

Označování důležitých postav a prvků, popis situace zachycené na snímku.

Žáci mohou označit např. jednotlivé postavy a jejich oblečení, předměty rozložené na stole nebo části výzdoby místnosti (vlajky, státní znak). Část hlavy patrná u spodního okraje fotografie naznačuje přítomnost dalších osob v místnosti.

3 FORMULOVÁNÍ HYPOTÉZY (5 min.)

Formulování hypotézy ohledně situace, kterou fotografie zachycuje, do textového pole.

4 ZKOUMÁNÍ DALŠÍCH PRAMENŮ A DOPLNĚNÍ HYPOTÉZY (7 min.)

Četba popisky, která osvětluje časové a místní souvislosti, zkoumání pramenů v doplňkové galerii a doplnění analýzy ústřední fotografie.

(i) Fotografie zachycuje interiér Lidového domu v Plzni během odvodu branců základní vojenské služby v říjnu 1970 (zasedání odvodní komise a průběh zdravotní prohlídky).

5 INTERPRETACE FOTOGRAFIE (10 min.)

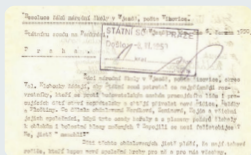
Žáci na základě předchozí analýzy fotografie a dalších pramenů odpovídají do textových polí na otázky: ? Proč komise zasedala? ? Na co byste se lidí na fotografii chtěli zeptat?

Druhá otázka otevírá prostor pro další úvahy žáků v návaznosti na analyzované téma, které učitel může využít v navazující diskusi.

Další možnosti zapojení do výuky:

Situaci na fotografii lze vztáhnout k rodinné paměti žáků (jaké konkrétní důsledky měla povinnost vojenské služby pro tehdejší mladé muže). Učitel může doplňujícími otázkami zaměřit pozornost žáků na obecnější srovnání s dnešní situací (profesionalizovaná armáda) nebo naopak se staršími historickými obdobími (povinná vojenská služba jako historický jev přesahující období socialismu, její postupné zkracování, význam pro stát a pro společnost).

Pro širší kontextualizaci tématu lze využít znění [branného zákona](#) z roku 1949, který upravoval právní rámec odvodů, a rovněž úryvky z dobových filmových týdeníků (např. [1951](#)) a televizních reportáží (např. [1974](#), [1987](#)).

Proč žáci psali rezoluci?

Vzdělávací cíl: Žáci se prostřednictvím analýzy žákovské rezoluce a dalších dobových dokumentů seznámí s propagandistickou kampaní související s procesem s Miladou Horákovou, kterou nahlížíjí perspektivou tehdejších školních dětí. Žáci se učí rozpoznávat ideologický jazyk a zasazují rezoluci do dobového kontextu. Snaží se porozumět možným postojům dětí, které rezoluci podepsaly.

Klíčová slova: Československo 50. léta, politické procesy, vzdělání, propaganda, dobové perspektivy, sestavujeme podloženou odpověď

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ FAKSIMILE (5 min.)

Prohlížení faksimile rezoluce s pomocí lupy a četba přepisu.

Žáci mohou postřehnout, že text rezoluce je napsán na stroji a sami žáci připsali pouze podpisy. Učitel může osvětlit dobový pojem „národní škola“: jde o tehdejší označení prvního stupně základní školy. Navazuje na starší výraz „obecná škola“.

2 OZNAČOVÁNÍ KLÍČOVÝCH PASÁŽÍ (5 min.)

Označování pasáží rezoluce, které osvětlují dobový význam rezoluce.

Učitel podněcuje žáky, aby zaujali perspektivu dobových aktérů. Může odkázat na historický a sociální kontext situace a doplnit otázky, které podpoří žáky v analýze: Jak mohli podepisování rezoluce vnímat rodiče dětí? Proč učitelé či vedení školy zapojilo děti do obdobné aktivity? Jak byste obdobnou situaci vnímali dnes?

3 KRESLENÍ DO FAKSIMILE (5 min.)

Vyznačování pasáží ve faksimile, které se žákům zdají nesrozumitelné. Připojování vlastního komentáře či otázky.

4 KONTEXTUALIZACE TEXTU (10 min.)

Prohlížení pramenů v doplňkové galerii s pomocí lupy. Zápis nových informací do faksimile. Připojování vlastního komentáře či otázky.

Učitel upozorní žáky na klíčový pramen v galerii, kterým je dálnopis Krajského výboru KSČ v Gottwaldově určený ÚV KSČ v Praze. Žáci mohou na příkladu zprávy z někdejšího Gottwaldovského kraje (jehož součástí byla dotčená obec Újezd) získat představu o kampani spojené s procesem s Miladou Horákovou. Pramen ukazuje, jak komunistická strana organizovala a sledovala aktivity občanů v závodech, v obcích i ve školách. Učitel podněcuje otázky po důvodech této kampaně. Upozorňuje, že rezolucím byla věnována velká pozornost v tisku a rozhlasu (televize zahájila provoz až v roce 1953).

Kreslená rezoluce dětí z národní školy v Merklíně na Karlovarsku ilustruje další možné podoby školních rezolucí. Dobovou atmosféru dokresluje fotografie školních dětí, které v květnu 1950 podepisují Stockholmskou (tzv. mírovou) výzvu za zákaz atomových zbraní. Využití dětí v obdobných kampaních bylo v 50. letech častou praxí. Učitel může podněcovat otázky, proč stát o zapojení dětí usiloval.

5 INTERPRETACE PRAMENŮ (10 min.)

Žáci na základě předchozí analýzy pramenů odpovídají do textového pole na rámcovou otázku: **Proč žáci psali rezoluci? Formulují vlastní otázky k okolnostem vzniku pramene: Na co byste se zeptali dětí, které rezoluci podepsaly?**

Odpověď na rámcovou badatelskou otázku není předem dána. U výstupů můžeme předpokládat různorodost, jež může záviset na perspektivách a kontextech, jež žáci nepředvídatelně zohlední. Analýza samotné situace ve škole může vést k závěru, že žáci psali rezoluci, protože je k tomu donutil učitel, protože podepisování různých prohlášení byla v roce 1950 rozšířená praxe. Reflexi může zajímavě obohatit zapojení perspektivy rodičů podepsaných dětí, kteří nejsou v rezoluci přímo zmíněni. Pohled do rodiny akcentuje i souvislost, že rodiče nemuseli souhlasit s postoji vyjádřenými v rezoluci, mohli mít snahu dětem svůj postoj vysvětlit, nebo naopak celou situaci z obavy z případných postihů přešli mlčením. Hodnotu závěrečného výstupu z cvičení zvyšuje, pokud žáci formulují další otázky, na něž může učitel případně navázat širší výukou o politických procesech a době stalinismu: Museli rezoluce psát všichni žáci? Kdo rozhodoval o tom, zda a jak se rezoluce na škole bude psát? Proč strana organizovala politické procesy? Bylo možné podpis odmítnout a s jakými následky?

Další možnosti zapojení do výuky:

- Rezoluce zajímavě propojuje ideologický jazyk moci s aktivitami „obyčejných“ lidí zdola. Ukazuje, jak se v době stalinismu komunistická strana snažila zapojit občany do propagandistické kampaně v rámci politických procesů. Výuku můžeme doplnit ukázkami z masových médií, která byla v kampani využita (zejména dobový tisk, Rudé právo je dostupné [online](#)). Na [webu České televize](#) je dostupný dokument *Proces H* (r. Martin Vadas, 2008), který zpřístupnil dobový filmový záznam z procesu. Žáci si díky těmto pramenům lépe představí dobovou atmosféru, v níž rezoluce vznikala, a širší kontext jednání aktérů (obtížnost odmítnout připojení svého podpisu).
- Učitel může navázat další práci s prameny ze školního prostředí, které žákům ukazují minulost v srozumitelném sociálním kontextu. Lze pracovat s lekcemi z webu [Dějiny ve škole](#), který se zaměřuje na vztah ideologie a školy i v jiných obdobích československých dějin. Také HistoryLab nabízí další cvičení ze školního prostředí, například *Proč seděli ve škole?*, *Proč je v československé škole?*, *Co ministr vzkazuje učitelům?* nebo *Co se učíme kromě počítání?*
- Téma je možné aktualizovat. Jaké rezoluce či jiné dokumenty podepisují v současnosti? Jak obdobné texty vznikají? Proč je lidé podepisují? V čem se současné podepisování obdobných dokumentů liší od situace v Československu roku 1950? Případně může učitel směřovat žáky k reflexi přítomnosti dětí v různých (např. reklamních) kampaních.

Proměny města Mostu

Vzdělávací cíl: Žáci na základě fotografických pramenů formulují důvody přesunu kostela v Mostě.

Klíčová slova: Československo 70. léta, technika, člověk a životní prostředí, trvání a změna, hledáme klíčové detaily

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ FOTOGRAFIE (3 min.)

Prohlížení fotografie s pomocí lupy a četba popisky.

Žáci nemají k dispozici přesnou popisku (vědí, že na snímku je město Most v roce 1975). Fotografie zachycuje přípravy k přesunu děkanského kostela Nanebevzetí Panny Marie v Mostě v roce 1975.

2 ANALÝZA FOTOGRAFIE I (5 min.)

Označování důležitých prvků na fotografii a jejich popis. Lze využít pomocnou galerii fotografií.

Žáci si mohou na fotografii povšimnout řady prvků: kostel, jeřáby, velké množství nápisů, kopec s hradem na obzoru, cyklista, konstrukce, kolejnice, prázdná okna bez skel, ruiny domů v pozadí. Prvky jim mohou napovědět, že se kostel někam posouvá.

Pomocné fotografie zachycují detaily a širší kontext přesunu kostela. Žákům stále chybí odpověď na otázku proč. Tu nabízejí až další dvě fotografie, zachycující širší souvislosti.

3 FORMULOVÁNÍ HYPOTÉZY (5 min.)

Formulování hypotézy ohledně situace, kterou fotografie zachycuje, do textového pole.

Žáci vytvářejí hypotézu na základě svého dosavadního zkoumání. Měli by přijít na to, že kostel se přesouvá na nějaké jiné místo. Hypotéza nemusí být přesná. Interpretace se posouvá od popisu situace (kostel se posouvá) k osvětlení příčin a souvislostí (proč). Touto perspektivou analyzují žáci dvě další fotografie.

4 ANALÝZA FOTOGRAFIE II (4 min.)

Označování důležitých prvků na fotografii a jejich popis.

Fotografie zobrazuje Most před rokem 1965. Žáci by si měli všimnout kostela, domů, míst těžby. Pomoci může i původní popis.

5 ANALÝZA FOTOGRAFIE III (4 min.)

Označování důležitých prvků na fotografii a jejich popis.

Fotografie zobrazuje Most v roce 1982. Žáci by si měli všimnout rozbořených domů, těžebního stroje, kostela a stavby nového města na obzoru. Pomoci opět může původní popisek pod fotografií.

6 INTERPRETACE PRAMENŮ (4 min.)

Žáci na základě předchozí analýzy fotografií odpovídají do textového pole na otázku: ? Proč byl kostel v Mostě přesunut?

Na základě analýzy fotografií žáci mohou dojít k závěru, že kostel byl přesunut, aby nebyl zničen těžbou jako starý Most.

Další možnosti zapojení do výuky:

- a) Na internetu lze najít několik videí z přesunu.
 - Krátký barevný film [Jak se stěhuje kostel](#) z roku 1988 (14 minut)
 - [Přesun kostela](#) (17 min)
- b) Navazující práce se mohou týkat problematiky přesunu celého města. Je možné si klást otázky: Co obyvatelé starého města ztratili? Co získali v novém Mostě? Jak bylo nové město prezentováno v oficiálních médiích? Jako zdroj pro tuto diskuzi je možné využít například díl pořadu České televize [Retro](#) věnovaný Mostu. (2012, část o novém Mostě 7 minut)
- c) Lze akcentovat další různá témata: česko-německé soužití, vztah ke kulturnímu dědictví, postoj socialistického státu k občanům, urbanismus, environmentální výchovu, důraz na ekonomické zájmy.

Proměny města Zlína

Vzdělávací cíl: Žáci jsou schopni analyzovat základní prvky historické mapy a s jejich pomocí určit přibližnou dobu jejího vzniku. Z chronologického seřazení a vzájemného srovnání několika map odvodí základní vývojové proměny zobrazeného města a zamyslí se nad jejich možnými příčinami.

Klíčová slova: české země ve třech stoletích, člověk a životní prostředí, trvání a změna, hledáme klíčové detaily

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ MAP (5 min.)

Prohlížení map s pomocí lupy.

2-5 POPIS MAP (4x3 min.)

Označování a popis alespoň jednoho prvku na mapě, který může pomoci přibližně určit dobu jejího vzniku.

- *Orientační plán Zlína, 2014 (slide 2):* Žáci mohou využít jako vodítka úroveň grafického zpracování mapy, použité piktogramy (označující parkoviště, lékárny, bankomaty ad.) a ve srovnání s ostatními mapami největší rozsah městské zástavby.
- *Císařský povinný otisk mapy stabilního katastru, 1829 (slide 3):* Žáci mohou využít jako vodítka německý jazyk mapy, úroveň grafického provedení (ruční kresba a pečlivé kolorování), absenci železniční trati, neregulovaný tok řeky, množství zeleně a nízkou hustotu zástavby oproti ostatním mapám.
- *Orientační plán Gottwaldova, začátek 50. let (slide 4):* Žáci mohou využít jako vodítka dobově podmíněné názvy ulic i samotného města (v letech 1949–1989 přejmenováno na Gottwaldov). Areál baťovské továrny nesl od 1. 1. 1949 název národní podnik Svit (ze strategických důvodů je na mapě vyznačen jako prázdná bílá plocha).
- *Orientační plán Zlína, 1934 (slide 5):* Žáci mohou využít jako vodítka český jazyk mapy, úroveň grafického provedení, přítomnost železniční trati, regulovaný tok řeky, dobově podmíněné názvy ulic a náměstí (zejména hlavní třída Tomáše Bati a náměstí Masarykovo).

6 ŘAZENÍ MAP (5 min.)

Řazení map podle časové posloupnosti na základě identifikovaných vodítek.

7 CHARAKTERISTIKA MĚSTA (5 min.)

Žáci v textovém poli charakterizují podobu města na nejstarší a na nejmladší mapě. V popisu je povinné použít alespoň dvě přídavná jména.

Analýzou rozdílů patrných při srovnání map si žáci vytvoří představu o rozsahu a povaze změn, kterými město ve svých novodobých dějinách prošlo. Mohou poukázat např. na odlišnou velikost, množství zeleně, rozsah a typ zástavby, úroveň služeb.

8 SROVNÁNÍ MAP (5 min.)

Vyznačování lokalit na nejmladší mapě města - jedna lokalita, která se v průběhu historického vývoje nejvýrazněji proměnila (červeně), a jedna, která se naopak změnila nejméně (modře).

Žáci mohou za nejvíce pozměněné označit např. pozemky západně od centra, na nichž v meziválečném období vyrostl tovární areál firmy Baťa, východní část města podél řeky Dřevnice s velkou kolonií baťovských rodinných domků nebo panelové sídliště Jižní svahy na území severně od řeky. Nejméně výrazné změny vykazuje na mapách zejména půdorys hlavního náměstí a část historického centra s budovou zámku a přilehlým parkem.

9 INTERPRETACE ROZDÍLŮ (10 min.)

Žáci na základě předchozí analýzy a srovnání map odpovídají do textového pole na otázku: **?** K jakým změnám došlo ve městě v průběhu 20. století a čím mohly být způsobeny? Uveďte alespoň dvě změny a jejich možné příčiny.

Žáci by měli dospět k určité míře zobecnění a uvědomit si, jaké procesy mohly ovlivnit vývoj města v průběhu sledovaného období. Mohou reflektovat zásadní moment urbanizace a industrializace spojený s meziválečnou podnikatelskou činností a bytovou politikou firmy Baťa, ústup průmyslové výroby v současnosti (nové instituce situované v továrním areálu), rozšiřování zástavby na volné zelené plochy v severní a jižní části města, nárůst služeb. Vedle fyzických proměn mohou zaznamenat také změny uličního názvosloví jako důsledku střídání politických režimů a s nimi spojených oficiálních symbolů (zejména ne/přítomnost jmen Baťa a Gottwald).

Další možnosti zapojení do výuky:

Učitel může princip cvičení pomocí dalších otázek vztáhnout k regionálnímu kontextu, popř. aplikovat na místně specifické mapy. Probíhaly podobné změny i v našem městě? Které zdejší lokality se v minulosti nejvíce proměnily a proč? Které osobnosti najdeme v názvech zdejších ulic?

Proměny obce Horní Vysoké

Vzdělávací cíl: Žáci prostřednictvím srovnávacích fotografií vnímají proměny pohraniční obce. Zaznamenané rozdíly je vedou k zájmu o příčiny těchto změn (vysídlení Němců, modernizace).

Klíčová slova: *důsledky druhé světové války, migrace, dějiny ve veřejném prostoru, trvání a změna, porovnáváme prameny*

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ FOTOGRAFIÍ (5 min.)

Prohlížení fotografií s pomocí lupy a četba popisek.

2 SROVNÁVACÍ POPIS FOTOGRAFIÍ (5 min.)

Označování stejných (modře) a odlišných (červeně) prvků na fotografiích a jejich popis.

Žáci si mohou na starší fotografii všimnout řady prvků, které na novějším snímku chybí: obchod, automobil, benzinová čerpací stanice, nápisy, strom, lidé, reklamy aj. Důležité informace přinášejí nápisy: „Karlik's Gasthaus“ („Karlíkův hostinec“), cedule „Verkauf Molkerei, täglich frische Vollmilch, Buttermilch, Rahm, Teebutter“ („Prodej mléčných výrobků, denně čerstvé plnotučné mléko, podmáslí, smetana, máslo“), nápis vlevo „Gemischtwaren - Franz Karlik“ („Smíšené zboží - Franz Karlik“).

3 INTERPRETACE FOTOGRAFIÍ (15 min.)

Žáci na základě předchozí analýzy a srovnání fotografií řeší do textových polí závěrečné úkoly: **?** Zamyslete se nad tím, co vedlo k vyznačeným změnám. Napište, jaké události mohly mít na tuto proměnu vliv a proč. **?** Zjistěte z fotografií, jak se změnila funkce domu a život v obci.

Zaznamenávání rozdílů na fotografiích může učitel podněcovat dalšími otázkami: Proč se vyobrazené místo na fotografiích radikálně změnilo? Kde leží? Má jeho geografická poloha nějakou spojitost s jeho proměnou? Žáci mohou s pomocí internetu zjistit, že Horní Vysoké je malá obec v turisticky významné lokalitě Českého středohoří. Hostinec s ubytováním pro hosty a obchod se smíšeným zbožím byly pro podobné obce před 2. světovou válkou běžné, benzinová pumpa je spíše zvláštností. Focení bylo v tehdejší době výjimečnou událostí, proto se před domem shromáždila celá rodina. Po vysídlení německy mluvícího obyvatelstva citelně ubylo návštěvníků obce, populační úbytek souvisel i s pozdější urbanizací. Proto se snížila i občanská vybavenost. Z obce se stalo víkendové sídlo chalupářů z města.

Další možnosti zapojení do výuky:

Žáci mohou s pomocí vlastních (např. rodinných) fotografií či pohlednic provést podobná srovnání lokalit ve svém regionu.

Proměny obce Kyselka

Vzdělávací cíl: Žáci prostřednictvím srovnávacích fotografií vnímají proměny pohraniční lázeňské obce u Karlových Varů. Zaznamenané rozdíly je vedou k zájmu o příčiny těchto změn (vysídlení Němců, modernizace, znárodnění, privatizace).

Klíčová slova: *důsledky druhé světové války, migrace, dějiny ve veřejném prostoru, trvání a změna, porovnáváme prameny*

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ FOTOGRAFIÍ (5 min.)

Prohlížení fotografií s pomocí lupy a četba popisek.

2 SROVNÁVACÍ POPIS FOTOGRAFIÍ (5 min.)

Označování stejných (modře) a odlišných (červeně) prvků na fotografiích a jejich popis.

Žáci si mohou povšimnout řady proměn, např. opuštěnost a omšelost původních reprezentativních budov (zamřížovaná či chybějící okna, ohrazení ploty); původní prašná a novodobá asfaltová silnice; historická a novodobá podoba veřejného osvětlení či automobilů. Některé prvky na novějším snímku chybí (ženy v bílém, lidé u železničního vagonu, německý nápis nad kašnou), jiné naopak přibyly (ploty, muž stáčekující si do lahve vodu z minerálního pramene).

3 INTERPRETACE FOTOGRAFIÍ (15 min.)

Žáci na základě předchozí analýzy a srovnání fotografií řeší do textových polí závěrečné úkoly: **?** Zamyslete se nad tím, co vedlo k vyznačeným změnám. Jaké události mohly mít na tuto proměnu vliv a proč? **?** Zjistěte z fotografií, jak se změnila funkce budov a život v obci.

Při hledání odpovědí na otázky může učitel doplnit k fotografiím širší historický kontext nebo nechat žáky dohledávat další informace o obci a budovách s pomocí internetu.

Fotografie zachycují budovy lázní Kyselka (Giesshübl) u Karlových Varů, které ve 2. polovině 19. století zakoupil, rozšířil a úspěšně provozoval podnikatel Heinrich Mattoni. Koleje a vagon na historickém snímku upomínají na železniční vlečku, po níž byly k budově dopravovány lahve pro stáčení světoznámé Mattoniho minerální vody, která v místě dodnes pramení. Ženy v bílém stojící u vagonu jsou zaměstnankyně stáčírny. Po roce 1945 znárodněný areál upadal (i vzhledem k blízkosti lázní v Karlových Varech). Privatizace po roce 1990 prohloubila dlouhodobé chátrání budov; roku 2013 začala jejich pozvolná rekonstrukce.

Německé znění nápisu nad fontánou v popředí: „Du hast zum Bau Gedeihn verliehen, nun Herr bewahr und segne ihn!“ („Bůh ti nadělil tento léčivý pramen, tak o něj pečuj a zachovej ho!“)

V návaznosti na obsah odpovědí může učitel pokládat rozvíjející otázky a směřovat pozornost žáků k vybraným tematickým aspektům (poloha obce v pohraničí a důsledky odsunu původního německojazyčného obyvatelstva)

Poznámky:

po roce 1945; projevy přirozené modernizace a technického pokroku v obci; úpadek někdejších průmyslových podniků po roce 1945 a 1989; památková hodnota historických budov a jejich ochrana apod.).

Další možnosti zapojení do výuky:

Žáci mohou s pomocí vlastních (např. rodinných) fotografií či pohlednic provést podobná srovnání lokalit ve svém regionu.

Rozruch na náměstí

Vzdělávací cíl: Žáci si pomocí pramenů spojených s počátkem rozhlasu v ČSR kladou otázky po dopadech technologické inovace na život lidí a uvědomují si, jak nástup rozhlasu ovlivnil společnost.

Klíčová slova: *technika, každodennost, dějiny ve veřejném prostoru, trvání a změna, formulujeme a ověřujeme hypotézu*

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ FOTOGRAFIE (2 min.)

Prohlížení fotografie s pomocí lupy a četba popisky.

Na snímku jsou zachyceni lidé, kteří poslouchají vysílání Československého rozhlasu z rozhlasového autobusu. Tato informace není žákům dostupná. Snaží se situaci na snímku porozumět i bez znalosti kontextu.

2 POPIS FOTOGRAFIE (5 min.)

Označování důležitých postav a prvků na fotografii a jejich popis.

V centru pozornosti je sročení lidí na snímku. Učitel podněcuje pozornost: Co dělají lidé na snímku? Žáci si všimají i dalších detailů: automobily, bicykly, morový sloup, budovy a nápisy na budovách.

3 FORMULOVÁNÍ HYPOTÉZY (5 min.)

Formulování hypotézy ohledně situace, kterou fotografie zachycuje, do textového pole.

Žáci nemají v této fázi dostatek informací, a tak mohou formulovat mylné hypotézy (volební mítink, prodejní akce aj.). To ale nevádí. Rozvíjí přitom historickou představivost, návazně pak hypotézy revidují.

4 ZKOUMÁNÍ DALŠÍCH PRAMENŮ (8 min.)

Poslech dvou zvukových záznamů z počátků Československého rozhlasu. Zkoumání dalších fotografií v doplňkové galerii.

Když žáci zjistí nové informace, mají tendenci se vracet na předchozí slide a opravovat hypotézy. Učitel by je měl upozornit, že to není potřeba. Na následujícím slidu budou mít příležitost hypotézy doplnit. Žáci by neměli nepřesné odhady vnímat jako chybu, ale jako nezbytnou součást pátrání.

5 DOPLNĚNÍ HYPOTÉZY (5 min.)

Doplňování nově zjištěných informací do fotografie či do textového pole. Upravování původní hypotézy.

6 INTERPRETACE PRAMENŮ (5 min.)

Žáci na základě předchozí analýzy fotografií a nahrávek odpovídají do textového pole na otázky: ? Jak se změnil každodenní život lidí s nástupem rozhlasu?

? Na co byste se chtěli zeptat lidí na náměstí?

Žáci by mohli postřehnout, že s rozhlasem se výrazně zpřístupnily informace, dostupnější byla i kultura a zábava (třeba sport). Lidé mohli vysílání poslouchat doma při práci či odpočinku, nemuseli trávit čas čtením novin či chozením na koncerty. Přísun informací se zrychlil, nebylo nutné čekat, co o dnešních událostech napíše zítřejší noviny. Díky rozhlasu se lidé mohli z vlastního bytu pomyslně přenést do jiného prostoru (koncertní sítě, cizí země nebo na sportovní zápas atp.).

Další možnosti zapojení do výuky:

- a) Učitel může žáky vést k hlubší reflexi dopadu technologických inovací na každodenní život a k srovnání rozhlasu s nástupem televize a později internetu. Může přitom využít i rodinnou paměť. Žáci se mohou ptát rodičů a prarodičů, co pro ně znamená či znamenal rozhlas.
- b) Při hodnocení změny, již přinesl nástup rozhlasu, žáci často zdůrazňují negativní dopady médií na společnost. Vycházejí přitom ze současných obav z fake news a zneužívání technologií, aniž by zohlednili dobovou perspektivu. Učitel je může na tento prezentismus upozornit. Může pomoci krátký exkurz do dějin médií, který zdůrazní i pozitivní dopady rozhlasu, televize a internetu na společnost.

S trabanty za svobodou

Vzdělávací cíl: Žáci pomocí analýzy fotografií dokáží napsat příběh občanů prchajících z Východního Německa. Žáci si uvědomí složitý aspekt cestování v rozděleném Německu a rozdílnost života ve Východním a Západním Německu.

Klíčová slova: *důsledky studené války, migrace, příčiny a důsledky, tvoříme*

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ FOTOGRAFIE (2 min.)

Prohlížení fotografie s pomocí lupy.

Fotografie představuje občany NDR, kteří se snaží přelést zeď na ambasádu SRN, a dostat se tak do Západního Německa.

Po skončení druhé světové války bylo Německo rozděleno do čtyř okupačních zón. Spojení britské, francouzské a americké zóny dalo v roce 1949 základ Spolkové republice Německo (SRN, Západní Německo), ze sovětské okupační zóny vznikla ve stejném roce Německá demokratická republika (NDR, Východní Německo). Znovusjednocení Německa bylo završeno 3. října 1990 připojením NDR k SRN.

2 POPIS FOTOGRAFIE (5 min.)

Označování důležitých postav a prvků na fotografii a jejich popis.

Žáci si mohou všimnout různých prvků: ulice, lidí, zdi, žebříku, Pražského hradu, tašek atp. Prostřednictvím jejich popisu by si měli uvědomit, že děj se odehrává v Praze, lidé si pomáhají, aby přežili zeď atp.

3 ZKOUMÁNÍ DALŠÍCH FOTOGRAFIÍ (3 min.)

Prohlížení fotografií s pomocí lupy a četba popisek.

Popisky by měly žákům pomoci v orientaci Východní-Západní Německo.

4 POPIS FOTOGRAFIÍ (5 min.)

Označování jednoho až dvou prvků na každé fotografii, které umožňují jejich časové zařazení.

Žáci mohou vyznačit různé prvky, např.

- *velvyslanectví SRN: stany, prádlo, dítě, Pražský hrad;*
- *občané NDR: žebřík, Pražský hrad, přelézající člověk;*
- *auta z NDR: nápis DDR na zadním skle auta, otevřený trabant, muž se psem;*
- *autobus ze SRN: autobus západoněmecké společnosti, batohy.*

5 ŘAZENÍ FOTOGRAFIÍ (5 min.)

Řazení fotografií podle časové posloupnosti. Při řazení žáci dostávají zpětnou vazbu, zda řadí správně.

S pomocí vyznačených fotografií mohou žáci sestavit základní příběhovou linii: Občané NDR se snaží dostat na ambasádu SRN. Když se jim to podaří, tak přespávají v provizorních stanech před ní. Po nějaké době se podaří vyjednat odvoz uprchlíků do Západního Německa. Po uprchlících zůstávají osamělé trabanty.

6 VYPRÁVĚNÍ PŘÍBĚHU (15 min.)

Žáci na základě předchozí analýzy fotografií a jejich řazení vypráví příběh východních Němců. Pro upřesnění příběhu si mohou dohledávat další informace mimo aplikaci.

Další možnosti zapojení do výuky:

- Žáci mohou reflektovat provázanost událostí na podzim 1989 v rámci celé Evropy.
- Bývalý německý ministr Rudolf Seiters na událost vzpomíná: „Byl to takový první kámen, který vypadl z berlínské zdi.“ Jaký vztah má berlínská zeď k událostem na ambasádě SRN?
- Učitel může v rámci navazující diskuze rozvíjet otázku motivace východoněmeckých uprchlíků, která stojí za zobrazeným příběhem: Co je přivedlo do situace, že byli ochotni na území cizího státu zanechat i svá osobní auta?
- Prozkoumejte příběhy jednotlivých uprchlíků. Na internetu je mnoho různých vzpomínek, např. [na stránkách velvyslanectví SRN](#), [České televize](#) nebo [Českého rozhlasu](#).
- Jak o událostech informoval československý stranický tisk? Podívejte se například na [Rudé právo](#) ze dnů [29. září 1989](#) a [2. října 1989](#). K dispozici jsou i dobové reportáže tehdejší [Československé televize](#) a [Československého rozhlasu](#).
- Velvyslanectví SRN si události připomíná každoročním dnem otevřených dveří na ambasádě. Na místo si lze udělat výlet. V zahradě velvyslanectví je od roku 2002 umístěna plastika Quo Vadis v podobě „kráčejiho“ trabantu od sochaře Davida Černého.

To byla sláva! Otevření metra

Vzdělávací cíl: Žáci rozklíčují účel dílčích pasáží rozhlasové nahrávky a posoudí důležitost otevření pražského metra v roce 1974 z pohledu různých historických aktérů (posлуchače rozhlasu, komunistické strany, Sovětského svazu).

Klíčová slova: Československo 70. léta, technika, propaganda, každodennost, dobové perspektivy, hledáme klíčové detaily

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 POSLECH NAHRÁVKY A ZKOUMÁNÍ MAPY (10 min.)

Poslouchání zvukového záznamu a prohlížení mapy metra s pomocí lupy.

2 ANALÝZA ČÁSTÍ NAHRÁVKY (15 min.)

Poslouchání jednotlivých částí nahrávky, přiřazování fotografií a vymýšlení charakteristického názvu ke každé z částí. Zápis do textových polí.

Důležité je, aby žáci věděli, proč vybrali daný název. Názvy se ve třídě mohou lišit.

1. část: Úvodní komentář, popis situace.

Fotografie novinářů stojících před pódiem.

2. část: Projev primátora.

Fotografie řečnického primátora.

3. část: Reportáž z místa, přestřihávání pásky.

Fotografie přestřihnutí pásky.

4. část: Popis projíždky a rozhovor s Husákem.

Fotografie z průběhu rozhovoru.

5. část: Píseň Jásejme, Pražané.

Fotografie obalu desky.

3 ANALÝZA VYBRANÉ ČÁSTI NAHRÁVKY (10 min.)

Hledání pasáže, která nejlépe odráží, co znamenalo otevření metra pro posluchače rádia, komunistickou stranu a Sovětský svaz. Charakterizování vybrané části do textového pole a zamýšlení se nad důvodem, proč byla do reportáže zařazena.

Žáci si mohou vybrat různé části nahrávky a pak vzájemně sdílet své postřehy.

1. část: *Žáci mohou vyzdvihnout důraz na jedinečnost a důležitost události (53. město, bohatá výzdoba, účast nejvyšších představitelů státu) a spolupráci se SSSR (na výročí osvobození, sovětská delegace, hymna čs. i sovětská)*

2. část: *Žáci si mohou všimnout, že důležitou součástí projevu je poděkování československým i sovětským stavitelům (spolupráce se SSSR, společný svátek, hrdinové práce) a vyzdvižení otevření metra jako ukázky splnění dávného snu (chlouba, hrdost celé republiky, realizování touhy, atd.).*

3. část: Žáci mohou poukázat na snahu vtáhnout posluchače do děje a zprostředkovat slavnostnost okamžiku (slavnostní pochod, koberec, potlesk, stříhání pásky).
4. část: Žáci mohou vnímat rozhovor s nejvyšším představitelem strany G. Husákem jako podtrnutí důležitosti celé akce.
5. část: Píseň se může snažit oslovit co nejširší publikum, ukazuje na splnění snu, začátek nového a kritizuje ty, kterým se to nelíbí (chytlavá melodie, nový svět, srovnání s bájemi, sny, škarohlídům zmar).

4 INTERPRETACE PRAMENŮ (10 min.)

Žáci na základě předchozí analýzy pramenů odpovídají do textových polí na otázku: ? Co znamenalo otevření metra pro komunistickou stranu, posluchače rádia, Sovětský svaz?

KSC ukázala veřejnosti, že komunistická strana je schopna plnit dávné sny a zlepšovat život obyvatel (nejen Prahy).

Posluchači rádia mohli zažít atmosféru otevření a představovat si jízdu metrem (pro veřejnost bylo metro otevřeno o den později). Pro cestující v Praze zlepšení dopravy.

SSSR vzkázal obyvatelům Československa, že umí pomáhat, že bez něho by metro nebylo. To bylo důležité i vzhledem k sovětské okupaci od roku 1968.

Další možnosti zapojení do výuky:

- Nejen pro pražské žáky může být zajímavé přiřazovat k historickým názvům stanic současné názvy a hledat původ tehdejších a současných pojmenování. Aktuálně se řeší [návrh koncepce MHD do roku 2029](#), jenž předkládá k diskusi přejmenování některých stanic metra.
- Kdy začala jezdit doprava k vaší škole? A jaký to mělo ohlas?

Vánoční změna

Vzdělávací cíl: Žáci jsou schopni charakterizovat prvky komunistické propagandy 50. let na příkladu vánočních svátků a vyslovit hypotézy, proč v tomto případě propaganda nebyla úspěšná.

Klíčová slova: Československo 50. léta, propaganda, každodennost, vztah k minulosti, sestavujeme podloženou odpověď

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 POSLECH PROJEVU A ZKOUMÁNÍ FOTOGRAFIÍ (5 min.)

Poslouchání projevu, prohlížení fotografií s pomocí lupy a četba popisů.

Žáci by měli z projevu a popisů poznat, že promlouvá předseda vlády, tzn. vysoce postavený člověk. Možná jim tónem hlasu připomene staršího váženého člověka - něco jako dědeček, mluví k dětem z pozice přirozené autority, mluví klidně, přesvědčivě, ochranně (jako kdyby je upozorňoval, že celý život žily v bludu). Na druhé fotografii žáci získají představu, jak setkání s Dědou Mrázem mohlo probíhat.

2 ANALÝZA PROJEVU (10 min.)

Zaznamenávání změn, které představuje Antonín Zápotocký, do obrázku Pokoj lidem dobré vůle od Josefa Lady a jejich popis.

Obrázek Vánoc slouží jako pracovní plocha, která pomáhá uvědomit si a vizualizovat obsah projevu.

Žáci by mohli zakreslit tyto změny:

- škrtnout jesličky, volka a oslíka;
- Ježíška změnit na Dědu Mráze oblečeného v beranici a kožichu,
- betlémskou hvězdu nahradit rudými hvězdami symbolizující úspěchy pětiletky - čím víc hvězdiček, tím víc pracovních úkolů splněno, a tím víc dáreků.

3 INTERPRETACE PROJEVU I (5 min.)

Žáci na základě předchozí analýzy projevu odpovídají do textového pole na otázku: ? Proč chtěli komunisté změnit českou vánoční tradici?

Žáci mohou formulovat různé myšlenky, např.

- inspirace Sovětským svazem podobně jako v dalších odvětvích,
- potlačování myšlenky křesťanství, místo oslavy narození Ježíška se svátek stal oslavou práce (čím víc rodiče pracují, tím více je dáreků),
- důraz na bohatnutí lidu pod vedením komunistické strany - Děda Mráz na rozdíl od Ježíška není chudý,
- snaha sjednotit, ovlivňovat a mít pod kontrolou úplně všechno, včetně toho, co lidé dělají doma.

4 INTERPRETACE PROJEVU II (10 min.)

Žáci na základě předchozí analýzy projevu odpovídají do textového pole na otázku:

? Proč se dle vašeho názoru změna vánoční tradice nepovedla?

Žáci mohou formulovat různé hypotézy, např.:

- Ježíšek byl roztomilejší a pro děti atraktivnější než Děda Mráz,
- bohatství se nedostavilo,
- tradice českých Vánoc byla velmi zakořeněná, takže bylo velmi obtížné ji změnit.

Další možnosti zapojení do výuky:

- a) Vydát se po stopách Dědy Mráze. Kdo to je? Kde se vzal? Kde nosí Děda Mráz dárky dodnes?
- b) Využití rodinné paměti. Pamatují si rodiče, prarodiče na Dědu Mráze? Znají žáci film Mrazík?

Vidět a slyšet srpnovou okupaci

Vzdělávací cíl: Žáci se seznamují s filmovými a zvukovými záznamy popisujícími příjezd sovětských vojsk do Prahy v srpnu 1968. Žáci vědomě reflektují technickou kvalitu a emocionálnost zvukového záznamu ve spojení s filmovým obrazem. Žáci zhodnotí význam dobových pramenů a orální historie pro současné vzpomínání.

Klíčová slova: Československo 60. léta, vzpomínková kultura, dobové perspektivy, porovnáváme zdroje

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZHLÉDNUTÍ VIDEOUKÁZKY (2 min.)

Krátký němý videozáznam zachycuje přítomnost sovětských tanků v Praze v blízkosti budovy Čs. rozhlasu.

2 ANALÝZA ZVUKOVÉHO ZÁZNAMU I (6 min.)

Poslech nahrávky č. 1 (Vysílání Čs. rozhlasu 21. srpna 1968) a zápis odpovědi na otázku do textového pole: **?** Kdo si myslíte, že o situaci promlouvá a proč?

Žáci odhalují kontext vysílání. Mohou si všimnout role mluvčí, která je moderátorkou živého vysílání Čs. rozhlasu. Vyslovují hypotézy, proč o situaci promlouvá, např. je to její zaměstnání, chce informovat posluchače, apod.

3 PROLNUTÍ VIDEOUKÁZKY SE ZVUKOVÝM ZÁZNAMEM I (2 min.)

Sledování videoukázky za doprovodu zvukového záznamu č. 1.

4 VÝBĚR KLÍČOVÝCH SLOV A VYJÁDŘENÍ POCITŮ I (6 min.)

Výběr klíčových slov charakterizujících dobový zvukový záznam a zaznamenávání dojmů z fotografie do textového pole.

Žáci prostřednictvím označování klíčových slov z nabídky charakterizují formální i obsahové kvality zvukového záznamu č. 1. Přísluší k němu štítky živé vysílání, dramatický projev, reportérka a horší kvalita záznamu. Označení dalších tagů mimo tyto je možné a není považováno za chybu.

Do textového pole žáci samostatně doplní popis emocionálního prožitku, který v nich spojení filmového a zvukového záznamu vyvolává. Mohou například popisovat silný emocionální zážitek, jenž jim záznam zprostředkovává svým obsahem, neboť popisuje dramatické dění na Vinohradské třídě, či mohou zdůraznit snahu moderátorky o zachování profesionality i navzdory dramatickému dění.

5 ANALÝZA ZVUKOVÉHO ZÁZNAMU II (6 min.)

Poslech nahrávky č. 2 (Rok ve vzpomínkách redaktorů Radia Praha) a zápis odpovědi na otázku do textového pole: **?** Kdo si myslíte, že o situaci promlouvá a proč?

Žáci mohou zjistit, že mluví pamětník, který prožíval rok 1968 jako student. Z názvu zvukového záznamu mohou odtušit, že jde o pozdějšího redaktora Radia Praha. [Nahrávka](#) vznikla v roce 2007, kdy Marie Lustigová zaznamenala vzpomínky redaktorů Radia Praha na srpen 1968. Na nahrávce mluví Zdeněk Vališ.

6 PROLNUTÍ VIDEOUKÁZKY SE ZVUKOVÝM ZÁZNAMEM II (2 min.)

Sledování videoukázky za doprovodu zvukového záznamu č. 2.

7 VÝBĚR KLÍČOVÝCH SLOV A VYJÁDŘENÍ POCITŮ II (6 min.)

Výběr klíčových slov charakterizujících dobový zvukový záznam a zaznamenávání dojmů z fotografie do textového pole.

Žáci prostřednictvím označování klíčových slov z nabídky charakterizují formální i obsahové kvality zvukového záznamu č. 2. Přísluší k němu štítky vzpomínání, lepší kvalita zvuku, pamětník a klidný projev. Označení dalších tagů mimo tyto je možné a není považováno za chybu.

Do textového pole žáci samostatně doplní popis emocionálního prožitku, který v nich spojení filmového a zvukového záznamu vyvolává. Mohou se např. projektovat do osoby vypravěče a zamyslet se nad tím, jak by sami reagovali v dané situaci, případně mohou zhodnotit činy jednotlivých aktérů, kteří ve vyprávění pamětníka vystupují.

8 SROVNÁNÍ ZVUKOVÝCH ZÁZNAMŮ (5 min.)

Srovnání obou zvukových záznamů za pomoci předchozí volby vhodných štítků a zápis odpovědi na otázku do textového pole: V čem se zvukové záznamy podobají a v čem se liší?

Žáci mohou revidovat předchozí výběr klíčových slov. Následně samostatně doplňují svou analýzu ohledně podobnosti a odlišnosti dobového a současného zvukového záznamu do textového pole. Mohou například reflektovat proměnu kvality zvuku s nástupem nové vysílací technologie, mohou rozebrat postoje obou mluvčích vůči okupaci či se zamyslet nad dobovým významem média rozhlasu.

9 INTERPRETACE ZVUKOVÝCH ZÁZNAMŮ (5 min.)

Žáci odpovídají na otázky do textových polí: Z kterého audiozáznamu jste se dozvěděli více informací a který na vás více emocionálně působil. Proč? Který ze záznamů byste použili k přiblížení srpnové okupace dalším studentům a proč?

Žáci mohou upozornit na dramatický popis událostí, který živě zachycuje dobový záznam, či mohou ocenit širokou nabídku informací strukturovaně předaných pamětníkem. Žáci volí ze záznamů a vysvětlují, který by použili pro představení událostí srpnové okupace, pokud by se ocitli v roli učitele. Mohou argumentovat pro použití dobového záznamu z důvodu jeho autenticity a nezprostředkovanosti, anebo se přiklánět ke vzpomínkám pamětníka, jež jsou informačně bohaté.

Další možnosti zapojení do výuky:

- Splnění cvičení může vést k širší diskuzi o povaze audiovizuálních pramenů v dějepise, které spojením obrazu a zvuku výrazně působí na emocionální prožitek diváka.
- Zároveň může vést k diskuzi nad rolí a osudy jednotlivých aktérů okupace a způsoby recepce události v různých regionech tehdejšího Československa a v zahraničí.
- V rámci spojení s předmětem mediální výchovy může cvičení vést k rozvinutí otázek ohledně významu média rozhlasu v minulosti a dnes a zamyšlení se nad typologií dobových pramenů, které se v oblasti historického vzpomínání dnes používají.

Vztyčování vlajky

Vzdělávací cíl: Žáci si uvědomí, že způsob zobrazení dobytí Berlína Rudou armádou v roce 1945 úzce souvisel s ideologickým výkladem významu války. Žáci si osvojí kritický odstup od obdobně ikonických fotografií.

Klíčová slova: druhá světová válka, propaganda, vztah k minulosti, hledáme klíčové detaily

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ FOTOGRAFIE (4 min.)

Prohlížení fotografie s pomocí lupy a četba popisky.

2 VYJÁDŘENÍ POCITŮ (5 min.)

Zaznamenávání dojmů z fotografie do textového pole.

Žáci se zaměřují na emocionální vyznění snímku. Mohou vyjádřit osobní pocity (smutek), případně zmínit obecnější témata (hrdinství, lidské oběti, zasloužená odplata, zmar atp.).

3 POPIS FOTOGRAFIE (8 min.)

Označování důležitých postav a prvků na fotografii a jejich popis.

Žáci označují postavy dvou vojáků na střeše budovy a lidi v ulicích Berlína, dále popisují prostor města (ruiny domů, suť, dým) a všimají si i detailů (vlajka, sochy na budově, tank a další).

4 SROVNÁNÍ VERZÍ FOTOGRAFIE (8 min.)

Označování a popis rozdílů. Četba popisek.

Žáci by se neměli omezit jen na rozdíl v barevnosti snímku. Klíčový rozdíl je v detailu. Muž, který přidržuje vojáka s vlajkou, má na druhém snímku dvoje hodinky. Učitel může žáky směřovat, aby si drobného rozdílu povšimli. Důležitou informaci přinášejí popisky. Žáci se zamýšlejí, proč se liší datování snímku.

5 INTERPRETACE FOTOGRAFIE (10 min.)

Žáci na základě předchozí analýzy a srovnání fotografií odpovídají do textových polí na otázky: ? Proč fotograf snímek upravil? ? Jak se změnilo vyznění fotografie? Proč se upravovala?

Pokud žáci postřehnou dvoje hodinky na ruce jednoho z vojáků, mohou dovodit, že tento motiv mohl vyvolat nežádoucí souvislosti. Sovětští vojáci při dobytí Berlína rabovali. Odstranění tohoto motivu posílilo heroický význam snímku jako oslavy vítězství a hrdinství sovětských vojáků. Pokud žáci postřehli rozpor v datování, mohou dojít k závěru, že fotografie byla dodatečně inscenována, aby odpovídala potřebám propagandy.

Další možnosti zapojení do výuky:

Na téma doporučujeme navázat cvičením Proč fotili vlajku znovu?, které se zaměřuje na srovnání dvou snímků vztyčování vlajky na ostrově Ivodžima. Náročnější cvičení umožní žákům, aby získali kritický odstup od ikonických fotografií a porozuměli jejich roli v kolektivní paměti.

Metodika HistoryLabu

Kamil Činátl a kol.

Realizační tým projektu: Kamil Činátl, Jaroslav Najbert, Andrea Průchová Hrůzová, Jaroslav Pinkas, Čeněk Pýcha, Vojtěch Ripka, Josef Řídký, Václav Sixta, Petr Sedlák, Martin Váňa, Terezie Stiborková (Vávrová), Hana Havlůjová, Pavla Sýkorová, Michal Frankl, Michal Kurz, Petra Švardová, Matěj Spurný - odborní pracovníci;

Jiří Maha, Miroslav Bureš, Karel Frajták, Václav Smítka, Petr Tácha - vývoj a technologické řešení

Jazyková redakce: Michaela Veselá

Grafická úprava a sazba: Michaela Veselá

Ilustrace: Vanda Miškechová

Vydal Ústav pro studium totalitních režimů, Siwiewcova 2, 130 00 Praha 3
(www.ustrcr.cz) v roce 2021

Vydání první

ISBN 978-80-88292-90-6